

| KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

| TEOLOGICKÁ FAKULTA

INŠTITÚT CIRKEVNÝCH DEJÍN

NOTITLÆ HISTORLÆ ECCLESIASTICÆ

Ružomberok 2015

Notitiæ historiæ ecclesiasticæ

vedecký recenzovaný časopis | *Scientific peer-reviewed journal*

ročník | *Volume* 4, číslo | *Issue* 2, rok | *Year* 2015

vychádza 2x ročne | *Frequency: twice a year*

Hlavný redaktor | *Editor-In-Chief*: doc. PhDr. ThDr. Štefan LENČIŠ, PhD.

Redakčná rada | *Editorial Board*:

prof. PaedDr. ThLic. Martin WEIS, ThD. – *TF Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*

prof. Dr. KÄFER István, PhD. – *Gál Ferenc Főiskola Szeged*

prof. Dr hab. Józef MARECKI – *Unwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie*

prof. ThDr. Cyril HIŠEM, PhD. – *TF, Katolícka univerzita v Ružomberku*

doc. PhDr. Ivan CHALUPECKÝ – *TF, Katolícka univerzita v Ružomberku*

ThDr. Konštantín Daniel BOLEŠ O.Praem. – *Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov*

doc. ThDr. Peter BORZA, PhD. – *GTF, Prešovská univerzita v Prešove*

HEDr. Ľuboslav HROMJÁK, PhD. – *TI TF, Katolícka univerzita v Ružomberku*

ThDr. Angelus Štefan KURUC O.Praem., PhD. – *Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov*

Mons. HELic. Jozef KRIŠTOF – *Segreteria di Stato, Citta del Vaticano*

Dr. Viliam Štefan DÓCI OP – *Istituto storico domenicano Roma*

Mgr. Peter FEDORČÁK, PhD. – *FF, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Jazykový redaktor:

- **slovenského textu** | *Slovak text Editor*: Mgr. Eva BODNÁROVÁ
- **anglického textu** | *English text Editor*: ThLic. Tatiana JANOČKOVÁ, PhD.

Technický redaktor | *Technical Editor*: JUDr. Milan MOLOKÁČ

Návrh obálky | *Cover design*: Ján MIŠKO

Adresa vydavateľa | *Adress of Editorial Publisher*:

© 2015 Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Námestie Andreja Hlinku 60, 034 01 Ružomberok

web: www.ku.sk

Adresa redakcie | *Adress of Editorial Office*:

© Inštitút cirkevných dejín, Teologická fakulta

Katolícka univerzita v Ružomberku

Hlavná 89, 041 21 Košice

web: www.icd.ktfke.sk

email: icd@ktfke.sk

ISSN 1338-9572

OBSAH | CONTENTS

Úvod <i>Editorial</i>	5
Listina Ondreja II. z roku 1214 v súvislosti s územným sporom leleskej prepozitúry a majiteľov Kapone (1342 – 1343)	7
<i>The letter of Andrew II from 1214 associated with the territory dispute of the leles provostry and the owners of Kapona (1342 – 1343)</i> Konštantín Daniel Boleş	
Úcta k Sedembolestnej Panne Márii v dejinách a súčasnosti v košickej arcidiecéze	15
<i>Devotion to the Virgin Mary in the history and present of the kosice archdiocese</i> Peter Sedlák	
Kňazi Košickej arcidiecézy pôsobiaci v misiách	28
<i>Priests of the kosice archdiocese operating in mission</i> Cyril Hišem	
Misijné encykliky pred II. Vatikánskym koncilom	39
<i>Mission encyclicals before II. Vatican council</i> Štefan Lenčiš	
Mierové posolstvá pápeža Pia XII. v rokoch 1939 – 1945	55
<i>Peace messages of pope Pius XII in 1939 – 1945</i> Marek Krupský	
Vznik Ústrednej Karity na Slovensku a prvé roky jej pôsobenia	64
<i>The establishment of the Central Karita in Slovakia and the first years of its activities</i> Milan Molokáč	
Misijný dekrét Ad gentes druhého vatikánskeho koncilu	79
<i>Missionary decree Ad gentes of the II. Vatican council</i> Jozef Jurko	
II. Vatikánsky koncil a kánonické právo, genéza kreovania kódexu z roku 1983	94
<i>Second vatican council and canon law genesis of the Codex creation in 1983</i> Juraj Jurica	

Pocta sväticiam, misionárkam	105
<i>Tribute to the saints, missionaries</i>	
Mária Spoločníková	
Listina Belu IV. z roku 1247 pre bardejovských cistercitov	
potvrdzujúca ich vlastnícke práva	110
<i>Charter of Belo IV. from 1247 adressed to cistercians confirming their property rights</i>	
Konštantín Daniel Boles	
Recenzie <i>Reviews</i>	114
Recenzenti príspevkov <i>Reviewers</i>	121

ÚVOD | EDITORIAL

Vážení čitatelia!

Obyčajne len pri spätnom pohľade na ľudský život a jeho činy, vieme si urobiť ucelený pohľad na jeho prínos pre jednotlivcov či spoločnosť. Trpezlivé odkrývanie ľudských životov a ich skutkov nás okrem iného posúva a obohacuje, ale aj upozorňuje. Čítanie aj týchto príspevkov, ktoré ponúkame v tomto druhom čísle, bude iste obohacujúce, ak ich budeme čítať pozorne, ba čítať aj medzi riadkami...

Obsah nášho časopisu začína príspevkom Konštantína Daniela Boleša O.Praem., v ktorom čitateľom predkladá okolnosti listiny krajinského sudcu Pavla z roku 1343, v ktorej sa uchováva svedectvo o majetkovom spore medzi premonštrátmi z Lelesa a šľachticmi z Kapone, ale je o ďalšom svedectve vážnosti tohto privilégia z roku 1214.

Z dejín Košickej arcidiecézy nám Peter Sedlák ponúka tému s názvom *Úcta k Sedembolestnej Panne Márii v dejinách a súčasnosti Košickej arcidiecézy*. Autor mapuje piety, ktoré boli znázornené na obrazoch, drevených či kamenných plastikách v jednotlivých obciach. Medzi najstaršie zobrazenie Piety na Slovensku sa zaradzuje pieta v Kostole sv. Martina v Lipanoch, ktorá pochádza z obdobia pred rokom 1360.

V poradí tretí príspevok od Cyrila Hišema sleduje angažovanosť kléru i laikov v Košickej diecéze v prospech svetových misií. Jej štedrá pomoc bola poskytovaná tak po stránke duchovnej, materiálnej, ako aj vo vysielaní samotných misionárov.

Na predchádzajúcu tému svetových misií nadviazal aj Štefan Lenčíš, ktorý predstavil vo svojom príspevku obsah piatich pápežských misijných encyklik, ktoré boli vydané v rozmedzí rokov 1919 – 1957. Tieto encykliky sa stali základným materiálom pre vydanie neskoršieho dekrétu o misijnej činnosti *Ad Gentes*.

Ďalší príspevok od Mareka Krupského je venovaný mierovým posolstvám pápeža Pia XII. v rokoch 1939 – 1945. Autor konkrétne poukazuje na jednu z jeho osobitných foriem angažovania sa za pokoj vo svete – Rozhlasové posolstvá svetu.

Veľmi málo známu tému Slovenskej charity nám približuje Milan Molokáč vo svojom príspevku *Vznik ústrednej Karity na Slovensku a prvé roky jej pôsobenia*. Autor sa vo svojom výskume venuje Charite na Slovensku (v tom čase Karite) od jej vzniku v januári 1927 a jej konkrétnym charitatívnym aktivitám.

Nasledujúci obsiahly príspevok z pera Jozefa Jurka sa venuje príprave, koncipovaniu a vydaniu dôležitého dokumentu II. Vatikánskeho koncilu o misijnej činnosti – *Ad Gentes*.

V poradí príspevkov ako posledný je od právnika Juraja Juricu, ktorý sa sústredil na genézu kreovania Kódexu kánonického práva z roku 1983, nakoľko vytvorenie nového Kódexu priamo nadväzovalo na závery a idey II. Vatikánskeho koncilu.

V časti *Pramene a preklady* ponúka prekladateľ Konštantín Daniel Boleš O.Praem. preklad listiny od Belu IV. z roku 1247, ktorá bola určená bardejovským cistercitom, v ktorej im kráľ potvrdil ich vlastnícke práva.

Príspevok *Pocia sväticiam, misionárkam* od akademickej maliarky Márie Spoločníkovej sa venuje sv. Alžbete Durínskej a jej zobrazeniam v Košickej katedrále.

V poslednej časti časopisu sa nachádzajú dve recenzie. Prvá recenzia je od Cyrila Hišema na publikáciu Miloslava Pojsla s názvom *Počátky církevní správy na Moravě, biskupství a arcibiskupství v Olomouci*. Druhá recenzia je od Štefana Lenčíša na publikáciu Jaroslava Coraniča s názvom *Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*.

Prajeme Vám príjemné chvíle čítania.

Redakcia

LISTINA ONDREJA II. Z ROKU 1214 V SÚVISLOSTI S ÚZEMNÝM SPOROM LELESKEJ PREPOZITÚRY A MAJITEĽOV KAPONE (1342 – 1343)

Konštantín Daniel Boleš

THE LETTER OF ANDREW II FROM 1214 ASSOCIATED WITH THE TERRITORY DISPUTE OF THE LELES PROVOSTRY AND THE OWNERS OF KAPONA (1342 – 1343)

Abstract: Much knowledge from the old days have come down to us by having been written down. We can learn about the past of our villages from the written sources which originated in the atmosphere of solving various disputes. By analysing one of these disputes, we can also get to know some facts about the ancient history of the villages Kapona and Leles. The aim of the research of one of these disputes, however, is not the disclosure of the past of the mentioned villages, but the examination of the letter originality from 1214. This letter, as well-known, is considered among experts to be the forgery. During this research some knowledge come up concerning the villages mentioned above. As for this topics, however it is sufficient to say that the letters from provincial judges happen to provide us with the line of owners from the old days. That is also true in this case. In connection with the following text, I would like to mention that the letters from provincial judges reveal an attitude of the authorities towards the letter. In the case of the letter from 1214 it seems to be the only one credible evidence referring to the state of ownership rights from the old days just in the Leles surroundings.

Keywords: Leles. Kapona. The letter of Andrew II. The Leles convent. Nobility from Kapona.

Úvod

Pri skúmaní pravosti listín je dobré preveriť ich využitie vlastníkom v čase súdneho sporu. Listina Ondreja II., ktorá je nezvyklá po formálnej stránke, budí medzi historikmi podozrenie.¹ Predsa bola predkladaná pred sudcami pri obhajovaní vlastníckych práv leleských premonštrátov. Tak to bolo aj v prípade sporu medzi leleským konventom a Mikulášom z Kapone v roku 1342 – 1343. Na jednej strane si možno overiť pravdivosť v otázke vlastníctva premonštrátov na území medzi chotármi Lelesa a Kapone. Na druhej

¹ Szentpétery ju považuje za falošnú. – SZENTPÉTERY, Imre. *Az Árpád- házi királyok okleveleinek kritikái jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*. I. kötet, 1. füzet. (Kiadja MTA) Budapest 1923, s. 96 – 97; ERDÉLYI, László. *Az első állami egyenes adó elmélete. Kolozsvár, 1912.*; HÓMAN, Bálint. *Adó vagy földbér?* In.: Századok, 47 (1913) s. 190; MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. I. Bratislava 1971, s. 144 – 150; ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. (vyd. FF UPJŠ v Košiciach) Prešov 1995, s. 251.

strane, aj napriek neobvyklosti z hľadiska obsahu listiny, si možno všimnúť, ako ju vnímali pri súdnom skúmaní.

Mikuláš z Kapone bránil prepoštovi vo vytýčení hraníc majetku Leles

Na pätnásty deň po sviatku sv. Martina vyznávača (25. novembra) v roku Pána 1342, sa dostavil Peter prepošť z Kaposfő,² právny zástupca prepošta Blažeja z Lelesa, na súd v záležitosti zabránenia vytýčeniu hraníc majetku Leles.³ Prišiel, aby pred sudcom Pavlom zistil dôvod tohto zabránenia od Mikuláša, syna Martina z Kapone, ktorý bránil prepoštovi Blažejovi vo vytýčovaní medzníkov majetku leleského kláštora. Vo všeobecnosti prepošť chcel urobiť obchôdzku hraníc majetku Leles a oddeliť ho od iných majetkov kláštora. Z textu listiny, a zatiaľ i pre nedostatok poznatkov, sa nedá s určitosťou povedať, či vytýčovanie hraníc sa týkalo majetku Leles ako celku, alebo oddelenie majetku Leles od ďalších troch majetkov, ktoré boli na jeho území. Z písomnej zmienky z roku 1214 sa možno dozvedieť, že pod *predium Leles* sa myslelo nielen na jednu dedinu ale na štyri. Menovite išlo o Leles a Poľany a zrejme o zaniknuté sídliská *Oyloch* a *Chernafolo*.⁴ Právny zástupca leleského prepošta mal v ruke listinu jasovského prepošta a konventu, ktorá túto obchôdzku podrobne opisovala. Obchôdzka sa mala vykonať podľa metačnej listiny, alebo lepšie povedané, podľa opisu hraníc v listine z roku 1214.

„...indeque reflectuntur versus orientem per mediam planitiem usque ad praedictam lutosam aquam (Thuzza), quae circueus est pro meta usque retro villam Betheka nomine indeque versus orientem per mediam planitiem tendunt ad rivum, quod Chyser vocatur, qui habetur pro meta usque ad introitum silvae, ultra vero rivum versus orientem intrantes silvam vadunt iuxta planitiem, quae in silva usque ad metas, quae sunt in monticulo Molluwa nomine in fine torrentis, quod Zoboygnis dicitur et inde tendunt ad metas, quae sunt super Latericiam ad portum Eleuha nomine, ubi fluvius Hung cadit in Latericiam...“⁵

„...a odtiaľto sa hranice zatačajú smerom na východ cez stred planiny až k spomínanej kalnej vode (Thuzza), ktorá, keď obkolesuje, slúži za hranicu až poza dedinu Betheka; tiež odtiaľto hranice sa tiahnu smerom na východ cez stred planiny k potoku, ktorý sa volá Chyser. Ten sa pokladá za hranicu až kým sa nechádza do lesa. Za potok hranice vedú na východ do lesa popri planine, ktorá je v lese až po medzníky

² PITI, Ferenc. *Anjou–kori Oklevéltár*. XXVII. 1343. Budapest–Szeged, 2007, č. 420, s. 272.

³ Slovenský národný archív Bratislava hodnoverné miesto prepozitúry Leles (ďalej len SNA Bratislava HM) Metales com. Zempleniensis nr. 18; tiež MOL DF 209 751.

⁴ „...*Infra ergo memoratas metas continentur quatuor predia...*“ Podľa Érszeghiho, ktorý takisto prepísal listinu *in extenso* a z ktorej aj citáciu preberám, by nešlo o jednoduché falšovanie, ale „...*legítimne vyhotovenú listinu, ktorú vydali v roku posviacky leleského kostola...*“. Autor upozornil na jeden detail, a to ten, že v listine z roku 1214 sa biskup Boleslav výslovne neuvádza ako zakladateľ kláštora. Boleslav síce daroval majetky kláštora, ale v listine sa neuvádza, že to urobil ako zakladateľ kláštora. Zdôvodňuje to tým, že už v listine pápeža Inocenta III. z roku 1199 je zmienka o tom, ako Boleslav „...*odznova založil rehoľný dom až v listine z roku 1214 pri vymenúvaní majetkov sa dozvedáme, odkiaľ tieto majetky Boleslav získal...*“. Nakoľko sa v listine spomínajú nielen majetky získané pred rokom 1199, ale i po tomto roku, listina sa už neodvoláva na počiatky rehoľného domu ale na posviacku kostola v Lelesi, ktorá sa okrem iného v listine spomína. Pravdepodobne tento kláštor vznikol na konci vlády kráľa Belu III., kedy sa Boleslav stal vacovským biskupom, ale posviacka kostola akoby završila celú záležitosť založenia kláštora v Lelesi. – ÉRSZEGI. Géza. *A leleszi monostor alapítóleveléről*. In: Szabolcs – Szatmár - Beregi levéltári évkönyv. (ed. Nagy Ferencz), XVI., vyd. a debrec. Kapit. Nyomdáb.: Kapusi Józ. Nyíregyháza 2003, s. 18 – 19.

⁵ ÉRSZEGI, Géza. *A leleszi monostor alapítóleveléről*, s. 22.

na kopčeku nazývanom Molluwa na konci potoka Zoboygnis. Odtiaľ vedú hranice k medzníkom na brehu Latorice, ktoré sa nachádzajú pri brode Eleuha na mieste, kde sa Uh vlieva do Latorice...“.⁶

Práve podľa tohto opisu sa chystal prepošt Blažej v prítomnosti zástupcu kráľa a člena jasovského konventu urobiť obchôdzku hraníc majetku Leles a obnoviť staré medzníky novými. Podľa vtedajších zvyklostí boli pozvaní susední vlastníci pozemkov. Obchôdzku hraníc majetku Leles začali od severu pri „blatistej vode“, ktorá sa nazývala *Tychia* blízko popri moste. Hranica sa obracala trochu na východ a cez stred roviny prechádzala k potoku *Chyser*. Tento potok bol považovaný za hranicu.⁷ Odtiaľto hranica pokračovala k istej ceste, ktorá viedla z Lelesa do Kapone. Na mieste, na ktorom potok prechádzal touto cestou, začal Mikuláš z Kapone prepoštovi brániť, aby tam vytyčoval hranicu a obnovoval medzníky. Bol proti tomu, aby sa hranica od začiatku, ako ju začali zúčastnení opisovať a majetok Leles obchádzať, až po miesto, na ktorom prepoštovi zabránil pokračovať, považovala za skutočnú hranicu medzi územím Lelesa a Kapone. Znamená to, že od kalnej vody *Tychia* alebo v staršom prepise *Thuza*, až po potok *Chyser* bola hranica Mikulášom z Kapone vyhlásená za spornú.

Prepošt pokračoval ďalej pri obchôdzke hraníc majetku Leles a od miesta, kde mu Mikuláš z Kapone odporoval, šiel popri hranici, ktorá viedla potokom *Chyser* až k lesu. V lese potom hranica viedla ďalej za potok na východ až ku kopčeku, ktorý sa ľudovo nazýval *Molua*. Nachádzal sa na konci potoka, či skôr bystriny, nazývanej *Zonis*. Tam prepošt označil nanovo krížom strom ako hraničný medzník. Potiaľto spomínaný Mikuláš súhlasil s opísaným priebehom hraníc oboch majetkov a s označením medzníka. Keď však prepošt chcel obnoviť medzníky pri brode na brehu Latorice v miestach, kde sa vlievala rieka Uh do Latorice, znova Mikuláš z Kapone nesúhlasil s obnovou tohto medzníka. Zároveň nesúhlasil s tým, že od miesta, kde sa vlieval Uh do Latorice, a potom ďalej „...na sever po rieke až k jej ohybu v dvoch ubloch...“ je hranica oboch majetkov. Treba tu však zdôrazniť, že Mikuláš nebránil „...obchôdzke hraníc, ale vytyčovaniu hraníc...“ na spomínaných miestach. Tým, ale nastal spor a musel sa riešiť pred kráľovským sudcom.⁸

Keď sa obe stránky dostavili pred krajinského sudcu Pavla, žiadal právny zástupca prepošta a konventu z Lelesa Mikuláša z Kapone, aby odôvodnil, prečo zabráňoval vytyčovaniu hraníc v spomínaných miestach, menovite od *Tychie* až po potok *Chyser* a pri Latorici. Mikuláša z Kapone zastupoval Ján, syn Andreja, zvaný *Ewr*. Ten odpovedal, že čiastka zeme, pre ktorú Mikuláš prepoštovi bránil vytyčiť medzníky, prislúcha k majetku Kapoňa, ktorý má Mikuláš po svojej babke.⁹ Sudca Pavol rozhodol, že k predloženiu listín oboch stránok stanovuje termín na nasledujúcu oktávu Popolcovej stredy. Prepošt Blažej, ako aj Mikuláš z Kapone, mali prostredníctvom svojich právnych zástupcov predložiť

⁶ Z listiny z roku 1333 sa pri medzníkoch na týchto miestach uvádza, že „...ad portum Latoriza iuxta Basanewrenye, a superiori parte cuiusdam fossati existentis, ubi sunt duae metae de novo erectae...“ – MOL DF 209752.

⁷ „...ad rivulum Chyser vocatum, qui pro meta reputaretur...“ – SNA Bratislava HM Metales com. Zempliniensis nr. 18.

⁸ „...a reambulatione non sed ab erectione et renovatione earum metarum contradixisset...“ – SNA Bratislava HM Metales com. Zempliniensis nr. 18.

⁹ „...ipsa autem possessio cum ava ipsius Nicolai tradita fuisset et sibi praemisso titulo instrumentorum vigore pertineret...“ – MOL DF 209 751.

listiny, podľa ktorých ukázu, z akého titulu vlastní svoje majetky. Termín predloženia listín sa z 5. marca nakoniec odročil na 15. júna 1343.

Súdne pojednávanie pred krajiným sudcom Pavlom

V spomínaný deň sa na súd dostavil prepošť Blažej osobne, kým Mikuláša zastupoval kňaz *Kylyanus*.

Prepošť predložil privilégium kráľa Ondreja z roku 1214 v jeho prepise, ktorý vydal v podobe privilégia kráľ Karol Róbert. Prepošť teda nepredložil originál listiny z roku 1214. V tejto súvislosti treba poznamenať, že originál z roku 1214 bol v tej dobe v listine sudcu Pavla. V tejto súvislosti s privilégiom Ondreja II. píše, že „...v jeho znení sa uvádza, ako pán *Beryzlaus (sic)*, bývalý vacovský biskup, daroval kostolu sv. Kríža a kanonikom premonštrátskeho rádu, ktorí v bielom habite slúžia Bobu, ako jeden z nábožných odkazov v testamente, prédium, ktoré sa nazýva *Leles*. Toto prédium mu daroval dobrý kráľ Belo, syn kniežat'a *Almoša*, keď ho vyberal z krsného prameňa...“.¹⁰ Potom sa v listine sudcu Pavla uvádza popis hraníc prédia *Leles*, ako ho opisuje listina kráľa Ondreja II. z roku 1214.

Mikuláš z Kapone sa pri súdnom rokovaní prostredníctvom svojho zástupcu preukázal listinou z roku 1287. Z jej obsahu je zrejmé, že Jakub, syn Fabiána z Drahňova, daroval majetok Kapoňu Benediktovi z Vasváru, a to v rozsahu, v akom ju vlastnil Fabián, jeho otec.¹¹ Fabián z Drahňova sa uvádza ako syn Meršeho. O istom Fabiánovi synovi Meršeho je správa z roku 1258.¹² Či sa však jedná o tú istú osobu, zatiaľ sa nedá presne tvrdiť. Jakub daroval Benediktovi majetok kvôli svojej sestre, ktorú mal Benedikt za manželku. V listine však, žiaľ, neboli uvedené hranice majetku Kapoňa. Spomínaný Jakub daroval majetok pod tou podmienkou, že keby Benedikt chcel tento majetok predat' alebo by jeho manželka umrela bez potomka, tak sa mal majetok vrátiť naspäť jemu. Zaviazal sa, že tak on, ako aj jeho dediči, budú Benedikta, ako aj jeho dedičov, brániť z vlastných prostriedkov pred prípadnými záujemcami o majetok Kapoňa.¹³ Ako sa možno dozvedieť z iných listín, Jakub naozaj umrel bez potomka, a preto Peteu, syn Tuza, požiadal kráľa Karola Róberta, aby mu daroval majetok Stretavu po Jakubovi, synovi Fabiána.¹⁴ Fabián mal sestru Romanu, ktorá sa vydala za Tomáša, syna Marcela z Panku (Maďarsko). Keďže ďalší z vlastníkov Drahňova a Stretavy, Peter syn Reynolda, spôsobil jej manželovi škody na majetku, ako odškodné aj z titulu dievčenskej štvrtky, daroval Stretavu Tomášovi a jeho manželke. Romana po smrti svojho manžela darovala Stretavu svojmu synovcovi a tiež jeho manželke Kláre, ktorú mala veľmi rada. Neskôr vysvitlo, že vdova Romana dala najprv Stretavu Martinovi z Kapone, svojmu najbližšiemu príbuznému, ale keď počula, že leží

¹⁰ „... In cuius tenore reperiebatur eo modo, quod dominus Beryzlaus quondam Wachiensis episcopus inter alias testamentarias legationes suas, ex consensu et permissione dicti domini Andree regis, praedium, quod Lelesz vocatur, in quo situm est monasterium, sibi a sancto rege Bela filio ducis Almi collatum quando eum de sacro fonte baptismatis eleasset, ecclesiae sanctae Crucis et canonicis sub titulo Praemonstratensis ordinis et candido habitu deo famulantibus contulisset...“ – MOL DF 209751.

¹¹ PITI, Ferenc. *Anjou-kori Oklevéltár*. XXVII. 1343. Budapest–Szeged, 2007, č. 420, s. 272.

¹² FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. tom. VIII, vol. 1. Budae 1830, s. 306, č. 256.

¹³ PITI, Ferenc. *Anjou-kori Oklevéltár*. XXVII. 1343. Budapest–Szeged, 2007, č. 420, s. 272.; MOL DF 209751.

¹⁴ MOL DF 283037.

chorý a že umiera, zmenila svoje rozhodnutie a za neustálych sľubov i hrozieb Pavla z Panku darovala Stretavu jemu a Kláre.¹⁵ Mikuláš, syn Martina z Kapone, pravdivo tvrdil, že majetok Kapoňa dostal po babke. Martin bol synom Benedikta, ktorý získal Kapoňa od Jakuba z Drahňova. Manželka spomínaného Benedikta bola takisto dcérou Fabiána z Drahňova a sestrou Romany. Spomínaný Reynold a Fabián boli vlastníkami Drahňova, ako aj Peter, syn Reynolda, ktorý v testamente niekedy pred rokom 1315 odkázal Stretavu Romane. Vtedy dal totiž kráľ Drahňov a Pozdišovce, ktoré patrili Petrovi, Mikčovi z rodu Akoš.¹⁶

Mikuláš bol synom Martina z Kapone. Martin z Kapone sa spomína aj v roku 1325.¹⁷ Vtedy došlo k dohode medzi ním a Petrom, manželom jeho sestry, ohľadom troch usadlostí na majetku Kapoňa. Po vyplatení desiatich hrivien obom manželom sa Martin stal vlastníkom troch usadlostí.¹⁸ V roku 1328 sa spomína Martin z Kapone,¹⁹ ako zástupca kráľa, pri citovaní šľachticov z Kamenca. Tak prepošť ako aj Mikuláš z Kapone predložili sudcovi listiny, ktorými zastávali svoje vlastnícke práva na sporné územie.

Rozsudok krajinského sudcu Pavla v záležitosti sporných hraníc Lelesa a Kapone

Sudca Pavol mohol len konštatovať, že premonštráti získali majetok na základe testamentu biskupa Boleslava a Mikuláš zdedil svoj majetok po svojom starom otcovi a starej mame, ale s tým, že darovanie majetku Kapoňa sa udialo po darovaní Lelesa. Podľa starobylej zásady *prior in tempore potior in iure* zrejme videl jediné správne riešenie tejto otázky vlastníckych práv. Preto listom požiadal varadínsku kapitolu, aby vyslala svojich dvoch zástupcov kvôli hodovernému svedectvu, v ktorých prítomnosti by konal na príkaz sudcu Mikuláš syn Jána, alebo Pavol z Paladu,²⁰ prípadne Juraj syn Dionýza z Mokče,²¹ alebo jeho brat Mikuláš. Títo spolu s Vavrincem, synom Tomáša, mali zastávať záujmy prepošťa Blažej. Podobne mali zastupovať Mikuláša z Kapone, Pouk, syn Pavla alebo jeho brat Ján zo Svetuše, prípadne Ján, syn Jána z Vojky alebo Demeter, syn Juraja.²² Z menovaných šľachticov mal byť vybraný jeden, ktorý by zastával záujmy prepošťa a jeden záujmy Mikuláša. Obaja mali zohrávať úlohu zástupcu kráľa – *homo regius*. Na základe príkazu krajinského sudcu Pavla sa mali v prítomnosti dvoch zástupcov kapitolu obaja dostaviť 1. augusta na tvár miesta, na ktorom ležala sporná časť zeme medzi oboma majetkami. Títo vybraní šľachtici mali na tomto mieste zvolat', okrem prepošťa a Mikuláša z Kapone,

¹⁵ „...nobili dominae Clare ...tum ob speciale dilectionem proximitatis eiusdem domini consortis ipsius Pauli cum etiam quia idem Paulus ipsam usque vitam suam tanquam propriam matrem suam conservare et defensare in eadem possessione assumpsisset...“ – MOL DF 283037.

¹⁶ SEDLÁK, Vincent. *Regesta diplomatica necnon epistolaria*. zv. II., (vyd SAV) Bratislava 1987, č. 4, s. 22.

¹⁷ GÉCZI, Lajos. *Anjou–kori Oklevéltár*. IX. 1325, Budapest–Szeged, 2007, č. 37, s. 38.

¹⁸ MOL DI 40463.

¹⁹ ALMÁSI, Tibor. *Anjou – kori Oklevéltár*. XXVII., Budapest – Szeged 2007, č. 327, s. 169; č. 355, s. 181.

²⁰ Obec na juhozápad od Užhorodu. Ján z Paladu bol synom Jakuba a spomína sa ako svedok pri obchôdzke chotára Ruskej z roku 1298. – ULÍČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. In Acta facultatis philosophicae Universitatis Šafarikianae. Monographia 12 (AFPh 66) Prešov 1995, s. 120.

²¹ Dionýza, syna Čema, povýšil do šľachtického stavu kráľ Ladislav IV. v roku 1280. Predtým bol hradným jobagiómom hradu Uh. – ULÍČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. In Acta facultatis philosophicae Universitatis Šafarikianae. Monographia 12 (AFPh 66) Prešov 1995, s. 151.

²² „...Demetrius filius Georgii de Agolch...“ – MOL DF 209751.

prípadne ich zástupcov, aj všetkých susedných vlastníkov pozemkov a prejsť po medziach majetku Leles v súlade s opisom uvedeným v privilegii Ondreja II. Táto obchôdzka hraníc majetku Leles sa mala vykonať kvôli tomu, že „...ak by zistili, že sporná časť zeme leží v medziach a v okruhu uvedených medzníkov vyznačených v dobrom stave a zreteľne, nech ju bez ohľadu na námietky Mikuláša z Kapone zákonne určia bratovi Blažejovi prepoštovi a jeho kostolu, aby ju vlastnil...“²³ Tým by spornú časť zeme pripojili k majetku Leles. V prípade, žeby sa niekto proti tomu postavil a bránil by štatúciu, nech ho kráľovskí zástupcovia predvolajú pred súd v termíne 27. augusta 1343. Mikuláša však nemajú predvolávať, lebo on aj tak má prísť na súdne pojednávania.²⁴ Ako sa spor nakoniec skončil, nevedno. V archíve leleského prepoštsva v tejto veci listina nie je. V listine z roku 1342 sa však uvádza, že na príkaz kráľa mali služobníci Mikuláša z Kapone zákaz užívať pôdu za hranicami chotára Kapone.²⁵ Keďže však listina pochádza z 8. júna 1342 a spor mal skončiť v roku 1343 alebo po tomto roku, nemožno ju chápať ako svedectvo o ukončení sporu.

Záver

Pri skúmaní okolností a celého priebehu sporu môžeme usúdiť, že i v tomto prípade bola listina kráľa Ondreja považovaná ako smerodajná. Keďže žalovanej stránke chýbala listina s opisom hraníc majetku Kapoňa, súd nariadil na tvári miesta preskúmať medzníky a ich stav, pričom sa mali kráľovský zástupca so zástupcom konventu pridržiavať opisu hraníc z roku 1214. Rozhodnutím krajinského sudcu Pavla, že sporné územie, ktoré sa bude nachádzať v rámci línie medzníkov opísaných v privilegii kráľa Ondreja II., sa má prisúdiť prepoštstvu; je jasné, akú vážnosť a dôležitosť mala listina kráľa Ondreja II. z roku 1214 v danom prípade.

RESUMÉ

Listina krajinského sudcu Pavla z roku 1343 uchováva svedectvo nielen o majetkovom spore medzi premonštrátmi z Lelesa a šľachticmi z Kapone, ale je ďalším svedectvom o vážnosti privilegia z roku 1214. Pre jeho nezvyklú formu ho niektorí vážení historici považujú za falzum. Na druhej strane sa niektorí domnievajú, že sa nejedná o falzum, ale akoby neskoršiu redakciu dokumentu. Treba povedať, že listina Ondreja II. je svedectvom o udelení súhlasu panovníka k darovaniu majetkov kláštora.

Privilegium kráľa Ondreja bolo v tomto prípade predložené na súde ako svedectvo o oprávnenosti na vlastníctvo tej časti zeme, ktorá ležala pri medzníkoch dediny Leles s chotárom susednej dediny Kapone. Hraničná čiara, ktorá bola v privilegii opísaná a podľa

---

²³ „...si praedictam terram litigiosam intra limites et cursus praedictarum metarum bono et iusto modo ac apparenter invenirent tunc eam absque contradictione praedicti Nicolai filii Martini de Kaponya eidem fratri Blasio praeposito et ecclesiae suae ac ad praedictam possessionem Leles applicando statuunt perpetuo possidendam ...praedictum autem Nicolaum filium Martini de Kapuna si in aliqua particula sub inclusione dictarum non reperta et per ipsum praepositum recaptivata contradixit (sic!) citare non incumbit, quia absque citatione aliquali in eodem termino rationem contradictionis suae reddere oportebit coram nobis....“ – MOL DF 209751.

²⁴ MOL DF 209751.

²⁵ MOL DF 233631.

ktorej prepošť chcel obnoviť medzníky, sa stala pochybnou, keď susedný majiteľ Mikuláš z Kapone bránil prepošťovi tieto medzníky obnoviť. Neišlo o hranicu v celej dĺžke. Mikuláš bránil prepošťovi vytýčiť medzníky na dvoch miestach.

Na súde sa obe stránky usilovali brániť svoje práva listinami. Prepošť Blažej predložil listinu kráľa Ondreja II. z roku 1214. Mikuláš z Kapone predložil listinu z roku 1287. V prvej listine je uvedená ohraničenie majetku. V druhej nie je záznam o hraniciach majetku Kapoňa. Preto krajinský sudca Pavol rozhodol v prospech prepošťa, nakoľko bol prv vo vlastníctve svojho majetku a mal vyznačené medzníky, kým Mikuláš a jeho predchodcovia neskôr sa dostali k majetku Kapoňa a medzníky vyznačené nemali.

I tento spor svedčí o pravosti listiny z roku 1214, nakoľko pre sudcu bola smerodajná pri rozhodnutí v spore. Nakoniec by bolo dobre sa skôr pýtať na neobvyklosť formy tejto listiny ako kvôli nej a priori spochybniť jej hodnovernosť.

SUMMARY

The letter of the provincial judge Paul from 1343 holds an evidence not only of the possession dispute among premonstratensians from Leles and the nobles from Kapona, but also of the seriousness of the privilege from 1214. Because of its unusual form, some historians consider it to be a falsification. On the other hand, the other group of historians suppose that it is not a forgery, but as if it were the latter redaction of the document. It is important to add that the letter of Andrew II is an evidence of granting a sovereign's approval to the donation of possessions to the convent. The king Andrew's privilege was in this case presented at court as an evidence to own the part of the land which lay close to the landmark of the village Leles and the neighbouring village Kapona. The borderline described in the privilege, according to which a provost wanted to renew the landmarks, happened to be looked upon as dubious when the neighbouring owner Nicholas from Kapona prevented the provost from renewing these landmarks. However, it was not the whole borderline. Nicolas prevented the provost from marking out the landmarks in two places. At court, both parties tried to fight for their rights with their letters. Provost Blazej presented the letter of Andrew II from 1214. Nicholas from Kapona presented the letter from 1287. The first letter contains the borders of the land possession. In the second letter there is no record of the borders of possession Kapona. That is why the provincial judge Paul decided in favour of the provost. He was the first owner of the possession and had the landmarks marked out, whereas Nicholas and his predecessors got the possession Kapona later and they had no landmarks marked out. This dispute testifies in favour of the originality of the letter from 1214 as it was decisive for the judge of the dispute. It would be better to ask about the unusual form of the letter than question its credibility beforehand.

Adresa autora:

ThDr. Konštantín Daniel Boles O.Praem

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: danielb.posta@gmail.com

ÚCTA K SEDEMOLESTNEJ PANNE MÁRII V DEJINÁCH A SÚČASNOSTI V KOŠICKEJ ARCIDIECÉZE

Peter Sedlák

*DEVOTION TO THE VIRGIN MARY IN THE HISTORY AND PRESENT OF THE
KOSICE ARCHDIOCESE*

Abstract: The origin of the cult of Virgin Mary in Diocese of Košice dates back to the 14th century. The oldest wooden sculpture of Pietà is situated in parish church devoted to Saint Martin in Lipany. Cult of Sorrowful Mother of God can be traced in diocese history in all subsequent centuries. However, it mostly developed during the Catholic reform in the 18th century and many chapels and depictions of the The Seven Sorrows in paintings and sculptures come from 19th and 20th century. Nowadays patronage of St. Mary of the Seven Sorrows consists of 19 churches (5 parochial, 14 filial) in the Kosice archdiocese and in large number of chapels.

Keywords: Mater Dolorosa. B. M. V. Dolorosa Parish. Pietà. Church. Chapel. Calvary. Altar. Painting. Sculpture. Cultus. Century. Branch. Canonical visitation.

Pôvod kultu Bolestnej Panny Márie

Pretože kult Bolestnej Božej Matky (*Mater Dolorosa, B. M. V. Dolorosa*) má svoj pôvod v biblických udalostiach utrpenia a smrti Ježiša Krista, siaha aj v našom národe k počiatkom jeho kristianizácie, najmä do obdobia pôsobenia sv. Cyrila a Metoda na našom území. V 13. storočí kult Bolestnej Matky veľmi intenzívne šírili členovia Rehole služobníkov Panny Márie (*serviti*).¹ Novú duchovnú nadstavbu tomuto kultu dalo z Holandska a Nemecka sa šíriace hnutie *Devotio moderna* od druhej polovice 14. storočia až po 16. storočie, teda do reformácie. Do života a spirituality rehoľníkov, ale aj laikov, chcelo intenzívnejšie vniest' uvažovanie nad utrpením a smrťou Krista, ale tiež nad radosťami a bolesťami jeho Matky.² V 17. a 18. storočí kult Bolestnej Matky v našom regióne sa stal doménou rekatolizačných misíí najmä jezuitov, minoritov, františkánov, dominikánov a pavlínov. V 19. a 20. storočí tento kult podporovali predovšetkým miestni diecézni kňazi a horliví laici.

¹ HERTLING, Ludwig. *Dejiny katolíckej cirkvi*. Cambridge : Dobrá kniha, 1983, s. 181.

² ISERLOH, Erwin. 47. *Kapitel. Die Devotio moderna*. In Handbuch der Kirchengeschichte III/2. Freiburg-Basel-Wien 1968, s. 523, 533; ŠANJEK, Franjo. *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek*. Zagreb. 1993, s. 366.

Zobrazenie Bolestnej Božej Matky

Bolestnú Matku Máriu vo svetle Sv. písma a kresťanskej tradície vidíme vo chvíľach utrpenia a smrti Božieho a jej Syna. Preto aj jej vyobrazenia, ako Bolestnej, Prebolestnej, Sedembolestnej, sú z Krížovej cesty, z výjavu Kalvárie a pri, resp. po scéne Sňatia z kríža. V gotických mestských dómoch bývala na tráme medzi svätynou a hlavnou loďou znázorňovaná Kalvária na víťaznom oblúku. Tvorili ju, okrem Ukrižovaného Krista, hlavne postavy Bolestnej Matky Márie a sv. Jána, apoštola. Stojacu Bolestnú Matku pod krížom poznáme hlavne z Baziliky sv. Egídia v Bardejove, z Konkatedrály sv. Mikuláša v Prešove či Metropolitného chrámu sv. Alžbety v Košiciach. Tento výjav sa však nachádza aj v dedinských kostoloch, napr. v Hervartove (veľký kríž s Ukrižovaným Kristom, Bolestnou Matkou a sv. apoštolom Jánom),³ alebo v Turanoch nad Ondavou či Mošurove z prvej polovice 18. storočia.

Bočné oltáre Kalvárie s Bolestnou Máriou boli v minulosti alebo sú aj dnes v kostole obce Ovčie, v Sabinove (1520), Zborove (z konca 17. storočia), v obci Zbudza (z konca 18. storočia), Gaboltove, Períne a Nižnej Myšli. Celý takýto pašiový výjav je na hlavnom oltári Kostola Sv. Kríža v Krížovanoch. Ide o neskorogotický oltár z obdobia rokov 1510 – 1520, na ktorom tabuľové krídla znázorňujú utrpenie Ježiša Krista.⁴ Závesný obraz Kalvárie z konca 18. storočia je vo farskom kostole Všetkých svätých v Humennom.

Úcta k Bolestnej Panne Márii v 14. a 15. storočí

Jedno z najstarších zobrazení Piety (P. Márie držiacej v lone mŕtve telo Krista) na Slovensku sa nachádza na bočnom oltári v Kostole sv. Martina v Lipanoch. Známa Lipianska Pieta pochádza z obdobia pred rokom 1360. Reštaurátorka Mária Spoločníková vidí jej pôvod v nemeckej rezbárskej dielni, resp. ju považuje za dielo neznámeho nemeckého majstra. Azda práve preto táto plastika nebola zničená ani počas puritánskeho obdobia reformácie. Vznik tejto Piety pravdepodobne spočíva v šírení vyššie spomínaného hnutia *Devotio moderna*. Jágerský biskup Karol Esterházi spomína vo vizitačnom dekrete z roku 1775, že oltár Sedembolestnej Panny Márie v Lipanoch je privilegovaný, t. j., že pred ním zbožne modliaci sa farníci a pútnici mohli získať odpustky pre seba a pre duše v očistci.⁵ Oltár Piety v Bazilike sv. Egídia v Bardejove pochádza z rokov 1430 – 1440.⁶ Z polovice 15. storočia pochádza gotická polychrómovaná plastika Panny Márie Bolestnej v Kostole sv. Michala, archanjela, v starobylej obci Kurima.⁷ Oltár *in honorem Beatissimae Matris Dolorosae* v kurimskom farskom kostole spomínajú aj vizitátori Andrej Saloki a Ján Sojkovič v súpise

³ Archivum Archidioecesis Cassoviensis (ďalej iba: AACass.) Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 554. Toto súsošie Kalvárie v sanktuáriu Kostola sv. Františka v Hervartove spomína vizitačný dekret z roku 1775.

⁴ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, (zost. A. Frický), Prešov, 1969, s. 235.

⁵ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 470.

⁶ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 16.

⁷ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 34.

farností a kostolov Hornošarišského dekanátu v roku 1746.⁸ V roku 1775 bola plastika uložená v bočnom oltári a biskup Karol Esterházi ho spomína ako privilegovaný oltár, pred ktorým farníci mohli za určitých podmienok získavať odpustky. Vo vežičke nad sanktuáriom kurimského kostola bol v roku 1775 zvon o váhe okolo 40 libier zasvätený *in honorem B. M. V. dolorosae*.⁹ Na pahorku nad obcou stojí rotunda Nanebovzatia Panny Márie, ku ktorej pútnici z okolia putovali najneskôr v 18. storočí.

Úpadok kultu v 16. a 17. storočí

Zo začiatku 16. storočia pochádza neskorogotická drevená plastika Panny Márie Sedembolestnej v Katedrále sv. Alžbety v Košiciach. Je umiestnená na pilieri v južnej lodi chrámu.¹⁰ Z konca 17. storočia pochádza ranobaroková drevená plastika Piety vo františkánskom Kostole sv. Antona Paduánskeho v Košiciach.¹¹ Vo filiálnej obci Šiba (farnosť Richvald), kde si obyvatelia postavili drevený Kostol sv. Kozmu a Damiána v roku 1649, boli v sanktuáriu plastiky Krista na kríži, Bolestnej Panny Márie a sv. Jána, evanjelistu.¹² Pretože tento kostol dnes už nejestvuje, nevieme, či išlo o výjav Kalvárie vo víťaznom oblúku alebo o plastiky umiestnené na konzolách v sanktuáriu.

Rozmach kultu v 18. storočí

Po reformácii, v čase katolíckej obnovy, najmä vďaka misijnó-katechetickému činnosti františkánov, minoritov, jezuitov, pavlínov a piaristov, ale aj diecéznych kňazov, došlo k obnoveniu mariánskeho kultu v zbožnosti Božieho ľudu. Z 18. storočia máme najviac zachovaných pamiatok, ktoré svedčia o úcte východoslovenského ľudu k Sedembolestnej, k čomu iste prispeli aj zvesti o udalostiach v Šaštíne.

V Lúčke, vo farnosti Lipany, sa zachovalo torzo z barokového oltára z pôvodne gotického kostola. Predstavuje ľudovú prácu drevenej plastiky Piety v kvalitne vypracovanej barokovej arche. Pochádza zo začiatku 18. storočia,¹³ podľa odborníkov z obdobia okolo roku 1702.

V sakristii Kostola Povýšenia sv. Kríža v obci Ruská je závesný obraz Panny Márie Šaštínskej z roku 1736 (olej na plátne, 55 x 75 cm).¹⁴ Z prvej polovice 18. storočia pochádza bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie vo filiálnom Kostole sv. Anny v Mošurove. Oválny obraz je v bohato zdobenom akantovom ráme¹⁵ a zachoval sa už iba ako zavesený na južnej stene kostola. V období rokov 1738 – 1758 postavili kalvársky Kostol Sedembolestnej Panny Márie v Košiciach.¹⁶ V roku 1746 stála v Haniske pri Košiciach na

⁸ AACass. Košice, Acta districtualia, Conscriptio parochiarum et Ecclesiarum Districtu Superioris inclity Comitatus Saárosiensis Anno Domini 1746 facta, s. 66.

⁹ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 563, 564.

¹⁰ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 76.

¹¹ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 80.

¹² AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 553. Z opisu nie je jasné, či išlo o súsošie na spôsob víťazného oblúka, alebo o súsošie na konzolách vo svätyni.

¹³ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 239.

¹⁴ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 459.

¹⁵ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 241.

¹⁶ HUDÁK, Ján. *Patrociniá na Slovensku*. Bratislava : Umenovedný ústav SAV, 1984, s. 247.

verejnom priestranstve pred kaštieľom socha Bolestnej Panny Márie Šaštínskej (*Sasciniensis*).¹⁷ Takisto v roku 1746 sa v súpise šarišských farností a kostolov spomína štvrtý bočný oltár na epištolovej strane v Chráme sv. Jakuba vo Veľkom Šariši ako oltár *Beatae Virginis Dolorosae*.¹⁸ Záznam vo vizitácii biskupa Františka Barkóciho, ktorú vykonal v Humenskom dekanáte v roku 1749 spomína, že vo farskom Kostole Všetkých svätých v Humennom je bočný oltár *B.M.V. Dolorosae*, ktorý dal postaviť humenský obyvateľ Juraj Matušek.¹⁹ V prvej polovici 18. storočia stál bočný oltár Matky Božej Bolestnej vo farskom Kostole sv. Antona, opáta v Rožkovanoch. Vo vizitačnom dekréte Karola Esterháziho sa spomína ako odpustkami privilegovaný oltár. Okrem toho v tejto obci bolo pri verejnej ceste aj súsošie znázorňujúce Krista zloženého z kríža a Bolestnej Matky, t. j. Piety.²⁰ Kaplnka postavená na spôsob „Božej muky“ stojí dodnes a je zasvätená Panne Márii.

Vizitačný dekrét biskupa Karola Esterháziho z roku 1775 spomína vo filiálnom Kostole Všetkých svätých z roku 1745 v Budímiri (vtedy farnosť Chabžany) bočný oltár Bolestnej Panny Márie, ktorý bol ozdobený dvoma striebornými korunkami, tromi striebornými srdcami, zlatou mincou a viacerými votívnymi darmi,²¹ ktoré oltáru venovali pútnici s vďakou za vyslyšané modlitby a prosby.

V roku 1775 sa spomína bočný oltár Bolestnej Panny Márie vo farskom Kostole sv. Šimona a Júdu v Tulčíku. Biskup Karol Esterházi už pred vizitáciou udelil pútnikom možnosť získať pred ním odpustky.²² Závesná plastika Bolestnej Panny Márie a sv. Jána bola v roku 1775 na tráme vo víťaznom oblúku pútnického Kostola sv. Vojtecha v Gaboltove, kde od roku 1706 fungovalo Bratstvo Škapuliara Panny Márie z Hory Karmel. V roku 1775 viedol miestny farár Juraj Torner, okrem iného, púť do Sveržova *in Festo Septem Dolorum B. M. V.*²³

Na dekanskej kongregácii kňazov Stredošarišského dištriktu (*Districtus Medii Saaros*) 18. novembra 1782 žiadali kňazi biskupa Karola Esterháziho o privilégia pre svoje kostoly a oltáre. Medzi nimi sa spomína žiadosť rožkovianskeho farára, Michala Bobera, o privilégium pre oltár Sedembolestnej Panny Márie. Také isté privilégium žiadal aj lipiansky farár, Ján Katona, pre bočný oltár Bolestnej Panny Márie v Lipanoch.²⁴ Košický biskup

¹⁷ ZUBKO, Peter. *Zemplínski a abovskí uniati v Barkóciho vizitácii*. Ružomberok – Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013, s. 42.

¹⁸ AACass. Košice, Acta districtualia, Conscriptio parochiarum et Ecclesiarum Districtu Superioris incluti Comitatus Saárosiensis Anno Domini 1746 facta, s. 104.

¹⁹ AACass. Košice, Kanonické vizitácie, vol. 3, Protocollum Canonicae Visitationis Anno Domini 1749 peractae. Pars posterior. Districtum Homonnensem complectitur, s. 82.

²⁰ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 517, 520 „*in Poone datur Statua lapidea ad viam publicam, continens in se depositum Salvatorem, et Dolorosae B. M. V. effigiem*“.

²¹ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 30.

²² AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 416.

²³ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 654. Zrejme išlo o torzo z vyobrazenia Kalvárie vo víťaznom oblúku. O púti do Sveržova pozri s. 658.

²⁴ AACass. Košice, Acta districtualia, Districus Cibiniensis (Sabinov), acta antiqua 1754 – 1804, záznam z 18.11.1782 „*Privilegium pro Ara B.V.Mariae dolorosae ad Roskovany*“, „*Hétharsiensis... ac una Privilegium ad Aram Collateralem B.V. Mariae dolorosae*“.

Andrej Sabo spomína lipiansky a rožkoviansky oltár Sedembolestnej Matky aj pri vizitácii oboch farností v júni 1814.

V biskupskej vizitácii Františka Barkóciho z roku 1749 sa spomína bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie (*Sassimiensis*) v Cejkove na Zemplíne.²⁵ Podobne bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie bol v roku 1749 aj v kostole zemplínskeho vinohradníckeho mestečka Tarcal, kde žili okrem Maďarov aj Slováci.²⁶

Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie stála v roku 1749 v katastri obce Veľaty. Vo vizitačnom dekréte biskupa Františka Barkóciho sa píše, že bola postavená nedávno. Historické záznamy hovoria, že v tretiu nedeľu mesiaca septembra k nej putovali pútnici z Cejkova, Lastoviec, Plechotíc, Nového Mesta pod Šiatrom, Slivníka, Trebišova a Veľkých Ozoroviec²⁷ a iste aj z ďalších obcí Zemplína. Kaplnka však stála v poli, bola maličká a pútnici, najmä v nepriaznivom počasí, sa priskoro rozchádzali domov. Preto už biskup František Barkóci odporučal svetskému patrónovi, aby k veľatskému kostolu pristaval kaplnku a plastiky Sedembolestnej preniesli tam. Na túto úlohu sa podujala vdova po patrónovi, Zuzana Poturnaiová (*Poturnyay*), ktorá v roku 1766 žiadala biskupa Karola Esterháziho, aby jej dovolil preniesť plastiky do kostola, demolovať kaplnku a na jej mieste postaviť križ. Biskup Esterházi s tým súhlasil, pretože z jeho vizitačného dekrétu z 23. augusta 1772 sa dozvedáme, že v kamennom filiálnom Kostole Panny Márie patrocínium *celebrat cum Indulgentiis Apostolicis a Nobis recognitis Dominica tertia Septembris, qua Festum Septem dolorum agitur*.²⁸ Takisto v inventári filiálneho kostola vo Veľatoch z roku 1815 sa píše, že „*Ecclesia Velejtensis gaudeat ara unica B. Matri Mariae Dolorosae, Jesum tenentis honori dicata*.“²⁹ O osemnásť rokov neskôr (1833) bol hlavný oltár vo veľatskom kostole zasvätený Sedembolestnej Panne Márii, ale v chráme bol aj poškodený obraz Bolestnej Matky a jej trpiaceho Syna. Podobne tomu bolo aj v rokoch 1855 a 1867.³⁰ Z korešpondencie lastovského farára Jána Krištofiho s biskupom Esterházim, z 2. mája 1774, sa dozvedáme, že bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie bol aj vo farskom Kostole sv. Michala v Lastovciach. Pretože oltáru vypršala platnosť privilégia získať pred ním odpustky, Krištofi žiadal od biskupa práve túto výsadu.³¹

Z polovice 18. storočia pochádza závesný obraz Panny Márie Šaštínskej v predsieni farského kostola v Nižnom Medzeve (olej na plátne 140 x 85 cm).³² V roku 1751 stála kaplnka Sedembolestnej Panny Márie v Bardejove.

²⁵ ZUBKO, Peter. *Zemplínski a abovskí uniati*, s. 60.

²⁶ ZUBKO, Peter. *Zemplínski a abovskí uniati*, s. 100.

²⁷ AACass. Košice, Protocollum Canonicae Visitationis Anno Domini MDCCXLIX in I. Comitatu Zempliniensi peractae. Pars Prior Submontanum, et Ujhelyiensem Districtus complectitur, s. 216, 230, 235, 242, 256; AACass. Košice, Acta parochialia, Acta parochiae Lastovce, Inventarium parochiae Lasztocziensis, 1749; ZUBKO, Peter. *Zemplínski a abovskí uniati*, s. 60, 75, 88, 93, 95, 103, 106.

²⁸ AACass. Košice, Protocollum canonicae visitationis districtuum Submontani, Ujhelyiensis, et Homonnensis comitatui Zempliniensi ingremiatorum Anno 1772 inchoatae, s. 218.

²⁹ AACass. Košice, Acta parochialia, Acta parochiae Lastovce, Inventarium sacri supellectilis Eclae filialis Velejtensis, 1815.

³⁰ AACass. Košice, Acta parochialia, Acta parochiae Lastovce, Inventarium Parochiae Lasztócziensis de Anno 1833, 1855, 1867. Dnes ten istý kostol je zasvätený Menu Prebl. Panny Márie.

³¹ AACass. Košice, Acta parochialia, Acta parochiae Lastovce, list J. Krištofiho biskupovi Esterháziemu z 2. 5. 1774.

³² *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 101.

Z kroniky bardejovského františkánskeho kláštora sa dozvedáme, že zo spomínanej kaplnky 24. júla 1751 preniesli oltár do sanktuária františkánskeho Kostola sv. Jána Krstiteľa. Na náklady patrónov a v Bardejove ubytovaných vojenských dôstojníkov, kaplnku „od základov“ opravili.³³ V tom istom dokumente (*Historia Domus*) sa píše, že na vymaľovanie oltára Sedembolestnej Panny Márie daroval v roku 1778 dva kremnické zlaté dukáty bardejovský senátor Ján Nep. Laszlo.³⁴

Obraz Sedembolestnej Panny Márie z roku 1749 je zavesený pod chórom vo filiálnom Kostole Sedembolestnej Panny Márie z 13. storočia v obci Zbudza,³⁵ od roku 2013 vo filiálke farnosti Staré. Zaujímavosťou je fakt, že pri ústrednej postave Piety je znázornený aj predreformačný duchovný patrón kostola a obce sv. Vavrinec, diakon a mučeník, so svojím atribútom, ražňom.

Bočný, severný oltár Sedembolestnej Panny Márie z polovice 18. storočia je v Chráme sv. Ondreja v Pečovskej Novej Vsi. V hornej časti oltára je medailón a v ňom maľba na plátne, na ktorej je Bolestná Matka znázornená so siedmimi mečmi v srdci. V ústrednej nike je drevená plastika sediacej Božej Matky s mŕtvym Kristom v náruči.³⁶ Úcta k Bolestnej Panne Márii v Pečovskej Novej Vsi má pôvod zrejme v založení Konfraternity Krista trpiaceho na kríži (*Confraternitas in Cruce agonizantis D. N. Jesu Christi*). Toto Bratstvo bolo založené v obci v roku 1719 a na základe pápežskej buly ho obdaril odpustkami pre živých aj zosnulých jagerský biskup Gabriel Erdödy. V roku 1775 Bratstvo vo farnosti bolo živé a uctievalo si aj Bolestnú Pannu Máriu, ktorej plastiky na modro ozdobenom stolíku nosili nosiči počas procesií, resp. púťí.³⁷

Závesný obraz Piety bol v Kostole sv. Jána Krstiteľa v zemplínskej obci Sedliská. Namaľoval ho Žigmund Faluši (*Falusy*) v roku 1781.³⁸ V rokoch 1783 – 1785 postavili z darov svetského patróna Gabriela Pěčiho (*Pěchy*) barokový Kostol Sedembolestnej Panny Márie v obci Bretejovce, vo filiálke Budimíra. Stojí v ňom neskorobarokový hlavný oltár s ústrednou olejomaľbou na plátne úctyhodných rozmerov 220 x 115 cm. Obraz predstavuje Šaštínsku Pannu Máriu.³⁹

Úctu k Bolestnej Božej Matke horlivo propagovali františkáni. Je preto ľahko pochopiteľné, že jeden z bočných oltárov vo svojom kláštornom kostole v Prešove dali postaviť v druhej polovici 18. storočia na počesť Sedembolestnej. Drevená plastika Piety z 18. storočia zdobí aj pútnický kalvársky Kostol sv. Kríža v Prešove. Ide zrejme o plastiky,

³³ ŠA Prešov, pobočka Bardejov, Františkáni v Bardejove, *Knihy, Historia Domus venerabilis conventus Bartphaensis*, s. 5. „*Anno 1751 Die 24. Julii – Dolorosae B. V. Mariae Ara ex Capella transpolita est ad Sanctuarium Ecclesiae, qua Ara cum propter humiditatem nimia totaliter est putrefacta fuisse ... noviter ex toto restaurata est, et fundamentaliter renovata per particulares Patronos, et fideles incolas Bartphensis et quartirizates milites officiales*“.

³⁴ ŠA Prešov, pobočka Bardejov, Františkáni v Bardejove, *Knihy, Historia Domus venerabilis conventus Bartphaensis*, s. 57 „*pro incoloratione Arae B. Virginis Dolorosae*“.

³⁵ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 134.

³⁶ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 245.

³⁷ AACass. Košice, *Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis*, 1775, s. 454 – 455.

³⁸ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 479.

³⁹ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 75; *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 221; HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 244.

ktorú v roku 1775 spomína vizitácia biskupa Karola Esterháziho.⁴⁰ Okrem toho, v areáli Kalvárie v Prešove dal v roku 1765 pri tzv. svätých schodoch postaviť kaplnku *Matris Dolorosae* knieža Karol Radziwill. Renovovali ju v roku 1906⁴¹ a v 80. rokoch 20. storočia. Na jej oltári bola plastika Panny Márie a zdobili ju postriebrené srdce, drahokamy granátu a iné votívne dary.⁴² Pravdepodobne z toho istého obdobia pochádza aj oválny obraz Sedembolestnej Panny Márie v tom istom kostole, ktorý v roku 1935 reštauroval Mikuláš Jordán.⁴³

Bočný rokokový oltár Sedembolestnej Panny Márie (olejomalba na plátne 220 x 140 cm) z druhej polovice 18. storočia sa nachádza aj vo farskom Kostole sv. Martina v Hermanovciach, v dekanáte Sabinov.⁴⁴ Do druhej polovice 18. storočia kladú odborníci ľudovú prácu polychrómovanej Piety v Kostole Všetkých svätých v obci Uzovské Pekľany.⁴⁵

Z druhej polovice 18. storočia pochádza obraz Piety (olej na plátne, 125 x 80 cm) v Kostole sv. Márie Magdalény v zemplínskej filiálnej obci Malé Ozorovce, filiálke farnosti Veľké Ozorovce. V tom istom kostole je aj závesný obraz Sedembolestnej Panny Márie z toho istého časového obdobia zavesený pod chórom (95 x 75 cm).⁴⁶ V roku 1766 stála pútnická kaplnka Bolestnej Matky na Kalvárii v Humennom, ktorú po prestavbách v rokoch 1849 a 1891 označujú aj ako kostol.⁴⁷

Drevená baroková plastika Piety z 18. storočia v rokokovej skrinke sa nachádza na severnej stene v Kostole sv. Jána Krstiteľa v prešovskej mestskej časti Solivar. V tom istom klasicistickom chráme je aj závesný neskorobarokový obraz Sedembolestnej z roku 1798 a bočný oltár s obrazom Bolestnej Matky a plastikami sv. Kataríny a sv. Barbory.⁴⁸

V 18. storočí stála kaplnka Sedembolestnej Panny Márie v Stropkove. V jej interiéri je dodnes zachovaná polychrómovaná drevorezba Piety, ktorú odborníci považujú za rustikálnu prácu z konca 18. storočia.⁴⁹ V máji 1872 bola táto kaplnka opravená a nanovo vybielená. O jej opravu sa postaral Anton Križanovský,⁵⁰ brat alebo blízky príbuzný prepošta Jozefa Križanovského, farára vo Veľkých Trakanoch. Vo vizitačnom dekréte biskupa Karola Esterháziho z roku 1773 sa píše, že z piatich oltárov v stropkovskom farskom Chráme Božieho Tela je na ľavej strane oltár, na ktorom je *statua dolorosae B.M.V. filium suum de cruce depositum in sinu suo habentis*.⁵¹

⁴⁰ AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 89.

⁴¹ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 65.

⁴² AACass. Košice, Protocollum visit. canonicae Cottus Sarossiensis, 1775, s. 90.

⁴³ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 216, 219.

⁴⁴ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 227.

⁴⁵ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 258.

⁴⁶ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 455.

⁴⁷ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 109; JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínii na Slovensku*. Bratislava : RK CMBF UK, 2009, s. 82.

⁴⁸ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 253.

⁴⁹ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 436.

⁵⁰ ŠA Prešov, pobočka Bardejov, Františkáni v Bardejove, Historia Religiosae Domus Sztropkoviensis Ab Anno Domini 1854 [do 1913], nestr. „*Reparata et novitus est picta Capella Dolorosae B. V. Mariae per Antonium Križanovszki*“.

⁵¹ AACass. Košice, Protocollum canonicae visitationis districtuum Submontani, Ujhelyiensis, et Homonnensis comitatui Zempliniensi ingremiatorum Anno 1772 inchoatae, s. 48.

Z roku 1793 pochádza závesný obraz Panny Márie Šaštínskej, sv. Šebastiána, sv. Rochusa a sv. Rozálie (olej na plechu 180 x 110 cm) v Kostole sv. Jána Nepomuckého v Petrovcích nad Laborcom.⁵² Na koniec 18. storočia kladú odborníci aj polychrómovanú drevenú plastikú Sedembolestnej Panny Márie v kostole v obci Zlaté, filiálke Gaboltova.⁵³ Pôvodné patrocinium kostola bol sv. Ondrej, od roku 1843 je kostol zasvätený Sedembolestnej Panne Márii.⁵⁴

Baroková pieskovcová plastika Sedembolestnej Panny Márie na kamennom podstavci z 18. storočia stojí v Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Sečovciach.⁵⁵ Patrocínium Sedembolestnej Panny Márie mala kaštieľna kaplnka z konca 18. storočia v Drienovci.⁵⁶ Pri ceste vedúcej do mlyna postavili na rozhraní 18. a 19. storočia kaplnku s ľudovou plastikou Piety v Šarišských Michaľanoch. Prvýkrát sa písomne spomína pri vizitácii biskupa Andreja Saba v Šarišských Michaľanoch v roku 1812.

Šírenie kultu Bolestnej Matky v 19. storočí

Bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie zo začiatku 19. storočia sa nachádza v Kostole sv. Bartolomeja, apoštola, vo Fričovciach.⁵⁷ Na začiatku 19. storočia postavili klasicistickú Kaplnku Sedembolestnej vo Vysokej nad Uhom, ktorú v tom istom storočí prestavali na kostol.⁵⁸ V roku 1813 postavili na náklady Jána Prožáka Kaplnku Sedembolestnej v obci Ražňany.⁵⁹ V gotickom farskom Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Župčanoch je bočný oltár s obrazom Sedembolestnej Panny Márie z roku 1822. Ide o olejomalbu na plátne rozmerov 115 x 65 cm, na ktorom je Božia Matka znázornená so siedmimi mečmi v srdci.⁶⁰ V roku 1826 z darov farníkov postavili za pôsobenia farára Petra Zamborského cintorínsku Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie v Plavnici.⁶¹ Rožňavský biskup Ján Scitovský dal v roku 1838 pristavať k severnému krídlu biskupského kaštieľa v Drienovci Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie. V roku 1845 stál bočný oltár Bolestnej Božej Matky vo farskom Kostole Narodenia Panny Márie v Nižnom Slavkove. Tamojší farár Alexander Tuláč založil Bratstvo Preblahoslavenej Panny Márie, do ktorého 7. decembra 1845 prijal 547 členov. Sľuby bratstva zložili pred bočným oltárom Bolestnej Matky. Zo znenia 5., 6.

⁵² *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 126.

⁵³ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 45.

⁵⁴ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrociníí na Slovensku*, s. 87.

⁵⁵ Pri hlavnom vstupe do kostola je jej verná replika.

⁵⁶ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrociníí na Slovensku*, s. 82.

⁵⁷ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 226. V obci stojí pod starým kostolom nový kostol sv. Košických mučeníkov.

⁵⁸ HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 251.

⁵⁹ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 55; HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 249. JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrociníí na Slovensku*, s. 85.

⁶⁰ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch* II., s. 262.

⁶¹ AACass. Košice, Acta parochialia, Acta parochiae Plavnica, Inventarium Ecclesiae et Parochiae Plavnicensis Anno 1855 mense Januario confectum. O údržbu kaplnky sa postaral provizor panstva Paločajovcov Michal Pružinský a jeho manželka Klára, rodená Wadovská, keď pre kaplnku založili fundáciu. Pozri Acta parochiae Plavnica, sign. 1558/1826 a 107/1827.

a 7. bodu sľubov vyplýva, že Tuláč založil spolok striezlivosti, ktorému však dal vyššie spomínaný názov, pretože Panna Mária bola považovaná za patrónku všetkých bratstiev, resp. spolkov striezlivosti.⁶² V roku 1847 dal Štefan Roll (*Rboll*) postaviť cintorínsku klasicistickú Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie v Snine.⁶³ Z roku 1860 pochádza kaplnka Sedembolestnej vo Sveržove. Na svoje náklady ju dali postaviť manželia Ján Ceľuch a Anna, rodená Knappová.⁶⁴ V roku 1881, aj v nedávnej minulosti, bola renovovaná.⁶⁵ V 19. storočí postavili Kaplnku Sedembolestnej v Hermanovciach blízko Sabinova.⁶⁶

Závesný obraz Panny Márie Šaštínskej z roku 1852, ktorého autorom je Jozef Boda, bol vo farskom Kostole Najsvätejšej Trojice v obci Perín. Olejomaľba rozmerov 160 x 105 cm je deponovaná vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.⁶⁷ Maliar Ján Mauksch namaľoval pôsobivý obraz Sedembolestnej Božej Matky (olej na plátne, 220 x 150 cm) v roku 1857 pre nový Kostol sv. Antona, opáta, v Rožkovanoch, ktorý dal v rokoch 1856-1858 postaviť vacovský, neskôr nitriansky biskup Augustín Roškovani.⁶⁸ Oltárny obraz Piety z druhej polovice 19. storočia (225 x 125 cm) nachádzame aj vo františkánskom Kostole sv. Jozefa v Prešove.⁶⁹ V roku 1860 dal pre filiálny kostol v obci Žipov, filiálke Bajerova, namaľovať obraz Bolestnej Božej Matky (olej na plátne) hlavný veliteľ cisársko-kráľovských strážcov vo Viedni Móric Klein. Ide o kópiu originálu talianskeho Majstra Carla Dolceho.⁷⁰ Ľudová rezbárska práca Piety z konca 19. storočia je umiestnená v Kostole sv. Vavrinca v Jakubovanoch, filii Sabinova.⁷¹ Kostol Sedembolestnej Panny Márie postavili na mieste staršej mariánskej kaplnky v rokoch 1872 – 1874 vo Vyšnej Myšli, filiálke Nižnej Myšle. Hlboký reliéf Sedembolestnej vytvoril pre vyšnomyšliansky kostol umelecký rezbár Cyril Kocúrek v roku 1999. V roku 1872 postavili neoklasicistickú Kaplnku Sedembolestnej vo vyššie spomínanej Pečovskej Novej Vsi. Kaplnku Sedembolestnej postavili ako cintorínsku v roku 1888 v Janovciach pri Bardejove.⁷² V 19. storočí postavili dve kaplnky Sedembolestnej P. Márie v Lenartove. Kým prvá stojí na miestnom cintoríne, druhá je v blízkosti autobusovej zastávky pri hlavnej ceste č. 77. Ide

⁶² Štátny archív Prešov, Cirkevné matriky, Matricula baptisatorum parochiae Nižný Slavkov, 1845, s. 82.

⁶³ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*. Prešov 1943, s. 116. Pod kaplnkou, ktorá stojí na svahu, sú hrobky rodičov donátora Jozefa Rolla a jeho manželky Kataríny, rod. Uzovej.

⁶⁴ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*. Prešov 1943, s. 41; HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 249.

⁶⁵ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 104.

⁶⁶ HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 246.

⁶⁷ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 107.

⁶⁸ AACass. Košice, Parochialia, Acta parochiae Rožkovany, pozri viacero listín; *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 248.

⁶⁹ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 243.

⁷⁰ Obraz v pozlátanom drevenom ráme je zavesený na stene pod chórom. Na rube obrazu je nápis: *Mater Dolorosa secundum Carlo Dolce. Oblatum Ecclesiae Izšipiensi per caesario regium Supremum Vigiliarum Magistrum Mauritium Klein ANNO 1860.*

⁷¹ *Pamiatky Východoslovenského kraja v štátnych zoznamoch II.*, s. 232.

⁷² HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 246, 247; JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínií na Slovensku*, s. 83.

o prícestnú kaplnku s drevenou ľudovou plastikou Piety, ktorú tu preniesli z inej lokality v roku 1959. Pri tejto príležitosti ju benedikoval miestny farár, dekan Július Bednár.

20. storočie – kult Bolestnej Matky v prvých troch decéniách a v rokoch „dubčekiády“

V roku 1900 postavili Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie v obci Brekov, v tom istom roku na cintoríne v Strážskom, v roku 1903 na náklady Tomáša Lukáča v obci Brezov.⁷³ V roku 1908 dala vdova po Eduardovi Dobajovi postaviť bočnú Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie pri farskom kostole v Dubovici.⁷⁴ V roku 1912 postavili Kaplnku Bolestnej Božej Matky v Gaboltove.⁷⁵ V roku 1922 postavili kostol *ad Septem Dolores B. Mariae V.* v obci Holčíkove⁷⁶ a v roku 1925 kostol v obci Proč.⁷⁷ Na pamiatku tragickej smrti kňaza Františka Majocha postavili v roku 1929 z národnej zbierky votívnu Kaplnku Sedembolestnej Panny Márie v Bertotovciach.⁷⁸ Pri 50. výročí tragickej smrti, 10. augusta 1969, pred kaplnkou celebroidal sv. omšu a predniesol homíliu Majochov súčasník, pápežský prelát Ján Onderúv.⁷⁹

V roku 1952 postavili Kaplnku Sedembolestnej v obci Vyšný Čaj.⁸⁰ V rokoch 1969–1970 postavili zásluhou farára Jána Macka-Družbackého a farníkov priestranný Kostol Sedembolestnej Panny Márie vo farskej obci Záhradné. Na čelnom mieste vo svätyni je výjav Bolestnej Matky stvárnený drevorezbou v životnej veľkosti. Plastikou vytvorili českí umelci v Červenom Kostelci. Podobná plastika, od tých istých majstrov, sa nachádza aj v Kostole Sedembolestnej Panny Márie, ktorý postavili v roku 1968 v zemplínskej obci Vojčice, ktoré sú od roku 2008 samostatnou farnosťou s filiami Hriadky a Milhostov. Z éry „dubčekiády“ sú aj filiálne kostoly Sedembolestnej Panny Márie v obciach Zemplínske Jastrabie (1969) a Zemplínsky Klečenov (1970).⁸¹ V roku 1975 dokončili filiálny Kostol Sedembolestnej v Zlatej Bani, vo filii Kokošoviec, v roku 1976 v Nemcovciach, vo filii Hankoviec, a v roku 1977 dnes farský kostol v Nižnej Sitnici.

Kult po roku 1989

Po politicko-spoločenských zmenách a dosiahnutí náboženskej slobody v roku 1989 došlo k nebývanej výstavbe kostolov na území Košickej arcidiecézy. Viaceré z týchto kostolov boli

⁷³ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 87; JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínii na Slovensku*, s. 81, 86. Tvrdia, že kaplnku v Brekove postavili v roku 1904 a v Brezove v roku 1901.

⁷⁴ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 97.

⁷⁵ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínii na Slovensku*, s. 82.

⁷⁶ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 147. V roku 1995 postavili v obci nový farský kostol Panny Márie de Mercede.

⁷⁷ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 94; HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 244, 245, 249; JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínii na Slovensku*, s. 81, 82, 86.

⁷⁸ *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia*, s. 51; HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 244.

⁷⁹ BIROŠ, Ján. *Pamiatke tragickej zosnulého kňaza-národovca*. In *Katolícke noviny*, roč. 84 (1969), č. 34, s. 5.

⁸⁰ HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 251.

⁸¹ HUDÁK, Ján. *Patrocíniá na Slovensku*, s. 251.

zasvätené titulu Sedembolestnej Panny Márie. Prvým z nich bol filiálny kostol v obci Proč (1992), vo farnosti Pušovce, ktorý postavili na mieste staršieho kostola toho istého patrocínia.⁸² Ďalší dokončili v roku 1993 v Kamennej Porube, vo farnosti Sačurov.⁸³ Priestranný Kostol Sedembolestnej Panny Márie dokončili v roku 1995 v Rozhanovciach, v Jubilejnom roku 2000 v Kusíne, vo filií Remetských Hámrov, a v roku 2002 v Malcove, filiálke Lenartova.⁸⁴ Moderný farský Kostol Sedembolestnej Panny Márie postavili v roku 2006 v Plavnici.⁸⁵ V rokoch 1999-2004 postavili filiálny kostol v zemplínskej obci Brezina, filiálke Kazimíra. Kostol s tým istým patrocíniom postavili v rokoch 2010-2013 v Ruskej Novej Vsi, vo filiálke farnosti Prešov-Solivar. V súčasnosti je vo výstavbe Kostol Sedembolestnej Panny Márie v Brežanoch, vo filií farnosti Bajerov. V roku 2002 postavili cintorínsku kaplnku Bolestnej Božej Matky v obci Rovné, vo filií Vyšného Hrušova. Napokon malá kaplnka so stĺpovou architektúrou a s plastikou Piety stojí v blízkosti vyššie spomínanej cesty č. 77 vo farskej obci Mokroluh. Pôvodne to bola kaplnka neznámeho mariánskeho patrocínia. Od 15. septembra 2014, keď v nej osadili plastiku Piety, je aj táto kaplnka považovaná za Kaplnku Sedembolestnej.

V Košickej arcidiecéze je 19 kostolov (5 farských, 14 filiálnych) a veľký počet kaplniek Sedembolestnej Panny Márie. Veľké množstvo jej vyobrazení v plastikách a obrazoch je vo viacerých kostoloch, ktoré majú iných duchovných patrónov. Tieto fakty svedčia o zrelej úcte Božieho ľudu na východe Slovenska k Sedembolestnej Panne Márii, Patrónke nášho národa.

RESUMÉ

Kult Bolestnej Božej Matky (*Mater Dolorosa*, *B. M. V. Dolorosa*) má pôvod v biblických udalostiach utrpenia a smrti Ježiša Krista. V slovenskom národe siaha k počiatkom jeho kristianizácie. Novú duchovnú nadstavbu tomuto kultu dalo z Holandska a Nemecka sa šíriace hnutie *Devotio moderna* od druhej polovice 14. storočia. V 17. a 18. storočí kult Bolestnej Matky v našom regióne sa stal doménou rekatolizačných misií najmä jezuitov, minoritov, františkánov, dominikánov a pavlínov. V 19. a 20. storočí tento kult podporovali predovšetkým miestni diecézni kňazi a horliví laici.

Najstaršie zobrazenie Piety na Slovensku sa nachádza v Kostole sv. Martina v Lipanoch, teda na území Košickej arcidiecézy. Lipianska Pieta pochádza z obdobia pred rokom 1360. Oltár Piety v Bazilike sv. Egídia v Bardejove pochádza z rokov 1430 – 1440. Z polovice 15. storočia pochádza gotická polychrómovaná plastika Panny Márie Bolestnej v Kostole sv. Michala v obci Kurima.

Zo začiatku 16. storočia pochádza neskorogotická drevená plastika Panny Márie Sedembolestnej v Katedrále sv. Alžbety v Košiciach. Z konca 17. storočia pochádza baroková drevená plastika Piety vo františkánskom Kostole sv. Antona Paduánskeho v Košiciach. Vo filiálnej obci Šiba (farnosť Richvald), kde si obyvatelia postavili drevený

⁸² JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínií na Slovensku*, s. 85.

⁸³ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínií na Slovensku*, s. 83.

⁸⁴ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínií na Slovensku*, 83, 84, 85.

⁸⁵ JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan. *Katalóg patrocínií na Slovensku*, s. 85.

Kostol sv. Kozmu a Damiána v roku 1649, boli v sanktuáriu plastiky Krista na kríži, Bolestnej Panny Márie a sv. Jána, evanjelistu. Pretože tento kostol dnes už nejestvuje, nevieme či išlo o výjav Kalvárie vo víťaznom oblúku alebo o plastiky umiestnené na konzolách v sanktuáriu.

Z 18. storočia máme najviac zachovaných pamiatok, ktoré svedčia o úcte východoslovenského ľudu k Sedembolestnej, k čomu iste prispeli aj zvesti o udalostiach v Šaštíne. V Lúčke, vo farnosti Lipany, sa zachovala Pieta z obdobia okolo roku 1702. Piety z 18. storočia znázornené na obrazoch, drevených či kamenných plastikách sú v obciach Ruská, Mošurov, v Haniska pri Košiciach, Veľký Šariš, Humenné, Rožkovany, Budimír, Tulčík, Gaboltov, Sveržov, Cejkov, Veľaty, Lastovce, Nižný Medzev, Zbudza, Pečovská Nová Ves, Sedliská. V Prešove je Pieta v kostole františkánov a v areáli Kalvárie, kde dal pri tzv. svätých schodoch postaviť kaplnku *Matris Dolorosae* knieža Karol Radziwill v roku 1765. Ďalej sú to v Hermanovce, Uzovské Pekľany, Malé Ozorovce, Humenné, Solivar, Stropkov, Petrovce nad Laborcom, Zlaté, Sečovce, Drienovec a Šarišské Michaľany.

Najstarší kostol Sedembolestnej Panny Márie na území Košickej arcidiecézy postavili v rokoch 1738 – 1758 na Kalvárii v Košiciach. Najstarší dedinský kostol toho istého titulu postavili v rokoch 1783 – 1785 v obci Bretejovce. Kult Bolestnej Božej Matky sa intenzívne rozvíjal aj v 19. storočí, najmä výstavbou prícestných a cintorínskych kaplniek, ako aj obrazmi Sedembolestnej, ktoré umiestňovali v starších kostoloch. V 20. storočí a v súčasnosti tento kult nestráca zo svojej intenzity. V súčasnosti je napr. vo výstavbe kostol Sedembolestnej Panny Márie v Brežanoch, vo filií farnosti Bajerov. V Košickej arcidiecéze je 19 kostolov (5 farských, 14 filiálnych) a veľký počet kaplniek Sedembolestnej Panny Márie.

SUMMARY

The Cult of Sorrowful Mother of God (Mater Dolorosa, Dolorosa B. M. V.) has its origin in biblical events of suffering and death of Jesus Christ. In connection with the Slovak nation it goes back to the origins of its christianity. New spiritual super-structure to mentioned cult has been given from fastly spreading movement called Devotio moderna from Netherlands and Germany in the second half of the 14th century. In the 17th and 18th centuries the cult of Sorrowful Mother of God in our region has become the domain of recatholization missions of mostly: Jesuits, Minorites, Franciscans, Dominicans and Pauline. In the 19th and 20th centuries, the cult was supported primarily by local diocesan priests and zealous laics.

The oldest representation of Pieta in Slovakia is located in the Church of St. Martin in Lipany, in Kosice archdiocese. Lipany Pieta comes from the period before 1360. The altar of the Pieta in the Basilica of St. Egidius in Bardejov dates from 1430 - 1440. Gothic polychrome sculpture of the Sorrowful Mary at St. Michael's church in the village Kurima comes from the 15th century.

Late gothic wooden sculpture of Our Lady of Sorrows in the Cathedral of St. Elizabeth in Košice comes from the early 16th century. Baroque wooden sculpture of Pieta

in the franciscan Church of St. Anthony of Padova in Kosice comes from the late 17th century. In the filial village called Šiba (Richvaldparish), where the inhabitants in 1649 built a wooden church of St. Cosmas and Damian was in sanctuary possible to see: sculptures of Christ on the Cross, Sorrowful Virgin Mary and St. John the Evangelist. Church no longer exist, so we do not know whether it was a scene of Calvary at the triumphal arch or the sculpture placed on consoles in the sanctuary.

Most of preserved monuments that testify honor of the people from eastern Slovakia to Seven Sorrows Mother comes from the 18th century. Rumors about events in Šaštín also contributed to this development. Pieta from around 1702 has been preserved in the village Lúčka (in the parish of Lipany). Pietas from the 18th century depicted in paintings, wood and stone sculptures are in villages Ruská, Mošurov, Haniska pri Košiciach, Veľký Šariš, Humenné, Rožkovany, Budimír, Tulčík, Gaboltov, Sveržov, Cejkov, Veľpaty, Lastovce, Nižný Medzev, Zbudza, Pečovská Nová Ves, Sedliská. In town Prešov stands Pieta in the franciscan church in calvary complex, where chapel Matris Dolorosae was built next to the so-called Holy Stairs by prince Karol Radziwill in 1765. More Pietas are located also in Hermanovce, Uzovské Pekľany, Malé Ozorovce, Solivar, Stropkov, Petrovce nad Laborcom, Zlaté, Sečovce, Drienovec and Šarišské Michaľany.

The oldest church of Our Lady of Sorrows in the Košice archdiocese was built between 1738 – 1758 on the top of Calvary in Kosice. The oldest village church of the same title was built between 1783 – 1785 in the village called Bretejovce. Cult of Sorrowful Mother of God developed intensively in the 19th century, especially with the construction of roadside and cemetery chapels and images of Sorrowful Mother placed in older churches. From the 20th century until present cult did not lost its intensity. For example, nowadays is under construction the Church of the Virgin Mary in Brežany, in parish of Bajerov. There are 19 churches (5 parishes, 14 filial) in the Kosice archdiocese and a large number of chapels devoted to Our Lady of Sorrows.

Adresa autora:

doc. ThDr. Peter Sedlák, PhD.

Rímskokatolícky farský úrad Rožkovany 170

082 71 Rožkovany

email: martineum@centrum.cz

KŇAZI KOŠICKEJ ARCIDIECÉZY PÔSOBIACI V MISIÁCH

Cyril Hišem

PRIESTS OF THE KOSICE ARCHDIOCESE OPERATING IN MISSION

Abstract: One of the tasks of the Church and therefore of every Christian is proclamation of God's word. The Church has a missionary character since its beginning. The gospel wasn't spread only in the middle of the chosen nation, but also through the apostles to the whole world. So it was happening for centuries and is happening also today. Diocese of Kosice has also been interested in missions spiritually as well as materially. Even priests originating from the territory of current Archdiocese of Kosice engaged in this activity. In the past but also today, far and near. Among the earliest was particularly: Jesuits, Benedictines, Minorites, later Verbists and Salesians. Today is this task performed also by diocesan priests.

Keywords: Mission. Priests. Religious. Associations. Archdiocese of Kosice.

Úvod

Vojenský zásah USA a spojencov do krajín arabského sveta – Iraku, Afganistanu, súboj s Iránom, Arabská jar, občianska vojna v Sýrii, nepokoje v Afrike nám do Európy prináša množstvo migrantov. Máme z nich strach nielen pre svoju spokojnú pohodlnú budúcnosť, ale aj o svoju vieru. Niečo podobné som zažil počas svojho pobytu v Rakúsku v rokoch 1998 – 2000. Aj tu sa mnohí obávali moslimov, jednak z historického pohľadu – ich minulosť so šablou v ruke pred Viedňou do 12. septembra 1683 – a ich prítomnosť vo Viedni s metlou a predávanými novinami v rukách priamo v meste. Najväčšie pohoršenie vzniklo nad vetou, že do roku 2000 bude zo Štefansdómu mešita.

Vieme, že nateraz sa tak nestalo a Štefansdóm naďalej slúži katolíkom. Máme nádej, že aj do budúcnosti. Ohlasovať evanjelium je potrebné aj dnes pre tých, ktorí už na neho zabudli i pre tých, ktorí tu k nám prichádzajú. Pomôžem si Dekrétom DVK o misijnej činnosti Ad Gentes: „*Hoci Boh môže cestami, ktoré pozná jedine On, priviesť ľudí, ktorí bez vlastnej viny nepoznajú evanjelium, k viere, bez ktorej nie je možné páčiť sa mu, Cirkev má povinnosť a zároveň*

*sväté právo oblasovať evanjelium všetkým ľuďom, a preto si misijná činnosť udržiava a bude navždy udržiavať svoju platnosť a nevyhnutnosť*¹. (AG 7).¹

Historický pohľad na misie v Cirkvi

Kresťanstvo oproti židovstvu má misionársky charakter. Vyvolenie sa takto rozšírilo na celé ľudstvo, na celý svet. Kľúčový význam pre Cirkev získala myšlienka misií smerom k pohanom, hoci ortodoxní Židia boli radikálne proti prispôsobovaniu židovského zákona konvertitom.

Ďalší vývoj ranej misijnej činnosti môžeme sledovať podľa zachovalých spisov apoštola Pavla. Cestu týmto misiám utváralo rozširovanie helenizovaných židovských komunít. Misijná činnosť bola spontánna, založená na charizmatických apoštoloch. Neskôr ich nahradili učitelia, ktorí už mali na zreteli skôr apologetický charakter a cieľ.²

Typickým znakom prvotného obdobia je akési misionárske napätie, ktoré sprevádzalo celú existenciu a činnosť cirkvi. Ak je uvedená štatistika správna, na konci 3. stor. sa malo vo vtedy známom svete nachádzať už asi 5 miliónov kresťanov (6-7% počtu celkového obyvateľstva).³

Až do 4. stor. sa uvádza neucelenosť misionárskeho pôsobenia, veľké vzdialenosti medzi kresťanskými komunitami, slabá kristianizácia vidieka oproti mestám, ponechanie kristianizácie na spontánne aktivity – obchodné styky, deportácie, vojenské obranné zásahy. To sa týka plošne územia Európy, Ázie aj Afriky, pričom Východ z toho vychádza štatisticky značne lepšie.⁴

Jednotlivé staroveké lokálne cirkevné komunity vykazovali značné rozdiely a každá ďalšia kristianizácia bola ešte vždy spontánna. Koncom 3. stor. tvorili kresťania „stabilnú menšinu“ v Rímskej ríši. Cirkevná organizácia sa postupne rozširovala aj do oblastí, kde bol stupeň kristianizácie do tej doby ešte nízky alebo žiadny. Aj šírenie kresťanstva za hranice Rímskej ríše bolo závislé na spontánnej misii, čo sa začalo meniť až od 6. stor., kedy sa misie stávali politickým nástrojom Rímskej a Byzantskej ríše.⁵

V stredoveku bavorskí mníši sa v zmysle reformy Karola Veľkého riadili regulou sv. Benedikta a boli podriadení biskupom, ktorí boli zodpovední za misijnú činnosť. Program vypracoval minister kultu Karola Veľkého, benediktínsky mních Alkuin z Yorku. Prvým krokom misijnej činnosti bola náuka ľudu základným modlitbám Otčenáš a Verím v Boha.

Do tohto obdobia patrí misia medzi Germanov a Slovanov.

Kresťanstvo sa v 10. – 11. stor. dostalo medzi polabských Slovanov, ale následne bolo značne vykorenené pohanskými povstaniami. Úspešná misionárska práca sa rozvinula v 12. stor. vďaka vhodným náboženským prostriedkom a veľkej sebaobete misionárov, ale aj vďaka vojenským akciám kniežat, ktorí v nich spojili náboženské aj politické ciele.

¹ Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Dekrét o misijnej činnosti Ad Gentes (AG).

² SCHÄFERDIEK, Knut. Kresťanská misie a expanze. In HAZZLETT, Jan. (ed.). *Rané kresťanství. Počátky a vývoj cirkve do roku 600*. Brno : CDK, 2009, s. 65 – 72.

³ VNUK, František. *Katolícka cirkev v 20. storočí na Slovensku a vo svete. S krátkym prehľadom cirkevných dejín do roku 1900*. Bratislava : Nové Mesto, 2006, s. 87.

⁴ KUMOR, Boleslav. *Cirkevné dejiny. Kresťanský starovek*. Levoča : Polypress s.r.o., 2000, s. 39 – 40.

⁵ SCHÄFERDIEK, Knut. *Kresťanská misie a expanze*, s. 71 – 72.

V severovýchodnej Európe sa križiacky duch spájal aj s plánmi koloniálnej politiky. Nové rády cistercitov a premonštrátov, ktoré v tomto období vznikli, boli v misijnej činnosti veľmi nápomocné. Upevňovali kresťanstvo najmä v národoch, kde doteraz ešte nebolo stabilné, a zakladali tu svoje kláštory a rozširovali farskú sieť.⁶

Františkáni aj dominikáni viedli misijnú činnosť v 14. – 15. stor. aj mimo Európy. Bolo to aj v súlade s ideou ich zakladateľa, ktorú vyjadril v regule. Šlo o Rusov a Kumánov, Čínu. Pápež Ján XXII. v r. 1308 uskutočnil organizáciu misií Ázie.⁷

Už koncom stredoveku sa konali misijné výpravy františkánov do Indie a Ázie, aby pôsobili medzi polokresťanskými moslimskými kmeňmi. Tieto však boli spojené s politickými zámermi namierenými proti moslimom, a tak boli neúspešné. Podobne tomu bolo aj na polomoslimských územiach Afriky. Taktiež, na týchto akciách sa nepodieľala ani Sv. stolica.⁸

Africké územie, nachádzajúce sa južne od Sahary, je dodnes novým misionárskym územím. Na ostrovoch, ktoré ležia západne od afrických brehov, jestvujú staré biskupstvá – Las Palmas na Kanárskych ostrovoch (15. stor.), Funchal na ostrovoch Madeira (1514), Capo Verde (1532) a Azory (1534). Tak v r. 1596 bolo založené biskupstvo v Angole; v r. 1612 bolo založené biskupstvo Maputo v Mozambiku; v r. 1848 – zriadený apoštolský vikariát na Madagaskare.⁹

19. stor. bolo obdobie intenzívnych afrických misií spojené s kolonizáciou území a vyvážaním domorodých otrokov do Ameriky a Európy. Misionári sem prichádzali najmä na lodiach misionárov a kupcov. V tomto období vzniklo aj niekoľko misijných spolkov, z ktorých vyberáme:

1822 – založený Lyonský misijný spolok Paulínou Jaricot, ktorý bol v 19. stor. finančnou základňou katolíckych misií. V r. 1922 bola jeho správa prenesená do Ríma,

1841 – zal. Združenie Františka Xaverského v Aachene,

1843 – zal. Spolok Ježišovho detstva,

1893 – zal. Misijná jednota nemeckých katolíckych žien a dievčat,

1894 – zal. Spolok sv. Petra Klavera pre africké misie.¹⁰

Misijné hnutie na Slovensku

Detinstvo Ježišovo súvisí s rozvojom misijného hnutia na Slovensku. Prvé stopy sa nachádzajú v Cyrille a Metode z r. 1851. Aj podľa Katolíckych novín už boli v tomto období položené základy pre jeho organizovanie v celom Uhorsku aj s vypracovaným štatútom. 19. 3. 1852 vydal prímás Ján Scitovský obežník o dôležitosti organizovania tohto diela. Úradne sa začína organizovať v Nitrianskom biskupstve na jar 1853, kde je Detinstvo

⁶ DOLINSKÝ, Juraj. *Dejiny cirkvi*. Trnava : Dobrá kniha, 2010, s. 164 – 166.

⁷ KUMOR, Boleslav. *Cirkevné dejiny. Jeseň cirkevného stredoveku*. Levoča : Polypress, 2002, s. 118 – 120.

⁸ JOHNSON, Paul. *Dejiny kresťanství*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 372.

⁹ HERTLING, Ludwig. *Dejiny katolíckej cirkvi*. Dobrá kniha, 1983, s. 428 – 429.

¹⁰ HERTLING, Ludwig. *Dejiny katolíckej cirkvi*. s. 389 – 390.

uvedené pod názvom Confraternitas Sanctae Pueritae. Hlavné ústredie sa nachádzalo v Paríži a jeho čestným správcom býval parížsky arcibiskup. Po tom, ako vyšiel Scitovského obežník, sa v Pešti tvorila centrálna správa pre celé Uhorsko, teda aj pre Slovensko. Predsedami Najvyššej ústrednej rady pre uhorskú krajinu boli diecézni biskupi, pre jednotlivé národy boli volení triedni tajomníci. Spolok slúžil na podporu rozvoja misií.¹¹

Misijné hnutie v Košickej diecéze

Ad Gentes vo svojom bode č. 19 hovorí aj o podpore misií. „*Mladé cirkvi sa veľmi často nachádzajú v chudobnejších častiach sveta a obyčajne ešte trpia veľkým nedostatkom kňazov a materiálnych prostriedkov. Preto je veľmi potrebné, aby im univerzálna Cirkev svojou neprestajnou misijnou činnosťou poskytovala pomoc, ktorá slúži predovšetkým na rozvoj a dozrievanie kresťanského života danej miestnej cirkvi. Misijná činnosť má pomáhať aj dávnejšie založeným cirkvám, ktoré sú v stave istého úpadku a slabosti.*“ (AG 19).

Košická diecéza sa tiež zaujímalala o pomoc misiám – duchovnú i materiálnu. Spomenúť môžeme aktivity biskupa Jozefa Kunszta, ktorý v roku 1851 ohlásil misijnú zbierku pre Afriku.¹²

Keď 19. júla 1870 vypukla francúzsko-pruská vojna, mnoho koncilových otcov sa vrátilo domov. Po koncile rozkvitol náboženský život, spolková činnosť. Na Slovensku: mariánske, misijné a oltárne spolky a kongregácie, mládežnícke a študentské spolky, charitatívne spolky, unionistický spolok sv. Cyrila a Metoda, stavovské a sociálne kruhy, začali vychádzať časopisy.¹³

V roku 1907 bol založený spolok Collegio missionis. Zaviedol ho biskup Augustín Fischer-Colbrrie ako kňazský spolok pre ľudové misie. V Uhorsku bol v tom čase nedostatok rehoľných kňazov. Pre jeho účinné pôsobenie si vyžiadal od pápeža zvláštne požehnanie. Listom z 9. 6. 1907 pápež Pius X. toto dielo schválil a pre všetkých, čo sa zúčastnia ľudových misií, udelil za obvyklých podmienok plnomocné odpustky. Biskup túžil, aby sa v každej farnosti konali takéto misie aspoň každých 10 rokov; do r. 1923 ich bolo na území diecézy 120.¹⁴

Biskup Jozef Čársky v obežníku zo dňa 25. mája 1926 informoval kňazov, že založil Unio cleri pro missionibus (Združenie kňazov za misie). Pritom sa opieral o výzvu Sv. otca, aby v každej diecéze bolo také združenie založené. Kňazov povzbudzoval aj k založeniu Diela šírenia viery vo farnostiach.¹⁵ Za prvého Misijného riaditeľa v Košickej diecéze bol ustanovený biskupom Čárskym Dr. Vojtech Wick. Biskup Jozef Čársky podporoval všetky misijné aktivity, keď v roku 1929 založil Diecézne misijné ústredie. V diecéze vznikla misijná zbierka – Misijná krabica.¹⁶

¹¹ DROZD, Štefan. *K počiatkom diela Detinstva Ježišovo na Slovensku*. Nitra : SSV, 1943, s. 9 – 39.

¹² ČÍŽMÁR, Marián. *Pásli zverené im stádo – Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*. Prešov : VMV, 2006, s. 148.

¹³ ŽIGOVÁ, Terézia. Prvý vatikánsky koncil a jeho ohlas v Európe. In HIŠEM, Cyril. – ZUBKO, Peter. (ed.). *Dvesto rokov Košickej diecézy*, Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2005, s. 154 – 155.

¹⁴ ČÍŽMÁR, Marián. *Pásli zverené im stádo – Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 226 – 227.

¹⁵ LENČIŠ, Štefan. Jozef Čársky a jeho vzťah k misiám. In HIŠEM, Cyril – ZUBKO, Peter. (ed.). *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho*. Košice – TI, Katedra cirkevných dejín 2002, s. 158, 162.

¹⁶ LENČIŠ, Štefan. *Vzťah Košickej diecézy k svetovým misiám v rokoch 1918 – 1946*, s. 70, 86, 108.

Z ďalších jeho misijných aktivít možno spomenúť:

- 20. januára 1932 – za misijného riaditeľa bol v diecéze ustanovený Melichar Zelený,
- 18. – 22. apríla 1934 – v Košiciach sa konali misijné slávnosti,
- 20. apríla 1937 – biskup Čársky dostal list z Propagandy fidei s poďakovaním za štedrosť diecézy voči svetovým misiám,
- 16. novembra 1938 – biskup Čársky rozdelil Diecézne misijné ústredie na 2 časti. Prvá sa nachádzala na území Košického biskupstva – Diecézne misijné ústredie Košice, druhá na území vikariátu – Misijné ústredie bardiovského rímsko-katolíckeho vikariátu, kde určil za riaditeľa a pokladníka Vincenta Potočňáka,
- 1. marca 1941 – biskup Čársky vymenoval za riaditeľa misijných vecí pre Košickú apoštolskú administratúru Štefana Sninčáka,
- 11. júla 1943 – valné zhromaždenie Misijného diela na Slovensku a celoslovenské misijné oslavy v Prešove.¹⁷

Po roku 1950 boli obmedzené všetky katolícke aktivity a Cirkev mohla pôsobiť len za múrmi kostola. Ďalšie významnejšie aktivity sa mohli uskutočňovať až po roku 1990, keď Košická diecéza po 28-ročnej sedisvakancii dostala nového biskupa Mons. Alojza Tkáča, ktorý je dodnes známy ako veľký misijný hýbateľ.

Tak v diecéze bol 28. novembra 1993 otvorený rehoľný dom verbistov v Snine – Misijné centrum sv. Jozefa Freinademeta a slávnostne bol požehnaný košickým pomocným biskupom Bernardom Boberom.¹⁸ Biskup Alojz Tkáč sa v roku 1993 stal predsedom Rady pre misie pri KBS.¹⁹

Nespomenúť nemožno ani to, že 31. januára 2002 už vtedy arcibiskup Alojz Tkáč dekrétom 81/02 potvrdil Pápežské misijné dielo Košickej arcidiecézy a za moderátora menoval Štefana Kondisa.²⁰

Samostatnú časť by bolo vhodné venovať aj niektorým osobám, ktoré boli ochotné pomôcť. Spomeniem iba bl. Sáru Salkházi - sociálnu sestru, mučeníčku, ktorá vytvárala mosty medzi národmi a krajinami strednej Európy.²¹ Spoločnosť sociálnych sestier založila Margita Slachta v r. 1923, vznikla zo sociálneho misijného hnutia. Sára Salkházi spoznala sociálne sestry v r. 1927 v Košiciach a našla u nich duchovný domov.²²

¹⁷ LENČIŠ, Štefan. *Vzťah Košickej diecézy ke svetovým misiám v rokoch 1918 – 1946*, s. 56 – 58; 65; 70; 103.

¹⁸ ČIŽMÁR, Marián. *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva*. Prešov : VMV, 2004, s. 250 – 251.

¹⁹ CIBULÁKOVÁ, Andrea. Spoločensko-náboženská situácia na Slovensku po roku 1989. In *Obnova činnosti košického Kňazského seminára po roku 1989*, Prešov : VMV, 2009, s. 14.

²⁰ KONDIS, Štefan. Pápežské misijné diela Košickej arcidiecézy. In MACÁK, Dominik. (ed.). *Košická arcidiecéza počas 20 rokov od nadobudnutia slobody*. Prešov : VMV 2010, s. 175.

²¹ KIMLIČKOVÁ, Daniela. Svätá Alžbeta a blahoslavená Sára Salkházi – čo mali spoločné a aké je ich poslanstvo pre nás. In *Odkaz svätej Alžbety*. Košice : Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2007, s. 97 – 104; MAGULOVÁ, Eudmila. Odras sociálneho cítenia bl. Sestry Sáry Salkházi v jej živote a literárnej tvorbe. In *Deň blahoslavenej sestry Sáry Salkházi (1899 – 1944)*. Košice : Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2008, s. 107 – 116.

²² SZTRILLICH, Agnes. Život sestry Sáry a jej význam pre rodinu. In *Deň blahoslavenej sestry Sáry Salkházi (1899 – 1944)*. Košice : Viena, 2009, s. 9 – 14.

Košickí kňazi na misiách v minulosti a v súčasnosti

„Osobitným povoláním sa vyznačujú tí domáci alebo zahraniční kňazi, reboľníci i laici – obdarení primeranými prirodzenými schopnosťami a vyhovujúci svojimi vlohami a nadaním, ktorí sú ochotní podujat' sa na misijnú prácu. Poslaní kompetentnou cirkevnou vrchnosťou, s vierou a poslušnosťou odchádzajú k tým, ktorí sú ďaleko od Krista, ako služobníci evanjelia vybradení pre dielo, na ktoré boli povolani „aby sa pohanovia stali príjemnou obetou, posvätenou v Duchu Svätom“. (Rim 15, 16). (AG 23).

Medzi najstarších misionárov pôsobiacich v 18. stor. a ktorí pochádzali z územia našej dnešnej arcidiecézy, môžeme spomenúť aspoň piatich jezuitov: Ladislava Orosza, Filipa Fordera, Františka Szerdahelyiho, Martina Hedryho a Dávida Alojza Fáya a jedného benediktína, Oskára Aladára Siládiho.

Ladislav Orosz SJ – nar. 18. 12. 1697 Čičarovce, +11. 9. [11]. 1773 Trnava. Po kňazskej vysviacke 27. 6. 1726 odišiel cez Janov a Sevilu na misie do Južnej Ameriky, kde dorazil 23. 12. 1728. V r. 1728 – 1768 pôsobil ako misionár v jezuitských misiách a redukciách v Argentíne, Paraguaji a Uruguaji. Jeho zážitky by sa dali porovnať s filmom *Misia*.²³

Filip Forder SJ – nar. 8. 5. 1714 Košice, +?. Teológiu študoval v r. 1739 – 1740 v Trnave. Po kňazskej vysviacke odišiel na misie do Paraguaja (1741 – 1770). Po návrate bol v Budíne a neskôr v Prešove.²⁴

František Szerdahelyi SJ – nar. 24. 2. 1717 Veľký Šariš, +1780 Kežmarok. Odišiel 1. 4. 1747 na misie do Južnej Ameriky, kde pôsobil v Argentíne – Buenos Aires, neskôr v Paraguaji na Misijnej stanici sv. Jána Krstiteľa. Okrem katechizácie sa venoval pestovaniu bavlny, tabaku a čaju. Domov sa vrátil v r. 1770.²⁵

Martin Hedry SJ – nar. 31. 10. 1709 Široké, +? K jezuitom vstúpil 14. 10. 1730, noviciát mal v Trenčíne. V misiách pôsobil v r. 1747 – 1768 v Chile.²⁶

Dávid Alojz Fáy SJ - nar. 22. 2. 1722 Fáj, +12. 1. 1767 väznica sv. Juliána pri Lisabone, Portugalsko. Teológiu študoval v r. 1747 vo Viedni a v r. 1748 – 1750 v Košiciach. V r. 1752 odišiel s Jozefom Kaylingom a Jánom Sluhom do juhoamerických misií. Vyplávali 11. 6. 1753 z Portugalska vo flotile 40 lodí a po 46-tich dňoch sa doplavili do Maragnonu (Maranhão) v Brazílii. Pôsobil v redukciách v jezuitskej misii São Marcos.²⁷

Oskár Aladár Siládi OSB – nar. 23. 9. 1872 Sečovce, +21. 6. 1951 Budapešť. Za kňaza bol vysvätený 6. 7. 1897. V r. 1904 – 1906 slúžil v misii trapistov v Južnej Amerike. Neskôr v r. 1907 – 1913 pôsobil v USA. Vrátil sa do Uhorska a neskôr v r. 1922 naspäť odišiel do Ameriky, kde pôsobil u trapistov i v kňazskom seminári do r. 1930.²⁸

²³ KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, Ontario : Dobrá kniha 1990, s. 225; *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska* (LKKOS). Bratislava : Lúč, 2000, s. 1019 – 1020; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*. Prešov : VMV 2014, s. 550 – 551.

²⁴ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 344.

²⁵ KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, s. 225; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 620 – 621.

²⁶ KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, s. 225; LKKOS, s. 468; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 370.

²⁷ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 336.

²⁸ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a reboľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 629 – 630.

Misie nemusíme vidieť iba v krajinách, kde sa nachádzajú len pohania. Misie sú aj v priestore, kde sa kresťanstvo vytratilo. V katolíckom a európskom chápaní to môžeme sledovať zvlášť v období postreformácie, v čase keď platil princíp Cuius regio, eius religio. Už v tomto čase mnoho kňazov, ktorí pochádzali z dnešného územia Košickej arcidiecézy, pôsobilo na misijných územiach, ktoré pred časom boli katolícke, ale prešli k protestantizmu. Boli to hlavne františkáni a jezuiti. Aj tu spomenieme aspoň jezuitu Michala Bernáda a troch minoritov, Jána Quodvultdeusa Harmba, Štefana Vincenta Mándyho a Eugena Jána MašParského.

Michal Bernard SJ – nar. 29. 9. 1736 Košice, + po r. 1773. Teológiu študoval vo Viedni a v Trnave. V r. 1772 – 1773 pôsobil ako misionár v Sedmohradsku.²⁹

Ján Quodvultdeus Harmb OFM Conv. – nar. 1737 Torysa, +25. 6. 1805 Levoča. Za kňaza bol vysvätený v r. 1760. Pôsobil v Prešove a na Spiši. V r. 1755 spravoval farnosť Krížovany. Napokon sa stal apoštolským misionárom na Orave, kde ku katolicizmu priviedol 43 konvertitov.³⁰

Štefan Vincent Mándy OFM Conv. – nar. 1802 Košice, +17. 4. 1832 Györgyfalva. Po vysviacke v r. 1823 odišiel ako apoštolský misionár do Moldavska. Umrel na horúčku.³¹

Eugen Ján MašParský OFM Conv. – nar. 1780 Krížovany, +1. 10. 1844 Moldavsko. Vysvätený v r. 1803. Misionárom sa stal v Moldavsku, kde 5 rokov pôsobil ako horlivý dušpastier do svojej smrti.³²

Nástupom dvadsiateho storočia a vznikom samostatného Československa misijná činnosť rástla. Slovensko malo po r. 1929 misijnú organizáciu, na čele ktorej bol nitriansky biskup Karol Kmet'ko. Počet misionárov, ktorých vysielalo Slovensko do sveta, neustále narastal.³³ Najviac misionárov smerovalo do Ázie. Jezuiti sa orientovali na misie v Číne; verbisti do Oceánie, či Južnej Ameriky. Salezián Don Kočík prešiel Afriku a Blízky Východ. Spomenieme aspoň niektorých:

Štefan Jaško SJ – nar. 18. 8. 1911 Košice, +25. 3. 2009 Čína; a jeho brat

Pavol Jaško SJ – nar. 31. 3. 1918 Košice, +1959 – obaja misionári v Číne.³⁴

Ján Schmotzer SJ – nar. 2. 1. 1922 Košice, +16. 7. 1988 USA. K jezuitom vstúpil 2. 9. 1940 v Košiciach. Krátko bol v USA a v jeseni r. 1947 odišiel ako misionár do Peking, Čína. V Šanghaji študoval teológiu a bol tu aj vysvätený za kňaza dňa 10. 5. 1951. Po r. 1954 pôsobil na Taiwane, od r. 1956 na misii v Hsinču. V r. 1965 na misii v Činsan. V r. 1967 odišiel do USA.³⁵

²⁹ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 284 – 285.

³⁰ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 367.

³¹ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 492.

³² SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 498 – 499.

³³ ŠKRÁBIK, Andrej: Pohanské misie a Slováci. In *Katolícke Slovensko 833 – 1933*. Trnava : SSV, 1933, s. 498.

³⁴ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 397 – 398.

³⁵ KRAPKA, Emil, MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*, s. 389; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 671 – 672.

Andrej Tibor Kaputa SVD - nar. 8. 5. 1906 Lenartov, + 2. 5. 1988 Alexishafen, Papua-Nová Guinea. Do misii na Papue-Novej Guinei sa dostal 14. 5. 1948. Pôsobil medzi obyvateľmi kanibalského kmeňa Kanakov s centrom v meste Madang. Domorodcov radšej učil pestovať kávu a kokosové orechy.³⁶

František Sirovič SVD – nar. 16. 2. 1920 Ždaňa, +29. 6. 2014 Nitra. Za kňaza bol vysvätený 1.9.1946 v Nitre. V r. 1948 odišiel na misie do Japonska. V r. 1958 odišiel na Filipíny, ale medzitým si v Ríme spravil doktorát. V r. 1968 – 1969 bol na študijnom pobyte v USA, a potom sa na krátko vrátil na Filipíny. V r. 1973 sa vrátil do Európy a pôsobil v Írsku, neskôr od r. 1982 odišiel do USA. Na Slovensko sa vrátil v r. 1993 a prednášal filozofiu. Na dôchodku bol od r. 1999 v Nitre. Napísal množstvo monografií a článkov.³⁷

Ján Šebastián Šoltis SVD, frater – nar. 4. 11. 1911 Rokycany, +7. 1. 1984 Mödling, Rakúsko. Rodina sa krátko po jeho narodení presťahovala za prácou do USA, kde boli do roku 1920. Potom sa vrátili na Slovensko. Vstúpil k verbistom a 2. 5. 1936 dostal poslanie do misii v Indonézii na ostrov Flores. Nebol kňazom, ale rehoľníkom, pestovateľom kávy. Do Európy sa vrátil 13. 2. 1971 a žil v rehoľnom dome v Mödlingu.³⁸

Bernard Ku'pha SVD – nar. 16. 8. 1933 Hrubov. Cesta ku kňazstvu bola zdĺhavá aj pre politické zriadenie v Československu. Napokon cez Mödling, Rím, Dublin prijal kňazské svätenie 14. 9. 1973. Na misie do Paragvaja sa dostal v r. 1975. Od r. 1986 dodnes pôsobí v Bolívii.³⁹

Jozef Kočík SDB – nar. 18. 12. 1924 Ovčie, +9. 10. 2000 Košice. Študoval vo Francúzsku u Školských bratov. Rehoľa ho poslala do Egypta, kde v Káhire pôsobil 16 rokov. Keďže túžil byť kňazom, tak prestúpil k saleziánom. Noviciát absolvoval v Libanone, pokračoval v príprave ku kňazstvu v Ríme a v Jeruzaleme. Po krátkom pobyte na Slovensku, vo francúzskom Lyone dokončil v r. 1970 teologické štúdiá. Potom pôsobil opäť ako riaditeľ gymnázia v El Husune v Libanone, neskôr ako riaditeľ strednej školy v Bejrúte. V r. 1975 odišiel do Konga. V r. 1985 bol už v Ríme. Do Afriky sa dostal ešte po r. 1991 do Zairu. Po zhoršení jeho zdravotného stavu sa vrátil na Slovensko, kde pôsobil na Teologickom inštitúte v Košiciach. Zomrel pri autonehode v Župčanoch.⁴⁰

Po rokoch totality nastala nová možnosť cestovať do celého sveta. Misie prestali byť záležitosťou rehoľných kňazov a množstvo diecéznych kňazov sa dostalo do tejto špeciálnej pastorácie. Mnohí títo kňazi sa necítia byť misionármi v pravom slova zmysle, ale len kňazmi, ktorí sa nachádzajú v inej krajine a bežne sa venujú pastorácii. Títo kňazi boli, či ešte sú, v týchto krajinách:⁴¹

³⁶ LKKOS, s. 641 – uvádza miesto narodenia Lenartovce, okr. Rimavská Sobota; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 407 – 408.

³⁷ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 631 – 632; SVĀTOKRÍŽNY, Jozef. *Slovenskí misionári vo svete v 20. storočí*. Prešov : VMV, 2002, s. 128 – 129.

³⁸ SVĀTOKRÍŽNY, Jozef. *Slovenskí misionári vo svete v 20. storočí*, s. 131.

³⁹ SVĀTOKRÍŽNY, Jozef. *Slovenskí misionári vo svete v 20. storočí*, s. 118 – 119; SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 459 – 461.

⁴⁰ SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 431 – 432; SVĀTOKRÍŽNY, Jozef. *Slovenskí misionári vo svete v 20. storočí*, s. 160.

⁴¹ Košická arcidiecéza – schematizmus. [online]. Dostupne na internete: <http://www.ke-arcidieceza.sk/>.

Afrika (Ján Gič, Jozef Hvišč, Peter Majerník),
Albánsko (Marián Gurský),
Austrália (Juraj Valluš, Peter Vojtko),
Česko (Viliam Gavula, Jozef Kadlic, Marek Petrigal, Ladislav Radvanský, Marcel Timko),
Francúzsko (Imrich Tóth),
Kanada (Gabriel Juruš, Radoslav Lojan),
Lotyšsko (Peter Aľušik, Riga),
Nemecko (Marián Berta, Peter Ceľuch, Miroslav Gombita, Peter Hudymač, Martin Novotný, Juraj Sabadoš, Peter Šoltés),
Rakúsko (Cyril Hišem, Martin Talnagi),
Rusko (Andrej Ferko),
Ukrajina (Adrián Kovaľ, Tibor Seman),
Taliansko (Marcel Gábor, Jozef Gerčák, Daniel Jancusko, Dominik Macák, Kamil Ragan, Rudolf Smoter),
USA (František Čonka, Štefan Chanas, Vladimír Chripko, Martin Kertýs, Roman Palečko).

Špeciálne treba do tohto počtu ešte priradiť Jána Hermanovského, ktorý sa stal obeťou násilnej vraždy.

Ján Hermanovský – nar. 6. 6. 1935 Nižný Kručov, +20. 1. 2005 Brjansk, Rusko. V roku 1968 sa zúčastnil púte do Lúrd, ale pri spiatočnej ceste sa dozvedel o obsadení Československa armádami Varšavskej zmluvy, tak sa už nevrátil a odišiel do Talianska, kde bol 17. 3. 1974 vysvätený za kňaza. V Taliansku pôsobil do r. 1995. V r. 1998 však odišiel do Ruska, kde pôsobil vo viacerých kláštoroch rehoľných sestier. V meste Brjansk zakladal novú farnosť. Žil veľmi skromne a obetavo. Dňa 20. 1. 2005 sa stal obeťou násilnej vraždy.⁴²

V poslednom období by sme mohli do tohto počtu určite zaradiť aj mnoho rehoľných kňazov, ktorí pochádzajú z územia našej Košickej arcidiecézy a sú v súčasnosti na misiách. Nech im Pán na týchto miestach neustále pomáha!

RESUMÉ

Jednou z úloh Cirkvi, a teda aj každého kresťana, je ohlasovanie Božieho slova. Cirkev má misionársky charakter už od svojho zrodu. Evanjelium sa nešírilo len uprostred vyvoleného národa, ale prostredníctvom apoštolov do celého sveta. Misijná činnosť bola spontánna, založená na charizmatických apoštoloch. Neskôr ich nahradili učitelia, ktorí už mali na zreteli skôr apologetický charakter a cieľ. Šírenie kresťanstva za hranice Rímskej ríše bolo závislé na spontánnej misii, čo sa začalo meniť až od 6. stor., kedy sa misie stávali politickým nástrojom Rímskej a Byzantskej ríše. Kresťanstvo sa postupne šírilo medzi Germánmi a Slovanmi. Úspešná misionárska práca sa rozvinula v 12. stor., vďaka vhodným náboženským prostriedkom a veľkej sebaobete misionárov, ale aj vďaka vojenským akciám

---

⁴² SEDLÁK, Peter. *Kňazské a rehoľné osobnosti z historického územia Košickej arcidiecézy*, s. 373 – 374.

kniežat, ktorí v nich spojili náboženské aj politické ciele. Koncom stredoveku sa konali misijné výpravy františkánov do Indie a Ázie, častokrát neúspešne. V novoveku sa misie rozšírili do Afriky a hlavne do novoobjavenej Ameriky.

Košická diecéza a neskôr arcidiecéza sa tiež zaujímala o pomoc misiám po stránke duchovnej i materiálnej. Spomenúť môžeme aktivity biskupa Jozefa Kunszta, ktorý v roku 1851 ohlásil misijnú zbierku pre Afriku. Biskup Augustín Fischer-Colbrie v roku 1907 založil spolok Collegio missionis, ako kňazský spolok pre ľudové misie. Biskup túžil, aby sa v každej farnosti konali takéto misie aspoň každých 10 rokov.

Biskup Jozef Čársky v obežníku zo dňa 25. mája 1926 informoval kňazov, že založil Unio cleri pro missionibus (Združenie kňazov za misie). Podporoval všetky misijné aktivity a v roku 1929 založil Diecézne misijné ústredie. V diecéze vznikla v tomto čase aj misijná zbierka Misijná krabica.

Po roku 1950 boli obmedzené všetky katolícke aktivity a Cirkev mohla pôsobiť len za múrmi kostola. Ďalšie významnejšie aktivity sa mohli uskutočňovať až po roku 1990. Arcibiskup Alojz Tkáč 31. januára 2002 potvrdil Pápežské misijné dielo Košickej arcidiecézy a za moderátora menoval Štefana Kondisa.

Kňazi, pochádzajúci z územia súčasnej Košickej arcidiecézy, sa zapájali do tejto činnosti. V minulosti a tiež aj v súčasnosti, ďaleko i blízko. Medzi najstarších patrili zvlášť jezuiti, benediktíni, minoriti, neskôr verbisti a saleziáni. Dnes túto úlohu prijali aj diecézni kňazi.

SUMMARY

One of the tasks of the Church and therefore of every Christian is proclamation of God's word. The Church has a missionary character since its beginning. The gospel wasn't spread only in the middle of the chosen nation, but also through the apostles to the whole world. Missionary activity was always spontaneous and based on charism of the apostles. Later they were replaced by teachers who already beared in mind apologetic nature and purpose. The spread of Christianity beyond the borders of the Roman Empire was dependent on spontaneous mission, what began to change in sixth century, when the mission became a political instrument of the Roman and Byzantine Empire. Christianity gradually spread between Germans and Slavs. Successful missionary work was developed in the 12th century through appropriate offerings and the great self-sacrifice of missionaries, but also thanks to military action of princes, who united there religious and political aims. At the end of the Middle Ages were organised by Franciscan many missionary trips to India and Asia, but often unsuccessfully. In modern times, the mission expanded to Africa and especially to the newly discovered America.

Kosice diocese and later Archdiocese was also interested in many missions, spiritually and materially. We can mention the activities of Bishop Joseph Kunszt, who in 1851 proclaimed and organised a missionary collection for Africa. Bishop Augustin Fischer-Colbrie in 1907 founded association Collegio Missionis - a priestly association for suburb missions. The bishop wished to organise such missions in each parish at least every 10 years.

Bishop Jozef Čársky in circular letter from 25th of May 1926 founded Unio Cleri Pro Missionibus (Association of Priests for the Mission). He supported all missionary activities and in 1929 he also founded headquarter for the missions of diocese. The diocesan missionary collection box was also established at this time.

After 1950 were all catholic activities limited and Catholic Church could operate only with a lots of limitations. Other significant activities have been undertaken after 1990. Archbishop Alojz Tkáč on 31th of January 2002 confirmed the Pontifical Mission Work in Kosice Archdiocese and he named Stefan Kondis as its first moderator. Even priests originating from the current Archdiocese of Kosice engaged in this activity. In the past but also today, far and near. Among the earliest were particularly Jesuits, Benedictines, Minorits, later Verbists and Salesians. Today is this task performed also by diocesan priests.

Adresa autora:

prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.
Katólicka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Hlavná 89, 041 21 Košice
email: cyril.hisem@ku.sk

MISIJNÉ ENCYKLIKY PRED II. VATIKÁNSKYM KONCILOM

Štefan Lenčič

MISSION ENCYCLICALS BEFORE II. VATICAN COUNCIL

Abstract: The Catholic Church since beginning understood missionary activity as its main mission. The greatest responsibility for this realised and held Popes. Missionary activity went on continuously in the history of the Church with larger and smaller successes. The most fruitful period of missionary activity was time from mid-19th to mid-20th century, which was named in the missionary history as "The Golden Era of the Missions." Important role in missionary activity had also missionary encyclicals. By encyclicals popes encouraged and corrected work of missionaries, but also all believers who also "held the burden of responsibility" for the mission. Pontifical Mission encyclicals in 1919 - 1959, inter alia, became an impulse for the creation of the document Ad Gentes of II. Vatican Council.

Keywords: Bishop. Encyclical. Missionary. Religious. Pope.

Úvod

V dejinách Katolíckej cirkvi sa misijná činnosť uskutočňovala nepretržite s väčšími i menšími úspechmi. Za najplodnejšie obdobie misijnej aktivity sa považujú roky približne od polovice 19. do polovice 20. storočia, ktoré dostalo v misijných dejinách prívlastok „zlatá éra misií“.¹ Od počiatku Katolíckej cirkvi sa misijná činnosť chápala ako hlavné poslanie tých, ktorí sa rozhodli kráčať za Kristom. Polovica 20. storočia znamenala v živote Katolíckej cirkvi akoby novú jar v oblasti misijnej činnosti. Najväčšiu zodpovednosť za túto úlohu si uvedomovali a niesli pápeži. Dôležitú úlohu v misijnej činnosti zohrávali aj misijné encykliky, ktorými pápeži povzbudzovali a korigovali prácu misionárov, ale aj všetkých veriacich, ktorí mali tiež „niekoľko bremeno zodpovednosti“ za misie. Prostredníctvom encyklík zaznieval „hlas Cirkvi“ pre tých, ktorí pracovali za rozširovanie svetových misií.

Túto skutočnosť dokumentuje aj vydanie päť pápežských misijných encyklík, ktoré s veľmi citlivým pastoračným duchom ovplyvňovali šírenie evanjelia po celom svete. Zároveň pripravovali pastoračné skúsenosti pre neskorší dekrét o misijnej činnosti Ad

¹ BUČKO, Ladislav. *Misijná a charitatívna činnosť*. Bratislava : VŠZSP sv. Alžbety, 2009, s. 121.

Gentes ako dokument II. Vatikánskeho koncilu. V rozmedzí rokov 1919 – 1957 bolo vydaných spolu päť misijných encyklík. Prvá z nich bola vydaná pápežom Benediktom XV. (r.1919) s názvom *Maximum illud*. V poradí druhú vydal v roku 1926 pápež Pius XI. S názvom *Rerum Ecclesiae gestarum*. S istou prestávkou bola v roku 1951 vydaná ďalšia misijná encyklika pápežom Píom XII. s názvom *Fidei Donum* a v poradí piatou a zároveň poslednou misijnou encyklikou, vydanou pred II. Vatikánskym koncilom, bola encyklika pápeža Jána XXIII. – *Princeps Pastorum* (r. 1959).

Misijná encyklika Maximum illud²

Misijná encyklika *Maximum illud* bola vydaná v Ríme, dňa 30. novembra 1919 pápežom Benediktom XV. v šiestom roku jeho pontifikátu.

Encyklika sa skladá z piatich častí. V jej úvodnej časti pápež pripomína veľmi vznešené misijné povolanie, ktoré dal Ježiš Kristus svojim apoštolom: „*Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu.*“ (Mk 16, 15) Apoštoli a ich nasledovníci zostali verní Ježišovmu poslaniu, čo dosvedčujú bohaté dejiny Cirkvi a mnohé misijné osobnosti. Pápež ďalej konštatuje, že napriek veľkým úspechom v misijnom apoštoláte, predsa ešte zostávajú mnohé krajiny a oblasti, ktoré „*sedia v tmách a v tieni smrti*“. Predpokladá sa, že ešte jedna miliarda ľudí nepozná evanjelium. Túžbou pápeža je, aby táto encyklika podnietila ešte väčší zápal pre misijný apoštolát.³

V prvej časti encykliky sa pápež obracia na všetkých predstavených v misijnom diele. Teší sa a ďakuje im za ich obetavosť a horlivosť. Zároveň im pripomína, že misijná činnosť závisí vo veľkej miere od nich, ako zodpovedných autorít, ktoré ju riadia. Misionár sa má s veľkou láskou venovať tým, ktorí už spoznali evanjelium, ale nech nezabúda aj na to, aby pomohol aj ďalším ľuďom spoznať Ježiša Krista, ktorých počet je ešte stále veľký. Svojou horlivosťou nech zakladajú nové misijné stanice a nech sa vhodne rozdelia misijné územia.⁴

Horlivý misionár má byť otvorený pre spoluprácu aj s inými rehoľami, či misionármi iných národov. Nech je otvorený pre spoluprácu so všetkými ľuďmi, ktorí sú ochotní spolupracovať na misijnom diele. Osobitne nech je otvorený pre spoluprácu s rehoľníkmi, ktoré predovšetkým svojou prácou v nemocniciach, sirotincoch a rôznych iných charitatívnych zariadeniach dopĺňajú misijné poslanie Cirkvi.

Pre skvalitnenie misijnej práce je tiež potrebné, aby predstavení jednotlivých misijných staníc boli otvorení pre spoluprácu aj so susednými misijnými stanicami. Vzájomná spolupráca misionárov pomáha ľahšie riešiť mnohé spoločné problémy a slúži tiež k vzájomnému povzbudeniu.

Dôležitou úlohou misionárov nech je výchova a organizácia domorodého kňazstva. Domorodý kňaz vo svojom vlastnom prostredí je najvhodnejším evanjelizátorom; pozná

---

² *Acta Apostolicae Sedis. Romae.* Typis Polyglottis Vaticanis : MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 440 – 455. Ďalej len: AAS.

³ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 440 – 442.

⁴ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 442 – 444.

danú kultúru, zvyky a tradície. Treba dať dôraz na dôkladnú prípravu domorodých kňazov po každej stránke, pretože oni sa nemajú stať len pomocníkmi cudzích misionárov, ale práve oni majú po získaných potrebných skúsenostiach prevziať správu a vedenie misijných staníc. Potom budú môcť cudzí misionári odísť, aby tak mohli vzniknúť samostatné miestne cirkvi so svojimi vlastnými biskupmi a kňazmi. Pápež dáva zároveň pokyn pre Kongregáciu pre šírenie viery, aby zintenzívnila ešte viac svoju starostlivosť o kňazské semináre a podľa potreby aj o zakladanie nových, čo by zabezpečilo ešte väčšiu a kvalitnejšiu prípravu nových kňazských povolaní.⁵

V druhej časti encykliky sa pápež sa obracia na všetkých misionárov, aby „*nestrácali z očí vznešenosť a veľkosť tohto ideálu, pre ktorý pracujú zo všetkých svojich síl*“. Pripomína im: „*Majte na pamäti, že máte rozširovať kráľovstvo Kristovo, a nie kráľovstvo ľudské, a že máte rozmnožiť počet občanov nebeských, nie občanov pozemských.*“ K týmto usmerneniam pápež pridáva ešte ďalšie: Misionár nech sa vyhýba tomu, aby v misijnom prostredí rozširoval akékoľvek záujmy svojej domovskej krajiny. Má prinášať evanjelium, ktoré nerozdeľuje a netriedi ľudí podľa žiadnych kritérií, pretože podľa sv. apoštola Pavla už niet ani pohana, ani Žida, ani otroka..., ale Kristus je vo všetkom a vo všetkých. (Porov. Kol. 3,11) Nech misionár nehľadá žiadne hmotné (zlato, nerasty a pod.), či iné výhody, ale spása a dobro duší nech je pre neho jedinou úlohou v misijnej práci.⁶

Tretia časť encykliky sa dotýka výchovy misionárov. Misionár, aby dosiahol v svojej práci úspech, potrebuje dať dôraz na dôkladnú intelektuálnu prípravu, aj napriek tomu, že sa najčastejšie stretáva s ľuďmi, ktorým chýba najzákladnejšie vzdelanie. Dôkladná intelektuálna príprava bude pre misionára veľmi potrebná, pretože len tak môže dobre pochopiť danú kultúru, zvyky a miestne zákony. Obhajoba kresťanskej viery v rôznych situáciách si vyžaduje vzdelaného misionára a navyše misijné a charitatívne aktivity si nárokuje na vzdelanie v širokom rozmere. Pre naplnenie tejto požiadavky pápež nariadil, aby na *Pápežskom Urbanovom kolégiu* bola zriadená špeciálna katedra pre disciplíny vzťahujúce sa na misie.

Pre úspešnosť misijnej práce je veľmi dôležité, aby misionár dobre ovládal úradný jazyk danej krajiny ako aj samotný domorodý jazyk. Znalosťou reči sa môže veľmi priblížiť k domorodcom, a tým im prejavíť aj úctu k ich kultúre a jazyku. Vyučovanie katechizmu má byť vlastnou úlohou každého misionára a jeho pochopenie sa najlepšie uskutoční v domorodom jazyku poslucháčov.

Misionár má dbať o dôkladnú prípravu na misijnú prácu. Avšak jeho najdôležitejšou úlohou je, aby sa usiloval rásť vo svätosti života, bez ktorej aj s tými najlepšimi intelektuálnymi vlohami by jeho misijná práca nemala úspech. Misionár má dávať príklad pokory, poslušnosti, čistoty a najmä zbožnosti. Nech si verne vykonáva denné rozjímanie a nech žije v stálom spojení s Bohom. Úspech v misijnej práci je možné dosiahnuť len

---

⁵ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 444 – 445.

⁶ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 445 – 448.

vtedy, ak misionár celú svoju prácu vykonáva v dôvere v Božiu pomoc. Len s Božím požehnaním môže misionár dosiahnuť úspech, pretože je to Božie dielo.⁷

Vo štvrtjej časti encykliky je pápežova pozornosť sústredená na rehoľné sestry v misiách. Podľa neho je veľmi cenná práca rehoľných sestier, ktoré v misijnom prostredí vo veľkej miere pracujú v oblasti výchovy mládeže a v charitatívnej činnosti v sirotincoch, nemocniciach a iných podobných zariadeniach. Rehoľnice majú byť presvedčené, že ich činnosť bude tým užitočnejšia, čím budú viac dbať o svoju vlastnú vnútornú dokonalosť.⁸

Posledná časť encykliky je venovaná všetkým veriacim, ktorým pripomína, aby sa každý podľa svojich schopností a možností zapojil do pomoci misijnému dielu. Táto úloha vychádza z evanjelia a veriaci sa majú primerane podieľať na evanjelizácii sveta. Pápež vyzdvihuje tri hlavné úlohy, ako môže veriaci človek pomáhať misijnému dielu:

- modlitba za požehnanie misijnej činnosti,
- ochota stať sa misionárom,
- darovanie peňažných prostriedkov.

Aby sa pomoc misiám stala konkrétnou a výraznou, pápež pripomína vznik misijných diel v každej diecéze. Poukazuje na tieto diela:

- Dielo šírenia viery – členstvo dospelých veriacich,
- Dielo Detinstva Ježišovho – členstvo detí od narodenia do 12. veku,
- Dielo Svätého Petra - pomoc pre výchovu domorodých kňazov (všetci veriaci),
- Dielo Misijná jednota duchovenstva – členstvo zvlášť kňazov a rehoľníkov.

Pápež v závere svojej misijnej encykliky vyprosuje od Boha požehnanie pre celú misijnú aktivitu a dal ju pod ochranu Panny Márie, Kráľovnej apoštolov a prosil ju o dary Ducha Svätého pre hlásateľov evanjelia. Pápež ukončil encykliku svojím pápežským požehnaním.⁹

Misijná encyklika Rerum Ecclesiae gestarum

Encyklika *Rerum Ecclesiae gestarum* bola vydaná v Ríme, dňa 28. februára 1926 pápežom Piom XI. v piatom roku jeho pontifikátu. Pápež v jej úvode konštatuje, že rímski biskupi sa usilovali počas celých dejín Cirkvi, aby bolo evanjelium hlásané všetkým národom. Počas celých týchto dejín misie zaznamenali aj obdobie úspechu, ale aj neúspechu. Na začiatku 20. storočia sa opäť rozvinula misijná činnosť, a to zvlášť zásluhou reholí. Podľa pápeža Pia XI. možno tento úspech pripísať aj misijnej encyklike *Maximum illud* pápeža Benedikta XV. z roku 1919.

Pápež svoj úprimný záujem o misijnú problematiku dokumentuje aj tým, že v Lateránskom paláci zriadil misijnú výstavu pre verejnosť. Táto výstava bola veľmi pozitívne prijatá a mnohí mladí ľudia vďaka nej prejavili osobný záujem angažovať sa pre

⁷ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 448 – 451.

⁸ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 451.

⁹ AAS, MCMXIX, Annus XI, Volumen XI, s. 451 – 455.

misie. Pápež udáva aj dôvod písania tejto encykliky – osloviť a povzbudiť všetkých zainteresovaných, aby ešte viac zintenzívnili svoju prácu pre misijné dielo. Jej obsah rozložil do dvoch častí.¹⁰

V prvej časti encykliky pápež pripomína, že prikázanie lásky k Bohu a k blížnemu je tak jasné a zrozumiteľné, že ho netreba zvlášť rozoberať. To je dôvod, prečo sa má zintenzívniť misijná aktivita a má zaväzovať každého veriaceho človeka. Kristus od svojich učeníkov vyžadoval, aby sa navzájom milovali. Preto nemôže byť nikomu ľahostajné, že ešte mnohí ľudia nepoznajú túto Kristovu lásku. Na túto výzvu musia zvlášť odpovedať biskupi a kňazi, ktorých sa Božia láska dotkla osobitným spôsobom.

Pre úspech misií je veľmi potrebná pravidelná modlitba, ktorá sa má stať trvalým „*zvykom*“ a nie len občasným. Márne by bolo úsilie misionárov, keby ho nesprevádzalo Božie požehnanie. Každý veriaci človek môže svojou modlitbou účinne pomáhať. Pápež požaduje od biskupov, aby zvlášť povzbudzovali k modlitbe deti a rehoľníčky. Vo všetkých cirkevných zariadeniach sa má denne venovať pozornosť modlitbe za misie.

Ďalšou formou rozvoja misií je zväčšiť počet misionárov. Po 1. svetovej vojne nastal úpadok misijných povolání. Preto nech biskupi sú veľkodušní a aj napriek nedostatku kňazov vo svojich diecézach nech nezabúdajú na misijné územia. Kristus túto veľkodušnosť nahradí hojnejšou milosťou pre diecézu alebo tým, že vzbudí nové kňazské povolania.¹¹

Zlepšenie misijnej činnosti vidí pápež aj v založení alebo skvalitnení diela *Misijnej jednoty kňazstva*. Kňazi nech často kážu na tému misií, aby tak viac oduševnili veriacich pre misijnú pomoc. Modlitba, misijné brožúrky a mnohé iné aktivity, môžu byť veľkým prínosom. Biskupi nech sa usilujú „*všetmožne v hraniciach svojej diecézy napomáhať činnosti misijných spolkov*“.

Misijnú aktivitu majú ešte viac rozvinúť tri pápežské diela:

- Dielo šírenia viery,
- Dielo Detinstvá Ježišovho,
- Dielo sv. Petra apoštola.

Za patrónku *Diela sv. Petra apoštola* pápež ustanovil sv. Teréziu z Lisieux, ktorá sa v kláštore modlila za misionárov a ich prácu. Nový duch v misijnej činnosti môže priniesť, podľa pápeža, predovšetkým horlivá činnosť vyššie spomenutých diel, do ktorých sa môžu zapojiť naozaj všetci veriaci; od najmenších detí, dospelých, biskupov, kňazov, rehoľníkov až po najstarších veriacich.¹²

V druhej časti encykliky jej autor dáva do pozornosti kompetentným (biskupom a vikárom), aby dávali dôraz na výchovu domorodých kňazov. Nech budujú nové kňazské semináre, a tým sa zabezpečí zodpovedná formácia. Aj apoštolská prax dokumentuje, že apoštoli na čelo každej novej zriadenej cirkevnej obce vybrali a vyvolili tých, ktorí z nej pochádzali. Nech sa domorodí kňazi pripravujú na spravovanie svojho vlastného ľudu.

¹⁰ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 65 – 68.

¹¹ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 68 – 71.

¹² AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 71 – 73.

Z mnohých výhod pôsobenia domorodých kňazov na svojom území je aj to, že v zložitých politických a vojnových situáciách musia neraz cudzí misionári opustiť dané územie a misijná stanica tak zostáva bez misionárov. V prípade, že by v misijnej stanici pôsobili domorodí kňazi, ľudia nezostanú bez misionárov.

V neposlednom rade aj samotná Európa začína pociťovať nedostatok duchovných povolání, a tak nemôže posielat' dostatok misionárov pre misijné územia. Pápež tiež konštatuje, že každému je známe, že Boh aj v súčasnosti rovnako vzbudzuje nové kňazské a rehoľné povolania tak, ako v minulosti, ale malý počet je tých, ktorí by veľkodušne odpovedali na Boží hlas. Všetci zodpovední na misiách nech sa usilujú tak pracovať, aby získali pre kňazstvo všetkých, ktorých Boh povoláva. Nech sa stavajú kňazské semináre, v ktorých bude zodpovedná duchovná a intelektuálna formácia.

Je veľkou chybou, ak sú domorodci podceňovaní a azda chápaní ako menej cenní ľudia. Je úlohou misionárov pomôcť im objaviť a rozvinúť ich talenty a schopnosti. Pápež pripomína: „*Nech niet rozdielu medzi misionármi z Európy a domorodými. Nech sú navzájom spojení putami lásky a úcty.*“

Veľkým požehnaním pre misie sú aj katechéti (laici) - domorodí či z Európy. Oni majú pomáhať misionárom v príprave katechumenov na krst. Nech vynikajú svojím osobným príkladom života. Biskupi nech dbajú, aby títo katechéti získali čo najlepšiu prípravu pre túto zodpovednú úlohu.¹³

Pápež vrelo odporúča, aby generálni predstavení reholí zakladali svoje kontemplatívne kláštory aj na misijnom území. Mnísi svojou samotou a modlitbou môžu vyprosiť veľké milosti pre tých, ktorí sú činní v misijnej pastorácii. Aj v týchto územiach sa ukazuje, že Boh si povolá nové povolania aj z misijných území. Ak sa budú tieto kontemplatívne rehole usádzať v misiách, konštatuje pápež, „*bude to pre naše srdce znamenat' také uspokojenie a takú radosť, že väčšej si nemožno ani predstaviť*“.¹⁴

Dôležitou úlohou je aj samotná organizácia misijnej práce a zadelenie misionárov tak, aby bolo primerane postarané o všetkých zverených ľudí. Z misijných staníc nech vychádzajú misionári do okolitých stredísk a z nich nech sa pravidelne vracajú späť.

Nech misionári pamätajú vo svojej činnosti na svojho Majstra, ktorý okrem toho, že učil ľudí, aj ho uzdravoval. Úlohou misionára je, aby pamätal aj na charitatívnu prácu, pretože „*skutkami lásky možno si ľahko podmaniť ľudské srdcia*“.¹⁵

Pre misijnú prácu sú dôležité aj stavby: kostoly, školy a dobročinné ústavy. Je potrebné ich stavať a udržiavať, ale nech sa nedáva dôraz na ich veľkoleposť. Nech sú skôr skromnejšie, aby sa misionár nesústredil viac na stavby budov ako na pastoračnú službu medzi ľuďmi.¹⁶

¹³ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 73 – 78.

¹⁴ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 78 – 79.

¹⁵ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 79 – 80.

¹⁶ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 80 – 81.

Nech sa kladie tiež dôraz na zakladanie rôznych škôl, ktoré pomôžu domorodej mládeži získať potrebné vzdelanie vzhľadom na ich schopnosti. Nech sa nezabúda aj na školy, ktoré pomôžu nadobudnúť zručnosť v remesle.

V poradí posledné odporúčania pápež adresoval samotným misionárom, aby boli otvorení pre vzájomnú spoluprácu rôznych rehoľných komunít ako aj samotných misionárov a laických spoločností. Nemožno si osobovať výhradné právo na nejaké územie. Misijné územie patrí Kristovi, nie misionárovi! Je v kompetencii rímskeho biskupa, aby koordinoval celú misijnú činnosť vo všetkých záležitostiach, ktoré sú s ňou spojené.

V závere svojej encykliky pápež povzbudzuje biskupov, aby sa usilovali napomáhať rozkvetu misijnej činnosti. Celú misijnú činnosť Cirkvi zároveň zveruje pod ochranu Panny Márie, Kráľovnej apoštolov.¹⁷

Misijná encyklika Evangelii praecones

Misijná encyklika *Evangelii praecones* vydaná v roku 1951 sa stala novým impulzom pre Katolícku cirkev, aj napriek tomu, že krajiny žijúce v totalitnom systéme sa mohli do misijnej aktivity zapojiť jedine duchovnou pomocou – modlitbou a obetou.

Pápež Pius XII. sa na začiatku svojej encykliky venoval konkrétnemu predstaveniu misijných úspechov, keď konštatoval, že v roku 1926 boli všetci biskupi na misiách zo zahraničia, ale počas posledných 25 rokov 88 misií bolo zverených domácemu kléru; a navyše bola na niektorých miestach ustanovená cirkevná hierarchia a vymenovaní biskupi z radov domáceho kléru. Pápež uviedol aj konkrétne príklady. Navyše pripojením ku *Kongregácii pre šírenie viery* v Ríme bol založený *Misijný inštitút*. V Ríme bolo zároveň zabezpečené, aby v *Kolégium svätého Petra* boli dôkladnejšie a lepšie prispôsobené teologické, morálne a apoštolské školenia pre domorodých kňazov. Navyše boli založené dve univerzity a počet stredných škôl stúpol z 1600 (r. 1926) na 5000. Takmer sa zdvojnásobil počet základných škôl, rovnako aj počet lekární a nemocníc, kde sa ponúkala lekárska starostlivosť, napríklad aj liečenie malomocenstva.¹⁸

Veľkým prínosom sa stala aj *Misijná únia duchovenstva*, ktorá priniesla rozšírenie a bol založený aj spravodajský servis *Fides*. Narastal počet misionárskych periodík, konali sa mnohé misijné kongresy, medzi ktorými si zaslúži zvlášť spomenúť misijný kongres konaný v Ríme počas Svätého roku. Tiež sa konal Eucharistický kongres vo Wumasi na Zlatom pobreží v Afrike, ktorý bol pozoruhodný počtom a zbožnosťou svojich účastníkov. Pápež tiež stanovil špeciálny deň v roku, ktorý má pomocou modlitieb a milodarov pomôcť *Pápežským dielam Svätého detinstva Ježišovho*. Pápež skonštatoval, že všetky tieto udalosti ukazujú, že dielo apoštolátu sa zapojením nových a viacej moderných metód prispôsobilo meniacim sa podmienkam a rastúcim potrebám dnešnej doby. K pozitívnym výsledkom bolo pridané aj konštatovanie, že počas tohto obdobia bolo riadne ustanovených päť apoštolských delegácií v rôznych regiónoch, ktoré boli dané pod jurisdikciu posvätej *Kongregácie Propaganda Fide*, navyše na niekoľkých územiach boli menovaní aj apoštolskí

¹⁷ AAS, MDGCCGXXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 82 – 83.

¹⁸ *Acta Apostolicae Sedis. Romae*. Typis Polyglotis Vaticanis : M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 499 – 500.

nunciovia alebo internunciovia.¹⁹ Úspechy na misijnom poli však priniesli so sebou aj nemalé obety, ktoré v niektorých situáciách znamenali aj krv mučeníkov. Pápež konštatoval, že „*V priebehu storočí nechýbalo v niektorých krajinách to najkerutejšie prenasledovanie rodiacej sa Cirkvi...*“²⁰

Autor encykliky zhodnocuje reálne situáciu vo svete a konštatuje, že na svete je ešte asi jedna miliarda ľudí, ktorí nepoznajú Kristove evanjelium. Je preto potrebné zvýšiť misijné úsilie. Na misijnom poli existujú mnohé nezdravé učenia, ktoré sú veľkým nebezpečenstvom pre ľudí. Aby bola práca misionárov ešte efektívnejšia na poli evanjelizácie, považoval pápež za potrebné stručne vysvetliť princípy a normy, ktoré by mali riadiť horlivosť a činnosť katolíckych misionárov.²¹

V ďalšej časti encykliky pápež predstavuje niekoľko dôležitých a praktických rád pre lepšie misijné napredovanie. Prvým predpokladom pre misionára v jeho práci má byť to, aby „*mal veľmi veľké a vznešené povolanie od Boha*“, pretože ním zasväcuje svoj život Bohu, aby rozšíril jeho kráľovstvo do najvzdialenejších končín zeme. Musí tiež poznať a prijať krajinu, ktorú ide evanjelizovať ako druhú vlasť a milovať ju nezištnou láskou. Pri tomto poslaní nech nehľadá žiadne pozemské výhody pre jeho vlastnú krajinu alebo náboženský inštitút, ale nech hľadá skôr to, čo môže prispieť k spáse duší.²²

Kandidáti pre misijnú prácu by sa mali usilovať získať nielen duchovné a intelektuálne vedomosti, ale navyše by sa mali naučiť také predmety, ktoré im budú užitočné pri ohlasovaní evanjelia v cudzej krajine. Odporúča im, aby získali dobrú znalosť jazykov. Okrem toho by mali byť dostatočne poučení aj v odboroch: lekárstvo, poľnohospodárstvo, etnografia, história, zemepis, a iné.²³

Za hlavný cieľ misijnej činnosti určuje pápež „*vytvoriť zdravé základy Cirkvi medzi nekresťanskými národmi a umiestniť ich pod Hierarchiu*“.²⁴ Preto ďalej konštatuje, že obsadenie jednotlivých misijných území domorodými biskupmi a kňazmi sa môže uskutočniť až po dôkladnej príprave, k čomu majú vhodne poslúžiť aj noví kandidáti v kňazských seminároch. Získanie nových domorodých kňazských a rehoľných povolaní zabezpečuje istú stabilitu misijnej práce, zvlášť v čase politických nepokojov, keď neraz musia misionári opustiť misijné územie a domorodý ľud tak zostáva bez duchovnej pomoci a vedenia.²⁵

---

¹⁹ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 500 – 501.

²⁰ Pápež okrem iných citácií uvádza aj sv. Cypriána, biskupa a mučeníka, ktorý utešoval a povzbudzoval kresťanov svojej doby týmito slovami: „*Pán chcel, aby sme sa radovali aj v prenasledovaní, pretože ak dôjde k prenasledovaniu, môže byť korunovaná naša viera. Boží vojaci sú podrobení skúške a nebo je otvorené pre mučeníkov. Nevstúpili sme do armády iba na to, aby sme mysleli na pokoj a odmietnuť bitku, vidiac že Pán, majster pokory, tolerancie a utrpenia, sám zaujal prvé miesto v boji, aby On sám prvý robil to, čo nás učil a aby na sebe ukázal ako znášať to, čo nás nabáda vydržať.*“ – AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 503 - 504.

²¹ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 505. – „*...prevláda u nich ateistický materializmus, alebo jedno z niektorých takzvaných kresťanských vyznaní, ktoré je nakažené princípom a chybami komunizmu.*“

²² AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 506.

²³ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 507.

²⁴ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 507.

²⁵ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 508 – 509.

So smútkom pápež konštatoval, že niektoré misijné územia vykazovali veľmi pekné misijné ovocie (napr. Kórea a Čína), ale v súčasnosti sú pod ťarchou politického myslenia ochudobnení od misionárov.²⁶

Zaujímavý pohľad ponúka pápež v ďalšej časti tohto dokumentu, keď povzbudzuje nielen kňazov, ale aj misijných laikov, ktorí spolupracujú s misionármi v radoch Katolíckej akcie.²⁷ Túžbou pápeža je, aby sa všade tam, kde je to možné, zakladali združenia mužov a žien, študentov, zamestnancov, umelcov, športovcov a ďalších spolkov a bratstiev, ktoré majú byť považované za nápomocné pre misionárov.²⁸

Úspech misijnej činnosti sa dá dosiahnuť len vtedy, ak si misionári dokážu získať dôveru ľudí, a to predovšetkým venovaním sa deťom. Pozornosť sa má venovať základným, stredným a vysokým školám, aby sa im dostalo čo najlepšieho vzdelania, pretože oni budú vo veľkej miere ovplyvňovať budúcnosť. Školy a kolégia sú veľmi nápomocné v naprávaní chýb, ktoré obzvlášť v súčasnosti viac a viac infikujú nekatolícke a komunistické aktivity a ktoré otvorene a verejne prenikajú do myslí najmä mladých.²⁹

Katolícka akcia má uplatňovať svoj vplyv hlavne v propagácii diela apoštolátu. Jej členom nech nie je bránený vstup do ďalších organizácií, ktorých cieľom je reforma spoločenského a politického života v súlade s princípmi a učením evanjelia. Angažovanie sa nielen ako občanov, ale aj ako katolíkov, je ich právo, ktoré majú k dispozícii a povinnosť, ktorou sú viazaní. Dôležitou pomocou pre rozšírenie misijnej činnosti je aj dobrá tlač, ktorá pomáha rozširovať vzdelanie a zároveň upozorňuje na škodlivé a nebezpečné myšlienky.

Medzi najkrajšie plody misijného úsilia pokladá pápež starostlivosť o chorých, nemoúcich a postihnutých každého druhu, ktorí sa nachádzajú v nemocniciach, leprosáriach, ošetrovniach a domovov pre starých, rodiace matky a detské domovy. Takéto výnimočné skutky lásky majú najvyššiu účinnosť pri evanjelizácii. Zdravotnícka starostlivosť rehoľných bratov a sestier je veľmi cenná a potrebná. Nech sa usilujú získať potrebnú odbornú kvalifikáciu, aby mohli ponúkať všetkým bez rozdielu čo najkvalitnejšiu službu. V tejto zdravotníckej oblasti nech sa využijú aj ponúkané služby laikov, ktorí majú odborné vzdelanie, sú ochotní opustiť svoju vlasť, aby pomáhali misionárom. Pri tomto výbere nech sa dbá, aby vydávali aj jasné svedectvo kresťanského života.³⁰

Dôležitou úlohou misionárov je prispieť svojou činnosťou aj k sociálnej reforme, pri ktorej je požadovaná spravodlivosť a láska. Predovšetkým propaganda komunizmu môže ľahko oklamať mysle jednoduchých a nevzdelaných ľudí. Je potrebné zaviesť do praxe správne princípy, ktoré učí Cirkev v týchto veciach a s nadšením sa usilovať o ich dodržanie. Kresťanská charita sa vo veľkej miere usiluje vyliečiť množstvo nespravodlivých sociálnych podmienok, ale nemožno zostať len pritom. Na prvom mieste musí byť presadzovaná spravodlivosť a uvádzaná do čo najširšieho praktického života.

---

²⁶ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 509 – 510.

²⁷ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 510 – 511.

²⁸ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 514.

²⁹ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 514 – 515.

³⁰ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 516.

Neľahká úloha pripadá biskupom, pretože im je daná úloha opatrne nakladať s týmito ideálmi a zacieliť ich do praktického života. Majú mať vždy na mysli špeciálne okolnosti a premenlivé podmienky času a miesta. Nech využívajú porady na biskupských stretnutiach, synodách a iných zhromaždeniach. Nech sa usilujú všetkými možnými spôsobmi stabilizovať rôzne sociálne asociácie, organizácie a spoločnosti.³¹

Misijná činnosť v sebe vždy prináša aj kontakt s domorodou kultúrou. Necitlivý prístup k nej by mohol narobiť veľké škody. Preto pápež pripomína, že Cirkev sa od počiatkov až po dnešnú dobu riadila múdrou praxou: „*Nech Evanjelium, ktoré bolo prijaté na nejakom novom území nezničí alebo neudusí to, čo tam ľudia považujú za prirodzene dobré, alebo aj len krásne.*“ Cirkev pozýva ľudí k vyššej kultúre a k lepšiemu spôsobu života prostredníctvom inšpirácie kresťanským náboženstvom.³²

Misionár sa pri svojej práci nutne stretáva aj s domorodou filozofiou a aj k nej je potrebné zaujať správny postoj. Katolícka cirkev nikdy neopovrhovala pohanskou filozofiou. Namiesto toho, po odstránení ich chýb a znečistenia, ich zdokonalila a dokončila cez kresťanské zjavenie. Tak aj Cirkev si vytvorila svoje vlastné umenie a kultúru, ktoré sa v niektorých krajinách vysoko rozvinuli. Cirkev ich povzbudila a doviedla do vyššej dokonalosti, ktorú by sami o sebe pravdepodobne nikdy nemohli dosiahnuť. V žiadnom prípade nepotláča pôvodné zvyky a tradície, no dáva im určitý náboženský význam, dokonca mení aj niektoré sviatky a robí z nich také, ktoré slúžia na uctenie si pamiatky mučeníkov a oslavu tajomstiev viery.³³

Pre väčšie rozšírenie misijného zápalu sa podľa pápeža ukázalo aj zhromažďovanie rôznych misijných artefaktov, čím vznikajú možnosti pripravovať misijné výstavy. Jedna z nich sa konala za pápeža Pia XI. v jubilejnom roku 1925, ktorá sa stretla s obrovským úspechom. Aj v jubilejnom roku 1950 pápež Pius XII. nariadil, aby sa zozbieralo čo najviac exponátov a vytvorila sa zbierka, ktorá bola verejne vystavená v blízkosti Vatikánu. Cieľom tejto zbierky bolo ukázať, ako misionári zaviedli kresťanskú civilizáciu do rozvojových národov a menej rozvinutých kultúr. Ukázalo sa tiež, že Cirkev nie je prekážkou pre domorodý talent nejakého národa, ale zdokonaľuje ho v najvyššej možnej miere.³⁴

Pre úspešnú misijnú činnosť sa ukazuje ako veľmi prospešné, ak sa rôzne misijné aktivity usilujú o vzájomnú spoluprácu. Už encyklika *Rerum Ecclesiae* odporúčala *Misijnú úniu duchovenstva*, ktorej cieľom bolo zjednotiť mnohé aktivity diecéznych a rehoľných kňazov ako aj aktivity horlivých veriacich študentov a podporovať misie. Táto Únia je zdrojom, na ktorom závisí úspech ďalších *Pápežských spoločností pre šírenie viery, Spoločnosti Sv. Petra apoštola pre domorodé duchovenstvo a Spoločnosti detinstva Ježišovho*. Pápež informoval, že prednedávnom iniciovali špeciálny detský festival, ktorý by pomohol *Spoločnosti svätého detstva* modlitbami a almužnami. Malé deti sú zvyknuté modliť sa úprimne za spásu neveriacich. To je potrebné

³¹ AAS, MDGCCGXXVI, Annus XVIII, Volumen XVIII, s. 81 – 82.

³² AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 517 – 518, 520.

³³ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 522 – 523.

³⁴ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 524.

vhodne využiť, pretože sa tak vytvára priestor pre siatie semena misijného povolania v ich nevinných srdciach a posilou jeho rastu.³⁵³⁶

Pápež pripomína, že Cirkev je mystické telo Krista, v ktorom „*ak trpí jedna časť, trpí s ňou aj zvyšok*.“ Pretože veľa členov cirkvi v dnešnej dobe je mučených a sužovaných, je svätou povinnosťou veriacich, aby boli s nimi zjednotení v úprimnom a hlbokom spolicítení. V niektorých častiach misií vojny bez milosti zničili kostoly a misijné stanice, školy a nemocnice. K vybudovaniu množstva potrebných budov sa bude usilovať celý katolícky svet poskytnúť svoju štedrú pomoc.³⁷

V závere svojej encykliky pápež Pius XII. pripomína, že „*Katolícka cirkev, matka najviac milujúca všetkých ľudí*“, pozýva všetkých svojich veriacich k horlivosti za misijné dielo – svojimi obetami a podporou misijných povolaní. Potreba misií je úlohou celej Cirkvi, a preto všetci, ktorí pomôžu priniesť svetlo a útechu viery aspoň jednému srdcu, nech vedia, že takto sa uvoľnila Božia moc, ktorá bude rokmi vzrastať. Ak pomôžu čo i len jednému adeptovi kňazstva, budú mať plný podiel na všetkých jeho budúcich omšiach a na plodoch jeho svätosti a apoštolskom diele. V skutku všetci veriaci tvoria jednu a tú istú nesmiernu rodinu, ktorí ako členovia bojujúcej Cirkvi - trpiaci a víťaziaci, sa spolupodieľajú na svojich dobrách. Zdá sa, že nie je nič vhodnejšie, ako učenie o „*spoločenstve svätých*“, aby si ľudia osvojili užitočnosť a dôležitosť misií.³⁸

Obsah tejto encykliky dokumentuje duchovný zápal pápeža Pia XII. za rozvoj misijnej činnosti po celom svete. Bola určená pre predstavených misií, kňazov, rehoľníkov, ale aj všetkých veriacich ľudí. Mala za cieľ obnoviť misijnú činnosť po tragických udalostiach druhej svetovej vojny. Pápež v nej zdôraznil významnú úlohu laikov v misijných cirkvách a potrebu vzniku Katolíckej akcie, organizácií škôl, novín, zdravotnej starostlivosti a sociálnej pomoci pre všetkých. Misijná činnosť by mala spočívať v rešpektovaní miestnych kultúr a neustále zvyšovať zodpovednosť, tak kléru ako aj laikov, za život a rozvoj Cirkvi v celom svete. Mnohé usmernenia a rady pápeža sa ukázali aj ako prorocký hlas, ktorý okrem iného potvrdili aj konciloví otcovia na II. Vatikánskom koncile.

Misijná encyklika Fidei Donum

V poradí tretiu misijnú encykliku vydal pápež Pius XII. dňa 21. apríla 1957 pod názvom „*Fidei Donum*“ – „*Dar viery*“. Jej obsah priniesol aj nové misijné požiadavky. Kým dovtedy misijnú činnosť zverovala Svätá Stolica v mene Cirkvi rehoľným spoločnostiam, Pius XII. vyzval touto encyklikou všetky partikulárne cirkvi, čiže diecézy, a ich pastierov - biskupov, aby z vďačnosti Bohu za dar viery posielali do misií na obmedzený čas vlastných kňazov a laikov. Tak dal vznik novému druhu misionárov, nazvaných podľa titulu encykliky a podľa úmyslu odvdáčiť sa za „*dar viery*“ práve „*Fidei Donum*“. Pápež Ján Pavol II. encykliku Pia XII. „*Fidei Donum*“ označil za „*prorockú intuíciu*“, pretože pri písaní svojej encykliky Redemptoris missio mohol radostne konštatovať, že „*dnes sa potvrdzuje platnosť a plodnosť tejto*

³⁵ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 525.

³⁶ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 526.

³⁷ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 527.

³⁸ AAS, M DCCCCLI, Annus XXXXIII, Series II, s. 528.

skúsenosti: tzv. «kňazi Fidei donum» prejavujú jedinečným spôsobom puto jednoty medzi cirkvami³⁹. Rozšíril tak konkrétne starostlivosť o šírenie viery, ktorá sa príliš sústredila na univerzálnu Cirkev a na Svätú Stolicu, na všetky partikulárne cirkvi, čiže na všetky diecézy. Pred II. Vatikánskym koncilom bola pozornosť diecéznych biskupov sústredovaná na vlastnú diecézu a jej potreby. Misijná pomoc sa prejavovala v duchovnej a materiálnej pomoci. O posielanie a výchovu misionárov sa mal postarať ako hlava univerzálnej Cirkvi, rímsky pápež, ktorý poveroval misijnou úlohou rehole. Tie vykonávali ako keby delegáti univerzálnej Cirkvi v jej mene priamu a osobnú misijnú činnosť.⁴⁰

Encyklika pozostáva zo štyroch krátkych kapitol. Pápež hneď na jej začiatku vyjadril radosť z doteraz získaných misijných úspechov, pretože „*mladé cirkvi v Afrike dostávajú dnes takýmto spôsobom miesto vo veľkej katolíckej rodine, ktoré prináležia a starým diecézám, ktoré ich predišli vo viere, sú bratsky vítané*“. Podľa pápeža v misijnom prostredí sa stále nachádzajú mnohé ťažkosti, ktoré sťažujú prácu misionárov. Sú to predovšetkým rôzne formy nenávisti, násilia, nepokojov a presadzovania materialistického myslenia. Tieto, ale aj ďalšie skutočnosti, sú dôvodom na to, aby Cirkev ešte viac zintenzívnila svoju pastoračnú prácu pri šírení evanjelia.⁴¹

V druhej časti encykliky sa jej obsah dotýka hlavnej témy - spolupatričnosti biskupov na celom svete za svetové misie, pretože „*nič nie je tak cudzie Cirkvi a Pánu Ježišovi Kristovi ako rozdelenie; nič nie je škodlivejšie jej životu ako izolácia, uzavretosť do seba a všetky formy kolektívneho egoizmu, ktoré vedú jednotlivé kresťanské spoločenstvo, nech je akékoľvek, k uzavretiu do seba*“. Vyzýva najmä všetkých biskupov, aby v spolupráci s pápežom vzali na seba v duchu živej lásky svoju časť starosti o všetky cirkvi, ako k tomu nabáda Apoštol národov.⁴²

V tretej časti pápež zdôrazňuje, že „*svätá Cirkev je od svojich počiatkov misionárska a nikdy neprerušila svoje misijné dielo, bez ktorého nemôže žiť*“. To je dôvod, aby následne pozval všetok veriaci ľud k trom formám angažovanosti pre misie: k modlitbe, ku štedrosti a pre niektorých aj k darovaniu seba samých.

V modlitbovej oblasti je najviac zdôrazňovaná sv. omša, pretože „*modlitba Krista Veľkého, ktorou sa on obracia na Otca na oltároch, na ktorých sa obnovuje obeta vykúpenia*“. Pápež sa dotýka aj ďalšej úlohy – štedrosti, keď sa pýta, či je možná úprimná modlitba za misie a nie je pritom sprevádzaná gestom štedrosti. Pápež na začiatku ďakuje za všetky formy štedrosti v prospech misií a uvedomuje si, že „*mnohí sa často zasvätili nevďáčnemu, no vzkúšanému úradu – zobrať v mene Cirkvi, v prospech nových kresťanských spoločenstiev, ich rozkvetu a nádej*“. Pápež povzbudzuje ku konkrétnej pomoci a nebojí sa požadovať, aby veriaci dávali nielen zo svojho nadbytku, ale aj z toho, čo potrebujú. Na záver tejto prosby ešte pripomenul, že ak zvíťazí láska, bude tvárnosť zeme obnovená.⁴³

³⁹ Encyklika *Redemptoris missio*. SVV : Trnava 1997, s. 111.

⁴⁰ <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20071024010>.

⁴¹ Encyklika *Fidei donum*. SVV : Trnava 2007, s. 7 – 14.

⁴² Encyklika *Fidei donum*. SVV : Trnava 2007, s. 15 – 18.

⁴³ Encyklika *Fidei donum*. SVV : Trnava 2007, s. 21 – 23.

Práve, keď spomína osobnú spoluprácu na misijnom poslaní Cirkvi, veľmi odporúča ako novú formu, ktorú už vtedy niektorí biskupi začali uskutočňovať „*poverenie niektorých ich kňazov i za cenu veľkých obetí, vycestovať a dať sa na istý čas k dispozícii biskupom*“ predovšetkým v Afrike, ale aj inde, kde je potreba evanjelizácie najvyššia. Do tejto spolupráce majú biskupi zapojiť aj nadšených laikov, organizovaných v národných i medzinárodných katolíckych hnutiach. Dôležitosť tejto požiadavky pápež umocňuje aj slovami evanjelia: „*Rozdajte ako almužnu*“ z toho, čo máte najviac (porov. Lk 11, 41). Splnenie aj tejto požiadavky má pomôcť aj existencia Pápežskej misijnej jednoty kňazov, ktorá bola povýšená na Pápežské dielo. Uvedený Misijný spolok mal za úlohu pomôcť splniť aj túto požiadavku. Dôležité miesto v misijnej práci majú postupne zaujímať aj laickí veriaci prostredníctvom rôznych spoločenstiev. Ich práca má byť pod vedením biskupov, pretože je známe ich veľké nadšenie, s akým slúžia Cirkvi.⁴⁴

V štvrtej časti encykliky pápež pripomína, že aj keď v tejto encyklike svoju pozornosť viac venuje misijnému územiю v Afrike, predsa myslí na všetkých, ktorí sa akokoľvek zapájajú pre misijné dielo. Osobitne im chcel vyjadriť svoje poďakovanie a povzbudenie: „*Vydržte s dôverou v započatom diele, buďte hrdí na službu Cirkvi, pozorní na jej hlas, vždy viac preniknutí jej duchom, zjednotení putami bratskej lásky..., lebo všetci sú dlžníkmi Bohu i bratom za dar viery, ktorý dostali pri krste.*“

V závere encykliky si pápež uvedomuje, že práve on nesie najväčšiu zodpovednosť za svetové misie, a preto opäť zveruje celé misijné dielo pod ochranu sv. Františka Xaverského, sv. Teréziu z Lisieux a pod ochranu všetkých svätých mučeníkov a predovšetkým pod materskú ochranu Panny Márie.⁴⁵

Misijná encyklika Princeps Pastorum

V poradí piatou a zároveň poslednou misijnou encyklikou, vydanou pred II. Vatikánskym koncilom, bola encyklika pápeža Jána XXIII. – *Princeps Pastorum* zo dňa 28. novembra 1959.

Encyklika bola vydaná pri 40. výročí encykliky *Maximum illud* od pápeža Benedikta XV. Tak podobne, ako aj predošlé encykliky, aj táto na nich nadväzuje a pápež Ján XXIII. sa veľmi úctivo odvoláva na svojich predchodcov a s radosťou potvrdzuje múdre pastoračné usmernenia pre ďalšiu misijnú činnosť. V samotnom úvode encykliky pápež prezentoval vtedajšiu súčasnú situáciu Cirkvi, a to najmä od vyhlásenia encykliky *Maximum illud*.⁴⁶

Vo svojom jadre sa encyklika zaoberá dvoma hlavnými problémami moderných misií: potreby zvýšiť vzdelávanie duchovenstva v oblasti misijnej činnosti a formovanie domorodých laikov pre misijnú prácu.

Pápež hneď na začiatku konštatoval, že počet misionárov v misiách neustále rastie, povzbudzuje k tejto aktivite aj naďalej. Jeho radosť bola o to väčšia, že predovšetkým Cirkve v Európe pomáha a posielala nové povolania. Pápež vyzval biskupov a duchovenstvo

⁴⁴ Encyklika *Fidei donum*. SVV : Trnava 2007, s. 23 – 27.

⁴⁵ Encyklika *Fidei donum*. SVV : Trnava 2007, s. 28 – 30.

⁴⁶ *Acta Apostolicae Sedis. Romae*. Typis Polyglotis Vaticanis : MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 833 – 836.

nového kresťanského spoločenstva, aby sa modlili k Bohu a usilovali sa o to, aby sa mohli tešiť z daru kňazstva, ktoré prináša duchovnú plodnosť. „Nebát sa v rozhovoroch s ľuďmi, tak často, ako je to možné, vedieť oceniť dôstojnosť, krásu a zásluby kňazstva..., a tým, budú mnohí odpovedať na Boží hlas a budú tak mať chuť reagovať na túto výzvu s otvoreným a štedrým srdcom.“⁴⁷

Aby ich práca prinášala čo najväčšie ovocie, pápež odporúča, aby budúci misionári študovali zvlášť odbor misiológie, a to hlavne na Pápežskej Urbanovej univerzite v Ríme. S dobrým vzdelaním veľmi súvisí aj rozširovanie katolíckych kníh s využitím moderných komunikačných prostriedkov na šírenie kresťanskej náuky. Je potrebné využiť pre evanjelizáciu všetky vhodné prostriedky, ktoré sa nachádzajú v misijnom prostredí. Samotné štúdium misiológie sa musí venovať aj otázke inkulturácie. Spoznávanie domorodej kultúry a hľadanie vhodných spôsobov na evanjelizáciu prostredníctvom vlastnej kultúry má byť hlavnou misijnou náplňou každého misionára. Podľa pápeža, všade tam, kde umelecké a filozofické hodnoty existujú, ktoré sú schopné obohatiť kultúry ľudstva, Cirkev ich podporuje. Na druhej strane Cirkev sa nestotožňuje so žiadnou kultúrou, hoci jej dejiny sú s ňou úzko späté, sleduje predovšetkým večnú spásu ľudí.⁴⁸

Osobitnú časť encykliky venoval pápež aj vykonávaniu sociálnej práce, pretože každá misijná práca by sa mala spájať aj s charitatívnou prácou, čím sa naplňuje evanjeliová požiadavka konkrétnej realizácie príkazu lásky k blížnemu.⁴⁹ Rovnako je dôležité, aby sa misionári usilovali o dôstojný život im zverených ľudí a pritom nezabúdali ich viesť k večnému domovu – nebu.⁵⁰

Dôležité miesto v encyklike majú aj pápežove slova o väčšom dôraze na výchovu domáceho kléru a zároveň aj ďalšieho jeho vzdelávania a duchovného rastu. V tejto aktivite je zároveň potrebné aj zväčšiť angažovanosť laikov v rôznej aktivite v misijnom prostredí, či je to apoštolát alebo charitatívna práca. Výsledkom majú byť hlavne skutky, pretože „nebolo by tak veľa pohanov, keby sme boli pravými kresťanmi“.⁵¹

Aby mohla misijná činnosť čo najlepšie napredovať, pápež zdôrazňuje, podľa vzoru apoštolov, zvlášť apoštola sv. Pavla, aby každý misionár mal srdce plné lásky, ktoré sa vie obetovať za druhých a vie aj odpúšťať.⁵² Pre úspešné napĺňanie misijného poslania je nutná aj materiálna pomoc, bez ktorej sa len veľmi ťažko dá uskutočňovať misijné a charitatívne poslanie misionárov. Preto pápež povzbudzuje, aby veriaci nezabúdali aj na túto formu pomoci.⁵³

Ako vzor aktívnych laikov uvádza napr. obetavých katechétov, úspechy Katolíckej akcie. Pritom mnohé diecézy a kresťanské komunity na misijných územiach bojujú s mnohými ťažkosťami a niekedy dokonca aj aktívnym prenasledovaním. Z tohto dôvodu

⁴⁷ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 836 – 840.

⁴⁸ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 842 – 844.

⁴⁹ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 845 – 846.

⁵⁰ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 846 – 847.

⁵¹ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 848 – 852.

⁵² AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 851 – 853.

⁵³ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 853.

vyzývame všetkých, aby odvážne vytrvali v bitke a vydávali príklad viery aj v tých najt'azších situáciách „nepriazne osudu“.⁵⁴

V závere encykliky pápež opäť chcel zdôrazniť zodpovednosť všetkých veriacich za svetové misie. Vyzval ich k duchovnej hmotnej pomoci, ale aj k osobnej zaangažovanosti vo forme hľadania misijného povolania s prihliadnutím na špecifickosť misijnej práce.⁵⁵

Záver

Prezentované encykliky dokumentujú naozaj prorockého ducha uvedených pápežov. Dosvedčujú to predovšetkým skutočnosti, ako napr.: zapojenie do misijnej činnosti aj samotných laikov, aktívna účasť kontemplatívnych reholí priamo v misijnom prostredí, vzbudenie kňazských a rehoľných povolaní u miestnych veriacich, ktorí by sa neskôr stali vlastnými misionármi svojho ľudu, spájať evanjelizáciu spolu s charitatívnou činnosťou a zväčšovať angažovanosť veriacich prostredníctvom misijných diel a iné.

Konciloví otcovia na II. Vatikánskom koncile mohli aj na základe predstavených encyklík prijať mnohé modely misijných aktivít a skúseností do záverečných dekrétov, zvlášť v dekréte o misijnej činnosti *Ad Gentes*.⁵⁶

RESUMÉ

V prvej polovici 20. storočia sa pápeži v nesení veľkej zodpovednosti za Cirkev usilovali, aby citlivo vnímali celosvetovú náboženskú, spoločenskú i politickú situáciu. Pri všetkej vtedajšej zložitej a náročnej situácii, osobitný dôraz venovali aj misijnej činnosti. Túto skutočnosť dokumentuje aj vydanie päť pápežských misijných encyklík, ktoré s veľmi citlivým pastoračným duchom ovplyvňovali šírenie evanjelia po celom svete. Zároveň pripravovali pastoračné skúsenosti pre neskorší dekrét o misijnej činnosti *Ad Gentes* ako dokument II. Vatikánskeho koncilu. V rozmedzí rokov 1919 – 1957 bolo vydaných spolu päť misijných encyklík. Prvá z nich bola vydaná pápežom Benediktom XV. (r.1919) s názvom *Maximum illud*. V poradí druhú vydal v roku 1926 pápež Pius XI. s názvom *Rerum Ecclesiae gestarum*. S istou prestávkou bola v roku 1951 vydaná ďalšia misijná encyklika pápežom Piom XII. s názvom *Fidei Donum* a v poradí piatou a zároveň poslednou misijnou encyklikou, vydanou pred II. Vatikánskym koncilom, bola encyklika pápeža Jána XXIII. – *Princeps Pastorum* (r. 1959).

Pre život Katolíckej cirkvi mali veľký prínos vyššie uvedené misijné encykliky, ktoré znamenali pre misijnú činnosť akoby novú jar. Za najdôležitejšie body v encyklikách treba považovať: prijať zodpovednosť všetkých veriacich ľudu za svetové misie, nutná potreba duchovnej pomoci misiám, citlivé vnímanie domácej kultúry, charitatívna pomoc, príprava a výchova domácich misionárov: kňazov, rehoľníkov a laikov, zakladanie škôl a zvyšovanie vzdelávania.

⁵⁴ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 854 – 856.

⁵⁵ AAS, MDCCCCLIX, Annus LI, Series III, s. 856 – 864.

⁵⁶ *Dokumenty II. Vatikánskeho koncilu*. Dekrét o misijnej činnosti *Ad gentes*.

Prorocký duch, ktorý sa v encyklikách nesie, môžeme v súčasnosti už vidieť v podobe pastoračného ovocia. Je dobré si všimnúť a pripomenúť obsah týchto encyklík a sledovať pastoračnú múdrosť, otcovskú lásku a starostlivosť rímskych biskupov.

SUMMARY

In the first half of the 20th century was the aim of Popes focused on carrying great responsibility for the Church to be sensitive to the worldwide religious, social and political situation. By such situation and challenging the situation, special accent was addressed to missionary activity. This fact was documented in five papal mission encyclicals, which had by very sensitive pastoral spirit impact on spreading of the Gospel throughout the world. They also prepared pastoral experience for subsequent decree about Missionary Activity called *Ad Gentes* as a document of II. Vatican Council. In 1919 – 1957 were issued all five missionary encyclicals. The first one was issued by Pope Benedict XV (1919) called *Maximum illud*. The second was issued in 1926 by Pope Pius XI titled *Rerum Ecclesiae gestarum*. In 1951, after small break by Pope Pius XII was issued another missionary encyclical *Fidei Donum* and as the fifth and final missionary encyclical was issued the encyclical of Pope John XXIII - *Princeps Pastorum* (d. 1959).

Above mentioned missionary encyclicals brought a great addition for the life of the Catholic Church, what meant for missionary activity something like a new spring. The most important points of encyclicals are: taking the responsibility for World Missions by all believers, an urgent need of spiritual assistance to missions, sensitive perception of domestic culture, a charity aid, training and education of domestic missionaries: priests, religious and laity, establish own schools and increase education.

The prophetic spirit of the encyclical is possible to see in the form of pastoral fruits. It is worth to notice and remind the content of mentioned encyclicals and also point out pastoral wisdom, fatherly love and care of bishops of Rome.

Adresa autora:

doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stefan.lencis@ku.sk

MIEROVÉ POSOLSTVÁ PÁPEŽA PIA XII. V ROKOCH 1939 – 1945

Marek Krupský

PEACE MESSAGES OF POPE PIUS XII IN 1939 – 1945

Abstract: Pope Pius XII Pontificate was one of the longest and most difficult one in history of papacy. Even in the role of Pius XI Cardinal Secretary of State he formulated the concordat between the Holy See and the Nazi Germany. With Cardinal Faulhaber he was an author of encyclical *Mit brennender Sorge*, as a reaction to the situation in Nazi Germany. Pope desperately tried to prevent breaking out the war conflict by his messages of peace as well as by diplomacy. At last he decided to keep formal neutrality. He chose radio messages as a means of communication with believers of all over the world.

Keywords: Church, The Pope, Pius XII, Message, Vatican.

Úvod

Eugenio Pacelli bol zvolený za pápeža 2. marca 1939, pričom jeho voľba bola prijatá so všestranným súhlasom. Prijatím mena Pius XII. poukázal na vôľu pokračovať v náboženskej a politickej línii svojho predchodcu. „*Opus justitiae pax*“ (Mier je dielom spravodlivosti), znelo heslo nového pápeža, v ktorého erbe bola holubica s olivovou ratolesťou. Zvolenie Pacelliho bolo vo svete prijaté veľmi pozitívne. „*Zatiaľ, čo v Berlíne zavládla chladná rezervovanosť, v Spojených štátoch, vo Francúzsku a Anglicku bola voľba Pacelliho oslavovaná ako víťazstvo nad totalitnými štátmi.*“¹

Prvé mierové posolstvo prostredníctvom rozhlasu katolíckemu svetu predniesol Pius XII. 3. marca 1939. Hlavným cieľom posolstva bola výzva k mieru, pričom sa pápež v texte odvolával na svojho predchodcu Pia XI. Mier pomenoval pápež ako najkrajší Boží dar prevyšujúci každý zmysel, ktorý vychádza zo spravodlivosti a lásky. V posolstve vyzval k mieru, ktorý spája jednotlivé národy, aby sa usilovali o vzájomnú prosperitu a šťastie celého ľudstva. Pápež sa obrátil v úpenlivej modlitbe za blahobyt a pokrok národov a za všetkých predstaviteľov štátov v ich zodpovednosti za občanov. Poukázal na ťažkosti doby, pred ktoré je postavený a ktoré má „vyliečiť“. V závere svojho posolstva vyjadril Pius

¹ HALAS, František. *Fenomén Vatikán*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 395.

XII. nádej, že jeho mierové želania nebudú sklamané.² Pacelli už počas 1. svetovej vojny pôsobil ako mierový vyjednávač pápeža Benedikta XV. Tentokrát z pozície pontifexa sa usiloval všemožne zabrániť ďalšiemu vojnovému konfliktu. V máji 1939 inicioval výzvu európskym mocnostiam k mierovému urovnaniu sporov za rokovacím stolom. Vatikán sa snažil vplývať na poľskú vládu, aby učinila voči Nemecku ústupky, ktoré by zamedzili vojnovému konfliktu.³ Napriek pápežovej iniciatíve k mierovému urovnaniu ostali jeho výzvy nevy počuté. Anglicko a Francúzsko už nedôverovali dohodám s Hitlerom, pričom Poľsko sa vyjadrilo priamo. Nemecko a Taliansko popierali realnosť vypuknutia vojnového konfliktu. 14. augusta 1939 informoval varšavský nuncius Vatikán o zhromažďovaní nemeckých jednotiek na poľských hraniciach. Podľa nunciovej mienky bola otázka Gdanska len zámenkou na prepadnutie Poľska. 24. augusta adresoval pápež svetu výzvu na rokovanie za mier. V úvode posolstva poukázal na „vážnu hodinu strašných rozhodnutí“ pre celé ľudstvo, pričom ubezpečil všetkých zodpovedných činiteľov štátov o jeho podpore v ich zodpovednosti o osud ľudstva. Z obavy pred veľkým nevyhnutným vojnovým konfliktom predniesol pápež ešte naliehavejšiu výzvu k hlavám štátov a k národom, aby odložili svoje obvinenia a hrozby, príčiny vzájomnej nedôvery a pokúsili sa riešiť konflikty dohodami a mierovou cestou. „*Pretože nie silou zbrani, ale silou rozumu si spravodlivosť razí cestu,*“ zdôraznil v posolstve a varoval, že „*ríše nezaložené na spravodlivosti, nie sú požehnané Bohom.*“ Zároveň pápež povedal v posolstve prorocké slová: „*Niž nie je stratené s mierom. Všetko však môže byť stratené s vojnou.*“ V závere vyzval všetkých ľudí k modlitbe za mier.⁴ Vatikán naďalej diplomatickými cestami prostredníctvom svojich nuncií v Berlíne a vo Varšave vyvíjal úsilie s návrhmi na riešenie situácie etnických menšín. Taliansky diktátor Mussolini bol presvedčený, že mier možno zachovať, ak urobí Poľsko ústupky voči Nemecku. Vatikán sa rozhodol prostredníctvom svojho nuncia konať odoslaním dvoch telegramov (31. augusta 1939), v ktorých boli inštrukcie, aby (nuncius) presvedčil poľskú vládu k prijatiu princípu medzinárodnej kontroly nad nastolenými problémami nemeckých menšín v Gdansku. Pápež ešte toho dňa zopakoval svoju mierovú výzvu. Napriek všetkým týmto pokusom o zachovanie mieru, 1. septembra 1939 prekročila nemecká armáda poľské hranice. Začala druhá, ešte ničivejšia, svetová vojna. Pius XII. sa rozhodol dodržiavať neutralitu. Podobné rozhodnutie učinil aj Benedikt XV. počas prvej svetovej vojny. Týmto krokom mal Vatikán zviazané ruky pri odsúdení napadnutia Poľska. Vo svojej prvej encyklike *Summi Pontificatus* z 27. októbra 1939 Pius XII. spomenul aj tragédiu poľského národa: „*Krv nespočetných ľudí, aj civilistov, podáva zdruvujúcu žalobu, osobitne o takom obľúbenom ľude, ako je poľský, ktorého vernosť Cirkvi a zásluhy o záchranu kresťanskej kultúry mu dávajú právo na ľudský a bratský súcit sveta.*“⁵

² MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 11 – 12.

³ Jednalo sa o návrat Gdanska do Nemeckej ríše a záruky pre nemeckú menšinu zo strany Poľska.

⁴ BLET, Pierre. Pius XII. a druhá svetová vojna podľa vatikánskych archívov. Bratislava : Kalligram, 2002, s. 30.

⁵ KNOPP, Guido. Vatikán. Bratislava : Ikar, 2003, s. 42.

Desiateho mája 1940 napadlo nacistické Nemecko Belgicko, Holandsko a Luxembursko, čím porušilo neutralitu týchto štátov, ktorú im opätovne garantovalo. Pius XII. reagoval na túto situáciu vyjadrením súcitu a sympatií panovníkom napadnutých krajín prostredníctvom odoslaných telegramov. Po porážke Francúzska a pripojeniu sa Talianska k svojmu nemeckému spojencovi sa pápež rozhodol obrátiť sa k národom prostredníctvom rozhlasových posolstiev.

V úvode svojho veľkonočného posolstva 13. apríla 1941 Pius XII. konštatoval, že mier medzi národmi dosiaľ nebol vzkriesený, pričom vyzdvihol hodnotu a vernosť všetkých tých, ktorí bránia svoje krajiny. Pápež v posolstve apeloval na bojujúce strany, aby mali súcit s civilným obyvateľstvom, deťmi, chorými a starými, ktorí sú častokrát viac vystavení vojnovým nebezpečenstvám ako frontoví vojaci. Zároveň žiadal bojujúce strany, aby sa zdržali voči sebe použitia „ešte vražednejších prostriedkov“, ktoré sa môžu obrátiť voči nim, pričom nastolil otázku hrozby prekročenia spôsobov vedenia spravodlivej vojny. Pápež v posolstve vyzval všetkých katolíkov, aby zintenzívnili svoje modlitby za skorý mier, ktorý „zaručí česť všetkým národom“. V posolstve ďalej poukázal, že z hľadiska zamedzenia, či zmiernenia konfliktu, pomoci obetiam vojnového konfliktu využil všetky prostriedky a možnosti na hrane svojej neutrality. Napriek týmto skutočnostiam konštatoval, že mier je vzdialený, Pius XII. v posolstve poukázal, že „jeho zbraňami“ uprostred vojnového konfliktu sú zbrane ducha, mysle a srdca, ktoré používa v boji za mier v prospech celého vojnou sužovaného ľudstva. Pápež vyjadril slová solidarity a spoluúčasti so všetkými trpiacimi ľuďmi, vojnovými zajatcami a utečencami. Zároveň apeloval na svedomie „mocností, ktoré obsadzujú krajiny“, aby sa riadili spravodlivým a ľudským zaobchádzaním s civilným obyvateľstvom obsadených krajín. Pápež sa tu obracia na všetkých vojnou trpiacich ľudí, kňazov a rehoľníkov a zvlášť na mladých ľudí so slovami povzbudenia poukazujúc, že všetci, ktorí majú účasť na tomto utrpení, sú spojení s krížom Kalvárie, Kristovým srdcom a srdcom pápeža. „*Kiež by ste mohli cítiť, ako hlboko k nám preniká do duše výkrik apoštola národov: Kto netrpí, aby som ja netrpel?*“⁶, napísal v posolstve pápež, citujúc slová sv. Pavla, ktorými chcel vyjadriť jeho spoluúčasť a bolesť, týkajúcu sa obetí vojny. V závere posolstva vyzval všetkých veriacich, aby „pozdvihli svoj zrak“ ku Kristovi, ktorý jediný môže dať svetu Boží mier a udelil všetkým pápežské požehnanie.⁷

Vo svojom vianočnom posolstve 24. decembra 1942 Pius XII. poukázal na krutosti prebiehajúcej vojny a porušovanie mierových dohôd. Podľa pápežových slov je nemožné vybudovať vonkajšiu mierovú frontu bez uskutočnenia vnútornej fronty, ktorá by vzbudzovala dôveru. Len snaha o úplný mier na obidvoch frontoch bude môcť oslobodiť národy od krutosti vojny. Pápež v posolstve konštatuje, že ľudstvo je nakazené „jedovatými bludmi a sociálnymi omylmi“. Spoločenský poriadok a pokojné spolunažívanie národov sú základnými prvkami mieru. Vo svojom posolstve uvádza Pius XII. päť základných bodov pre usporiadanie a harmóniu ľudskej spoločnosti, ktoré následne rozvádza: „*Dôstojnosť a práva ľudskej osoby, ochrana spoločenskej jednoty a obzvlášť rodiny, dôstojnosť a výsady práce, obnovenie*

⁶ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 59.

⁷ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 59.

*právneho usporiadania a poňatie štátu podľa kresťanského ducha.*⁸ Veľká časť ľudstva a najmä kresťanov je podľa pápežových slov zodpovedná za zlý vývoj a smerovanie spoločnosti. Svetová vojna predstavuje rozklad. Vypuknutím vojny vyšli na povrch činy, ktoré sú v rozpore s ľudskou a kresťanskou morálkou. Medzinárodné zmluvy o poľudštení vojny ostali na mnohých miestach len prázdnu, nenaplnenou literou. Vo svojom vianočnom posolstve hovoril Pius XII. o želaní skončenia bojov pre dobro všetkých obetí vojny, vojakov, vdovy a siroty. „*Toto želanie,*“ povedal pápež, „*je ľudstvo dlžné stovkám tisícov osôb, ktoré bez vlastnej viny, niekedy iba pre svoju národnosť alebo rasovú príslušnosť, boli vydané napospas smrti alebo potupnému vyhladzovaniu.*“⁹ V príhovore ku kardinálskemu zboru 2. júna 1943 Pius XII. priamo prehovoril o situácii v Poľsku, pričom upriamil pohľad na tragický osud poľského národa, ktorý je uprostred medzi mocnosťami. Pápež vyzdvihol množstvo kňazov a intelektuálov, ktorí prispeli k vytvoreniu európskeho a svetového kultúrneho dedičstva. Poukázal aj na utrpenie verného poľského národa, ktorý ticho a hrdinsky trpel počas minulých storočí a prispel k rozvoju a zachovaniu kresťanskej Európy.¹⁰ Záver pápežovho prejavu ku kardinálskemu zboru obsahuje výzvy za mier a k Božiemu milosrdenstvu, pričom pápež vyjadril nádej na obnovu a budúcnosť nového sveta. V tomto posolstve pápež nepriamo demonštroval svoje rozhorčenie z nacistického vyhladzovania. V jednom rozhovore amerického veľvyslanca vo Vatikáne Harolda Tittmana s pápežom, veľvyslanec prekvapene konštatoval, že pápež úprimne verí, že sa vyjadril dost' jasne na to, aby uspokojil všetkých, ktorí v minulosti trvali na razantnom odsúdení krutostí nacistického Nemecka. Pius XII. bol prekvapený, že nie všetci boli takého názoru.¹¹

Pius XII. počas vojnového konfliktu bojoval s dilemou prehovoriť a odsúdiť hitlerovský režim alebo dodržiavať prísnu neutralitu. Po váhaní ustúpil tlaku USA a Veľkej Británie a vo svojom vianočnom posolstve v roku 1942 a sviatku sv. Eugena v júni 1943, vyjadril svoj súcit so všetkými prenasledovanými ľuďmi kvôli svojej rase a náboženstvu. Podľa Gerharta Riegnera, predstaviteľa Svetového židovského kongresu v Ženeve, sa jednalo o prvé verejné vyjadrenie hlavy Cirkvi ohľadom prenasledovania Židov počas vojny. Navzdory týmto prejavom Pia XII., nemali význam skutočného morálneho odsúdenia vyhladzovania Židov v pravom slova zmysle. Nadväzovali na stratégiu vyhýbania sa priamym protestom, ktoré by ešte zhoršili situáciu a uprednostňovanie diplomatických prostriedkov a záchranných akcií Vatikánu. Podľa Chenouxa bolo pápežovo mlčanie počas holocaustu „*volbou ťažkou a trpenou, učinanou vo vyššom záujme Cirkvi a duší*“.¹² V jednom prípade sa však rozhodol Pius XII. nemlčať. Cirkvi v Holandsku zaujali otvorené stanovisko na šíriace sa správy o chystanej deportácii holandských Židov. V tajnom liste okupačným úradom protestovali Katolícka a Evanjelická cirkev proti chystaným deportáciám. Zo strany ríšskeho komisára Arthura Seyss-Inquarta prišla ponuka

⁸ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 107 – 122.

⁹ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 123.

¹⁰ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 128 – 129.

¹¹ KNOPP, Guido. *Vatikán*. Bratislava : Ikar, 2003, s. 60.

¹² CHENAUX, Philippe. Pius XII. a Druhá svetová válka. In *Salve* 3/08. Praha : Krystal OP, 2008, s. 44.

vyňatia z transportov pokrstených Židov pred 1. januárom 1941. Inquartova ponuka bola cenou za dohodu o mlčaní. Napriek všetkým nacistickým hrozbám bol 26. júla vo všetkých katolíckych a časti evanjelických kostolov verejne prečítaný protest holandských biskupov proti deportácii. Holandskí duchovní zaujali jednotné stanovisko s holandským ľudom. Na pastiersky list prišla odpoveď nacistov, nakoľko sa katolícki biskupi zamiešali do tejto záležitosti, ešte počas týždňa budú všetci pokrstení Židia transportovaní, pričom sa nebude brať ohľad na intervencie. Hlavným terčom sa stali najmä nemeckí Židia, medzi ktorými sa nachádzala aj nemecká konvertitka, karmelitánka Edita Steinová. Situácia v Holandsku vyvolala vo Vatikáne veľký rozruch. Podľa výpovede sestry Pasqualiny Lehnertovej, ktorá viedla pápežovu domácnosť, prišiel Pius XII. so štyrmi popísanými stránkami papiera, ktoré následne spálil. Bola to výzva proti nacistickému režimu. Ako sa vyjadril, podľa jej spomienok: „Napísal som dnes tento protest, aby som ho uverejnil v *L'Osservatore Romano*. Myslím si však, že ak pre slová holandských biskupov išlo do táborov 40 000 nevinných, pre pápežove slová Hitler internuje najmenej 200 000 ľudí.“¹³ Udalosť v Holandsku presvedčila Pia XII. o vysokých rizikách verejného protestu. O rok neskôr sa situácia zopakovala v Ríme. 16. októbra 1943 došlo k razii v rímskom ghette. Namiesto verejného protestu si dal pápež zavolať nemeckého veľvyslanca so snahou nezhoršiť situáciu. Väčšine židovského obyvateľstva sa podarilo uniknúť razii. Na pokyn Pia XII. našli tisíce ľudí úkryt v kláštoroch, kostoloch, budovách Vatikánskeho štátu, v priestoroch jezuitskej univerzity, ako aj v pápežovom letnom sídle v Castel Gandolfe. Do palácovej gardy bolo prijatých 400 Židov. Vďaka veľkej podpore a pomoci talianskej Cirkvi prežilo vojnu takmer 80 percent židovského obyvateľstva.¹⁴

V rozhlasovom posolstve prednesenom 1. septembra 1943 Pius XII. konštatoval, že napriek jeho mierovému úsiliu sa nepodarilo zabrániť vypuknutiu svetovej vojny, ktorá trvá už štvrtý rok. Pápež opätovne vyzýval mocnosti k uzatvoreniu spravodlivého mieru medzi národmi a zároveň varoval všetkých zodpovedných činiteľov, „*ktorí šíria nenávisť medzi národmi, tých, ktorí budujú svoju moc na nespravodlivosti a utláčajú nevinných a bezbranných pred Božím hnevom*“.¹⁵ V posolstve pápež poukázal na porušovanie mierových zmlúv a dohôd, pričom narážal na Nemecko pod Hitlerovou diktatúrou.

V príhovore ku kardinálskemu kolégiu 24. decembra 1943 Pius XII. poukázal na vojnové hrôzy, ktoré sa priblížili až k Večnému mestu, pričom poukázal na zničujúce letecké bombardovanie Ríma, pričom ušetrená nebola ani Bazilika sv. Vavrinca.¹⁶ Zároveň vyjadril rozhorčenie nad leteckým náletom na Vatikánsky štát; náletom, „*ktorý vzbudil jednomyselné*

¹³ KNOPP, Guido. *Vatikán*. Bratislava : Ikar, 2003, s. 58.

¹⁴ O výsledkoch pápežovej záchranej akcie napísal americký historik a židovský rabin David G. Galin. Ďalším autorom bol Pinchas Lapide, ktorý vo svojej knihe z roku 1967 *Three Popes and the Jews* zverejnil výpovede talianskych Židov, ktorí prežili holocaust.

¹⁵ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 133 – 136.

¹⁶ 19. júla 1943 Spojenci bombardovali Rímsku štvrť San Lorenzo, pri ktorom 19. júla 1943 zahynulo približne 3-tisíc ľudí a 11-tisíc bolo zranených. Išlo o prvé bombardovanie Spojencov hlavného mesta Talianska počas Druhej svetovej vojny. Zasiahnuté oblasti navštívil Pius XII. Pápež v demaršoch zaslaných spojeneckým vládam sa ohradil proti bombardovaniu Ríma a zasadzoval sa za nedotknuteľnosť hlavného mesta. Rím bol neskôr vyhlásený za otvorené mesto.

rozhorčenie u všetkých poctivých ľudí na celom svete“.¹⁷ Pápež v príhovore doporučil občanom Ríma, aby zachovali pokoj a umiernenosť a zdržali sa akéhokoľvek nerozvážneho činu, ktorý by mohol mať ešte horšie následky. Pápež poukázal, ako naňho doliehajú trápenia vojnovou postihnutých ľudí a jeho obmedzené prostriedky.¹⁸ V posolstve ukázal aj na problémy a prekážky vo vykonávaní svojho apoštolského úradu.

V úvode vianočného posolstva 24. decembra 1943 pápež konštatoval, že napriek nádejam sa svet musí aj naďalej pozerat' na nekončiace vojnové utrpenia, ktoré sa stávajú krutejšími, ako aj spôsob vedenia bojov sa vymyká medzinárodným dohodám. Napriek svojej nestrannosti Pius XII. v posolstve poukázal, že mier musí kráčať spolu s ľudskou dôstojnosťou a kresťanským svedomím, nemôže byť vnútený násilím, ale je plodom prezieravej spravodlivosti a zodpovednej slušnosti ku všetkým. Pápež varoval, že aj keď v očakávaní mieru, ktorý by upokojil svet, mnohí trpia pocitmi útrap a nespravodlivosti, nesmú oslobodení a víťazi vyhľadávať pomstu, „*odplácať nespravodlivosť nespravodlivosťou, či dopúšťať sa ešte väčších nespravodlivostí*“.¹⁹

Vo vianočnom posolstve v decembri 1944 pápež poukázal, že z tejto svetovej vojny je potrebné po jej ukončení urobiť východisko pre nové obdobie „obnovy a nápravy sveta“. Pius XII. sa vo svojom posolstve zaoberá problémom demokratického zriadenia, pričom tu kladie otázky, akými vlastnosťami musia disponovať ľudia žijúci v demokratickom zriadení a tí, ktorí majú verejnú moc. Pápež zároveň v posolstve navrhol vytvorenie spoločného orgánu pre zachovanie mieru. Ďalej vyjadril presvedčenie, že ľudstvo si do budúcnosti vezme „prísne ponaučenie bolesti“ z tohto svetového konfliktu. Konštatuje, že „nenávisť a neschopnosť vzájomného porozumenia“ vytvorili medzi bojujúcimi národmi „príliš hustú hmlu“, než aby mohli dúfať v skorý okamih mieru.²⁰ K otázke potrestania zločinov Pius XII. poukazuje na vinu a potrestanie jednotlivca, nie celej komunity (národa). Zároveň vyjadruje svoje presvedčenie, ak bude budúcnosť patriť demokracii, podstatná časť jej naplnenia (demokracie) bude úlohou Cirkvi, ktorá má poslanie hlásať svetu „posolstvo dôstojnosti človeka a povolanie k Božiemu synovstvu“.²¹

Deviateho mája 1945, deň po skončení najväčšieho svetového konfliktu, predniesol Pius XII. svoje prvé povojnové posolstvo. Poukázal v ňom na jej množstvo obetí z dôvodu bojov, neľudských masakier a hladu, pričom sa zdržal odsúdenia porazených a chválenia víťazov. Pápež poznamenal, že vojna priniesla obrovský chaos a úpadok morálnych a hmotných hodnôt. Ďalej v posolstve vyjadril túžbu na rýchly návrat uväznených

¹⁷ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 140.

¹⁸ „*K našemu sluchu dochádza každú hodinu a každý deň stále s väčšou naliehavosťou prosebný hlas najchudobnejších z chudobných a cítíme horkosť nerovnosti medzi obrovským počtom žiadostí a trápnu obmedzenosťou našich prostriedkov, ktoré hospodárske priebrady doby ich činia ešte skromnejšími*“ (Pius XII. Príhovor v predvečer sviatku Narodenia Pána ku kardinálskemu zboru a rímskym prelátom 24. decembra 1943).

¹⁹ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 155.

²⁰ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 201 – 202.

²¹ MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 202.

a internovaných vojakov a civilistov do ich domovov, pričom dôkladne poznamenal, aby ľudia nedopustili stratu odvahy a duševných síl a venovali sa dielu obnovy.²²

Záver

Pápež až do konca druhej svetovej vojny neustále vydával nekončiace výzvy na mier, ktoré sa stretávali s nezaujmom. Napriek vonkajšej striktnej neutralite, ktorú zachovával počas Druhej svetovej vojny, sa usiloval pomáhať „v tichosti“. Že sa Pius XII. nechoval neutrálne, poukazuje jeho sprostredkovateľská úloha medzi nepriateľskými stranami v roku 1939, ako aj pokyn, ktorý dal niektorým cirkevným predstaviteľom k spolupráci s americkým Úradom strategických služieb (OSS).²³ Jednou z aktívnych pomoci Vatikánu bola pomoc k emigrácii do zahraničia okolo 1500 Židov prostredníctvom vatikánskeho Diela svätého Rafaela. Pápež zrušil kláštornú klauzúru a nariadil zachrániť čo najviac prenasledovaných Židov. V celom Taliansku bolo v katolíckych kláštoroch ukrytých do 40 000 Židov. Do pápežskej palatínskej gardy bolo prijatých 400 židovských obyvateľov, ktorých chránili zvláštne ochranné preukazy. Pius XII. bol postavený pred ťažkú dilemu: „*Hlučný protest, možno však neúčinný... alebo tichá a sústavná zachraňujúca aktivita? (...) tisíce Židov, ktorí v časoch teroru zakúsili pomoc od pápeža, sú mu v každom prípade vďační za jeho voľbu.*“²⁴ Renomovaný historik Martin Gilbert napísal, že Pius XII. si zaslúži vďaku, nie obviňovanie. Podľa Pierra Bleta, pápežova zdržanlivosť bola opakom ľahostajnosti k obetiam. Zatiaľ, čo navonok na verejnosti zachovával zdanie mlčania, Štátny sekretariát prikazoval nunciom na Slovenku, v Chorvátsku, Maďarsku a v Rumunsku zasiahnúť u vlád a biskupstiev a podnietiť ich ku konaniu záchranných akcií, ktorých výsledky uznávali židovské organizácie. Pápež si bol podľa vlastných slov vedomý, že urobil všetko, čo mohol urobiť pre odvrátenie vojny a zmiernenie utrpenia. „*Trvdíť, že Pius XII. alebo niekto iný na jeho mieste, mohol urobiť viac,*“ konštatuje Pierre Blet, „*znamená opustiť pole histórie a vydat' sa na pole predpokladov a snov.*“²⁵ Rohodnutie Pia XII. „mlčať“ počas holocaustu bolo ťažkou a trpenou voľbou, učenou vo vyššom záujem Cirkvi a duší, napísal Philippe Chenoux.²⁶ Pápež si bol vedomý nebezpečnosti nacistickej ideológie, ktorej vzostupu bol svedkom, keď pôsobil v 20-tych rokoch v bavorskom Mníchove ako pápežský nuncius.²⁷ V rozhovore s talianskym

²² Pius XII. uviedol: „*Vojna nabromadila také obrovské množstvo materiálnej aj morálnej skazy, ako to ľudstvo vo svojej histórii ešte nezažilo. Teraz ide o to, aby sme svet zrekonštruovali. Ako prvý krok tejto rekonštrukcie si želáme vidieť po takom dlhom čakaní čo najskorší návrat, návrat taký rýchly, ako to len okolnosti dovoľia, väzňov, internovaných, vojakov aj civilov, do ich domovov, k ich manželkám, k ich deťom, k ušľachtilej mierovej práci.*“ – (MANDL, Antonín. *PIUS XII. Mír ze spravedlnosti*. Praha : Atlas, 1947, s. 211 – 212).

²³ Podľa nemeckých zdrojov mal Pius XII. prísľúbiť, že po zvrhnutí Hitlera bude pôsobiť ako sprostredkovateľ medzi novou antinacistickou nemeckou vládou a Veľkou Britániou. Keď dôstojníci Wehrmachtu, pripravení zvrhnúť Hitlera požiadali na jeseň 1939 prostredníctvom Dr. Josefa Müllera pápeža, aby sa stal tajným sprostredkovateľom s britskou vládou, napriek riziku sa Pius XII. sprostredkovateľskej roly ujal. – (Shirer, William, L. *Vzestup a pád Třetí říše*, s. 577).

²⁴ HAIKO, Jozef. Pius XII. a holokaust. In *Účast' křesťanov v protifašistickom odboji v strednej Európe v rokoch 1933 – 1945. II. časť*. Liptovský Mikuláš : Tranoscus, 2004, s. 32.

²⁵ BLET, Pierre. *Pius XII. a druhá svetová vojna podľa vatikánskych archívov*, Bratislava : Kalligram, 2002, s. 274.

²⁶ CHENAU, Philippe. Pius XII. a Druhá svetová válka. In *Salve 3/08*. Praha : Krystal OP, 2008, s. 44.

²⁷ V liste Pia XII. kolínskemu arcibiskupovi Fringsovi, zaznievajú slová svedčiacie o ťažkej vnútornej dileme hlavy Cirkvi: „*Takmer nadľudské úsilie potrebné na to, aby sa Svätá stolica držala mimo sporu strán, a komplikované splyvanie politických a svetonázorových prúdov násilia a práva, takže často je bolestne ťažké rozhodnúť, či je vhodné prejaviť zdržanlivosť a opatrné mlčanie*

veľvyslancom Dinom Alfierim pápež poznamenal, že Taliani veľmi dobre vedia, čo sa deje v okupovanom Poľsku a dodal: „*My by sme vlastne mali plamenne protestovať proti takýmto udalostiam. Zdržiava nás len vedomie, že našimi slovami by sme iba zboršili podmienky pre týchto nešťastníkov.*“²⁸

Osoba pápeža Pia XII. sa do šesťdesiatych rokov tešila úcte ľudí a sveta. Až divadelná hra Rolfa Hochhutha *Zástupca* (1963) vrhla tieň podozrenia na pontifikát Pia XII. a jeho zodpovednosť. Hochhuthova dráma obviňovala Pia XII. z politickej vypočítavosti, jeho mlčania počas vojny a ľahostajnosti voči holocaustu. Napriek protidôkazom²⁹ o pápežovej nevine a o tom, že vôbec nemlčal, negatívna legenda o Piovi XII. prežíva aj naďalej (napr. kniha Johna *Cornwalla Hitlerov pápež*). Na druhej strane sú aj snahy o neobjektívne zastávanie sa Pia XII., ako napríklad vo filme talianskej režisérky Liany Marabini *"Shades of Truth"* (Odtiene pravdy). Vatikánske noviny *L'Osservatore Romano* zhodnotili počin talianskej režisérky Liany Marabiniovej ako „naivný“, pričom mu „chýbala vierohodnosť“ a bol „úprimne neobrabaným pokusom“, ako obhajovať „vojnového pápeža“.³⁰

RESUMÉ

Pontifikát Pia XII. spadol do ťažkého obdobia II. svetovej vojny. Eugenio Pacelli počas I. svetovej vojny pôsobil ako mierový vyjednávač Benedikta XV. Ako kardinál, štátny tajomník, viedol rokovania o konkordáte medzi nacistickým Nemeckom a Svätou stolicou. Po jeho porušení bol spolutvorcom encykliky *Mit brennender Sorge*, ktorá bola reakciou na situáciu v Nemecku. Od začiatku svojho pontifikátu sa neúspešne usiloval zabrániť vypuknutiu vojnového konfliktu. Napadnutím Poľska začala II. svetová vojna. Pius XII. sa rozhodol dodržiavať neutralitu, pretože sa obával, že dôraznejší protest by mohol zhoršiť situáciu. Osoba „vojnového pápeža“ a jeho „mlčanie voči holocaustu“ do dnešných dní vyvoláva kontroverzné stanoviská. Kritici vytykajú Piovi XII., že pápež verejne nikdy neodsúdil holocaust, pričom poukazujú, že to bola jeho morálna povinnosť bez ohľadu na dôsledky. Zástancovia pápeža poukazujú, že pápežovo mlčanie a dodržiavanie neutrality boli najvhodnejším rozhodnutím vychádzajúcim z poznania, že skrytá pomoc a záchranné činnosti dosiahnu lepšie výsledky. Dilema odsúdenia nacistického režimu trápila pápeža

---

alebo otvorení reč a silné konanie: to všetko nás trápi ešte horšie ako obrozenie pokoja a bezpečnosti vo vlastnom dome.“ – (Knopp, Guido. Vatikán, s. 48.).

²⁸ KNOPP, Guido. *Vatikán*. Bratislava : Ikar, 2003, s. 48.

²⁹ Medzi najnovšie knihy svedčiacie v prospech „vojnového pápeža“ patrí kniha Margherity Marchioniovovej s názvom „*Pius XII. Pravda ťa oslobodí*“, ktorej súčasťou sú aj listy a svedectvá Židov, ktorých pápež Pius XII. zachránil. Ďalšou knihou je *Na obranu Pia XII.* s podtitulom *Historické dôvody*, ktorá je vlastne zborníkom príspevkov popredných židovských a katolíckych teológov a historikov. Thomas Gordon napísal knihu *Papežovi Židé : Tajný plán Vatikánu na záchranu Židů před nacisty*. V podobnom duchu je aj dokumentárny film *Ruka pokoja, Pápež Pius XII. a holocaust*, ktorý prináša rozhovory s renomovaným historikom Martinom Gilbertom, ako aj pátrom Petrom Gumpelom, skúma obdobie pontifikátu Pia XII. a predkladá dôkazy o jeho aktivitách v prospech tisícov židovských životov.

³⁰ TASR. Vatikán skritizoval film, ktorý obhajuje vojnového pápeža Pia XII. [online]. [cit. 2015-08-17]. Dostupné na internete: <http://www.teraz.sk/zahranicie/vatikan-skritizoval-film-ktory-obhaju/123266-clanok.html>.

počas celého pontifikátu. „*Čo povedia dejiny na moje mlčanie?*“ kládol si túto otázku. Pius XII. však nemlčal. Prostredníctvom rozhlasových posolstiev svetu poukazoval na ukrutnosti vojny a utrpenie nevinných. Pápež na záchranu prenasledovaných neváhal použiť všetky dostupné prostriedky, ktorými disponoval. Maximálnou mierou obmedzil svoje verejné vystúpenia. Nerozprával, ale konal. Prostredníctvom svojich nuncií v obsadených krajinách, ako aj osobných posolstiev, pokračoval v záchranných akciách až do konca svetovej vojny.

SUMMARY

The Pius XII Pontificate was included into the difficult period of World War II. Eugenio Pacelli worked as a peace negotiator for Benedict XV during War War I. In the role of cardinal - state secretary he negotiated the concordat between the Nazi Germany and the Holy See. Responding to the situation in Nazi Germany, after breach of concordate, he became a coauthor of encyclical *Mit brennender Sorge*. From the beginning of his pontificate he had unsuccessfully tried to prevent the outbreak of armed conflict. The World War II started by attack on Poland. Pius XII decided to keep neutrality, because by his stronger protest he could cause deteriorating of the situation. The personality of the „War Pope“ and his „silence in case of the Holocaust“ has evoked controversial attitudes. The critics blame Pius XII what is considering with his not condemnation of holocaust in public. They claim, that it was his moral irrespective of the consequences. Supporters of Pope point out, that the silence and keeping of neutrality was the most suitable solution to reach better results by secret help and secret rescue activities. Dilemma condemnation of the Nazi regime tormented the whole pontificate of Pope. He asked himself: „*What will history tell about my silence?*“ But Pius XII was not silent. He pointed out the cruelty of war and suffering of innocent people in his radio messages. The Pope did not hesitate to use all available means to save persecuted people. He reduced his public performances maximally. He did not talk, but he do a lot. He continued in his rescue activities to the end of the war through his papal nuncios in occupied countries as well as by his personal messages.

Adresa autora:

PhDr. Marek Krupský
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: marek.krupsky@gmail.com

VZNIK ÚSTREDNEJ KARITY NA SLOVENSKU A PRVÉ ROKY JEJ PÔSOBENIA

Milan Molokáč

THE ESTABLISHMENT OF THE CENTRAL KARITA IN SLOVAKIA AND THE FIRST YEARS OF ITS ACTIVITIES

Abstract: The article deals with the establishment of the Central Karita in Slovakia in January 1927 and the first two years of its activity. It describes the background of the establishment of organized Catholic charity and its complicated relationship with government officials and Reich headquarters of the Union of charity in Prague. Subsequently it focuses on explanation of its internal organization and offers also commentary about founding document – Statutes of Central Karita in Slovakia. The findings contained in the article are based on historical documents, mainly from the funds of the Nitra bishop's Archive, Trnava Archdiocese Archive and Caritas magazine.

Key words: Central Karita in Slovakia. Charity. Statutes. Branch.

Úvod

Založením Ústrednej Karity na Slovensku (ďalej ÚKS) v januári 1927 bola završená snaha o vytvorenie organizovanej dobročinnnej inštitúcie pod patronátom Katolíckej cirkvi. Rôzne spolky a rehole vykonávajúce skutky telesného i duchovného milosrdenstva pôsobili na Slovensku dlho pred vznikom ÚKS. Avšak nikdy predtým nevznikla iniciatíva organizovať charitatívnu činnosť naprieč všetkými slovenskými farnosťami. Z ÚKS sa v priebehu nasledujúcich rokov stala najväčšia dobročinná organizácia na Slovensku. Združovala charitatívne katolícke spolky. Organizovala rôzne dobročinné akcie a zbierky. Vlastnila charitné domy a ozdravovne. Prerozdeľovala materiálnu pomoc potrebným a robila osvetu medzi mládežou i dospelými.

Táto štúdia pojednáva o počiatkových snahách slovenských cirkevných predstaviteľov pri organizovaní katolíckej charity ako inštitúcie. Zameriava sa na jej zriadenie, organizáciu a prvé dva roky pôsobenia. Poznatky obsiahnuté v príspevku

vychádzajú z dobových dokumentov, predovšetkým z fondov Nitrianskeho biskupského archívu, Archívu Trnavskej arcidiecézy a časopisu Caritas.

Žilinská schôdza a jej závery

Katolícke charity začali vznikať v Európe koncom devätnásteho storočia. Významným impulzom pre vznik inštitucionalizovaných organizácií dobročinnnej lásky bola encyklika pápeža Leva XIII. *Rerum novarum*. Vysvetlila sociálnu náuku Cirkvi a zdôraznila potrebu dobročinnosti. Prvou organizáciou takéhoto charakteru v strednej Európe bola Caritas Socialis založená v roku 1918 Ignácom Seipelom vo Viedni.¹

Rozpad Rakúsko-Uhorska znamenal pre Slovensko národnú emancipáciu. V nových pomeroch, ktoré nastali, sa naskytila príležitosť vybudovať organizačné štruktúry, ktoré by umožnili účinnejšie pôsobenie Katolíckej cirkvi v spoločnosti. Jednou z takýchto inštitúcií mala byť aj charitatívna organizácia priamo podliehajúca biskupskému zboru. Po prvýkrát sa o jej zriadení na formálnej úrovni jednalo 7. júna 1923 na schôdzi zástupcov biskupstiev v Žiline. Záverečná správa prijatá na schôdzi obsahovala veľmi jasnú predstavu, akým spôsobom by mala byť katolícka charita zriadená v slovenských podmienkach.

Ako hlavný dôvod jej zriadenia zástupcovia uviedli potrebu zjednotenia katolíckych charitatívnych spolkov, aby mohla byť ich činnosť koordinovaná. Navrhovali rovnakú vnútornú organizáciu, aká existovala v ostatných smeroch v Katolíckej cirkvi.

Druhým dôvodom bola skutočnosť, že v európskych štátoch a zámorí podobné inštitúcie už istý čas úspešne fungovali. Ako príklad správa uvádzala nemeckú Deutscher Caritasverband, rakúsku Österreichische Caritasverband a americkú United Catholic Charities.

V neposlednom rade zástupcovia upozorňovali na nekatolícke organizácie a cirkvi (ktoré otvorene označili za nepriateľské) a ich napredovanie v organizovaní charitatívnej činnosti.²

Záverečná správa upravila zásady, ktoré mali byť dodržané pri zriadení katolíckej charity:

1. Výhradne cirkevný ráz,
2. Charita ako pastoračný prostriedok,³
3. Univerzálnosť (poskytovať pomoc bez rozdielu),
4. Pevne stanovená organizácia.

¹ JANÁČ, Pavol. *Kristus žije v dejinách Cirkvi II*. Bratislava : Spolok svätého Vojtecha, 1990, s. 108.

² Podozrievavá atmosféra a obava z nekatolíckych charitatívnych organizácií pretrvala aj po založení ÚKS. Vyplyvala z komplikovaného vzťahu sekulárnej ČSR a Rímskokatolíckej cirkvi v tomto období a zo snahy štátu angažovať sa v oblastiach dobročinnosti, na ktoré si nárokovala katolícka charita.

³ Z toho vyplyvala angažovanosť kňazov ako duchovných správcov/vodcov na čele pobočiek. Archivum Dioecesanum Nitriense, Ďalej len ADN, Acta sign. 33/1, č. 74, Karita 1921 – 1929.

Zástupcovia biskupstiev navrhovali nasledovné vnútorné členenie:

1. Ríšsky Sväz Charity (koordinačný orgán združujúci charitu v celej ČSR),
2. Diecezálny Sväz Charity (združujúci pobočky v rámci diecézy, ktorý mal byť hlavným výkonným a koordinačným orgánom),
3. Farské výbory charity.

Správa ďalej uvádzala kompetencie jednotlivých orgánov. Osobitne sa venovala aj ich finančnému zaisteniu. Hlavným zdrojom príjmov mali byť dary a zbierky. Tie mali mať jednak peňažný, ale aj naturálny charakter (jedlo, šatstvo a pod.). Jedenkrát do roka sa počítalo s veľkou celonárodnou zbierkou. Malo ísť o tzv. *Nedeľu charity*.⁴ Okrem týchto zaužívaných spôsobov financovania počítala správa aj s príspevkami z rôznych zvláštnych príležitostí (svadby, zábavy, Orolské slávnosti a pod.).⁵

Navrhovaná organizácia charity a kompetencie jej jednotlivých zložiek sa vo veľkej miere premietli do stanov schválených v januári 1927 (teda dokumentu, ktorým sa po formálnej stránke zriadila ÚKS). Z hľadiska nasledujúceho vývoja je zaujímavé, že cirkevní predstavitelia predpokladali vznik Ríšskeho Sväzu Charity na úrovni celej republiky. Ten vznikol až o necelé dva roky po založení ÚKS.

Vznik Ústrednej Karity na Slovensku

Potom, čo závery žilinskej schôdze podporili jednotliví biskupi, začali prípravy na zriadenie charity.

Aj keď výsledná správa obsahovala aj konkrétne pokyny, ako zriadiť charitu a jej pobočky, mala skôr odporúčací charakter. Aby mohla vzniknúť ako riadna štátom povolená organizácia, musel byť vytvorený pre jej fungovanie právny rámec. Práce vyvrcholili v roku 1926, keď boli prijaté *stanovy Ústrednej Karity na Slovensku*, ktoré boli spolu s ďalšími nevyhnutnými dokumentmi zaslané na Ministerstvo vnútra na schválenie.⁶ 19. januára 1927 bola ÚKS administratívnym rozhodnutím č. 2039/27 oficiálne zaregistrovaná. Prvým predsedom sa po dohode biskupského zboru stal rožňavský biskup Michal Bubnič a generálnym direktorom Emil Szyllaba. M. Bubnič sa angažoval pri zakladaní charity, no nechcel túto funkciu dlhodobo zastávať a prijal ju len dočasne. V liste, ktorý 5. marca 1927 zaslal jednotlivým biskupstvám, napísal: „*Ja predsedníctvo podržím, len dokiaľ celú organizáciu do života uvedieme.*“⁷ V liste sa ďalej venoval menovaniu jednotlivých pozícií v predsedníctve

⁴ Zástupcovia biskupstiev počítali s celodenným programom, ktorý mal pozostávať z omše s tematickou kázňou, oferoou, prednáškami o dobročinnosti a kultúrnym programom (divadlo, koncert a pod.). Tento zámer sa v nasledujúcich rokoch podarilo naplniť a tradícia *Nedele charity* pretrvala aj po druhej svetovej vojne, kedy sa stala významným osvetovým podujatím. – [?]. Smernice na prípravu a oslavu Nedeľa Charity a Týždňa kresťanskej lásky In *Dobročín – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1948, roč. 1, č. 7, s. 136; Archív Trnavskej arcidiecézy, Apoštolská administratúra trnavská 1922 – 1977, Ďalej len ATA – AAT, 1947 REL 4/25. Neskôr sa ofera na charitu vykonávala dvakrát do roka – na jar a na jeseň. Špecifickou zbierkou bola pokladnica sv. Antona. – ATA – AAT, 1978 REL 4/1.

⁵ ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929.

⁶ ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929, *Stanovy Ústrednej Karity na Slovensku*.

⁷ ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929.

a ďalších orgánoch. Vyzval biskupov, aby medzi jednotlivých členov ústredia menovali nielen kňazov, ale aj civilov.

Biskupský zbor napokon poveril apoštolského administrátora v Trnave Pavla Jantauscha, aby vymenoval generálneho tajomníka ako aj ďalších členov ústredného predsedníctva.⁸ Generálnym tajomníkom sa stal Karol Körper, čím boli všetky významné funkcie obsadené. Ostávalo ešte vymenovať ústredný výbor pôsobiaci pri predsedníctve. Ten sa skladal z členov predsedníctva, troch členov vyslaných Katolíckou radou, diecéznych direktorov a z každej diecézy za každých 50 farností bol prítomný jeden zástupca.⁹

Po obsadení týchto postov bolo ústredie ÚKS kompletné a v tomto zložení malo pôsobiť až do prvého valného zhromaždenia, kde sa mali vykonať personálne, prípadne aj inštitucionálne zmeny.

Všetky ústredné orgány mali rozhodovaciu a koordinačnú funkciu. Dobročinné akcie a pomoc sa mali vykonávať v jednotlivých farnostiach, kde postupne vznikali miestne odbočky ÚKS. Vytvorenie odbočiek bolo v prvých rokoch pôsobenia charity na Slovensku pre ÚKS najväčšou výzvou.

Vnútrotná organizácia Ústrednej Karity na Slovensku

Už na žilinskej schôdzi v roku 1923 sa zástupcovia biskupov zhodli na potrebe vzniku charitatívnej organizácie s pevnou vnútrotnou štruktúrou. Spôsob, akým bola napokon ÚKS organizovaná, tento zámer naplnil. Jej vnútrotné členenie, funkcie a kompetencie jednotlivých orgánov boli vymedzené v dvoch zakladajúcich dokumentoch – v stanovách ÚKS a v stanovách odbočky ÚKS.¹⁰

Stanovy ÚKS sa skladali zo štyroch oddielov, ktoré obsahovali 31 paragrafov. Prvý oddiel s názvom *Meno a cieľ ustanovizne* stanovil za sídlo organizácie Bratislavu a za oblasť pôsobenia celé územie Slovenska. Pojednávacou rečou na zasadnutiach ústredia a odbočiek mala byť okrem slovenčiny podľa potreby aj maďarčina a nemčina.

Cieľ ÚKS bol vymedzený nasledovne: „*Cieľ Ústrednej Karity na Slovensku je napomáhať telesný, duševný a mravný dobrobyt ľudí totiž: rozširovať a vyhlásiť duch činnejšej lásky kresťanskej ku blížnemu (Karity), ďalej programovite napomáhať všetky diela Karity: docieľiť sústavnej spolupráce všetkých katolíckych karitatívnych činiteľov; podporovať každú zdravú myšlienku, ktorá slúži v prospech verejného blahobytu; napokon zastupovať tieto záujmy voči tretím činiteľom. Ústredná Karita na Slovensku nemá žiadnych politických cieľov.*“ Nasledujúci § 3 stanovil, akým spôsobom hodlajú členovia ÚKS tento cieľ naplňovať. Išlo o najrozsiahlejší paragraf prvého oddielu, ktorý dopodrobna upravil plánované charitatívne aktivity.¹¹

⁸ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálneho riaditeľa Ústrednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929. *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 1, s. 8.

⁹ § 23 Stanov ÚKS.

¹⁰ ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929, *Stanovy Ústrednej Karity na Slovensku, Stanovy odbočky Ústrednej Karity na Slovensku*.

¹¹ Napríklad vydávanie charitných časopisov, organizovanie filiállok, napomáhanie laickému apoštolovaniu a podobne. §3 upravil aj spôsob hradenia výdavkov ÚKS. Hlavným zdrojom príjmov mali byť členské poplatky, ročné poplatky

Z hľadiska vnútornej organizácie ÚKS boli najvýznamnejšími ustanovenia piateho a šiesteho paragrafu. Tie stanovili, že ÚKS podliehala dozoru Katolíckej rady vymenovanej Biskupským zborom a bola povinná prijímať jej nariadenia a úpravy. Zároveň sa potvrdila samostatnosť jednotlivých spolkov a ustanovizní, ktoré sa pridružili k ÚKS.¹² Mali si zachovať slobodu činnosti a samosprávu. Prijala sa tak prvotná idea biskupov, ktorí nepočítali s ÚKS ako s jedinou novovytvorenou charitatívnou organizáciou, ale skôr so združením už existujúcich spolkov.¹³ Tým sa nepopierala svojbytnosť ÚKS ako organizácie. Vo vzťahu k týmto spolkom mala plniť úlohu koordinátora aktivít a zároveň mala samostatne organizovať dobročinnosť prostredníctvom svojich odbočiek. Ak to bolo možné, tak samozrejme, za pomoci už existujúcich spolkov.

Druhý oddiel *Členovia Ústrednej Karity na Slovensku* v štyroch paragrafoch upravil členstvo v organizácii, jeho druhy a otázku vstupu a výstupu jednotlivých členov.

Členstvo bolo štvoraké: podporujúce, riadne, zakladajúce a čestné. Členmi mohli byť fyzické a právnické osoby.

1. Podporujúcim členom mohol byť každý kresťan katolík, ktorý dovŕšil 15. rok svojho veku. Maloletí sa mohli stať členmi, ak sa preukázali písomným povolením svojich rodičov. Žiaci museli priniest' aj povolenie profesorského/učiteľského zboru. Podporujúci členovia prispievali na fungovanie ÚKS raz ročne dobrovoľnou sumou.
2. Riadnym členom sa mohli stať charitatívne katolícke spolky, katolícke farnosti, ústavy a iné korporácie, taktiež plnoleté fyzické osoby. Riadne členstvo bolo spoplatnené sumou 12 Kčs.
3. Zakladajúcim členom sa stával každý, kto daroval jednorazovo ÚKS aspoň 500 Kčs.
4. Čestné členstvo udeľoval ústredný výbor za významné podporovanie aktivít ÚKS.¹⁴

Každý člen mal právo užívať poradnú kanceláriu a knižnicu ÚKS. Plnoletí členovia mali okrem toho aj aktívne a pasívne volebné a hlasovacie právo na miestnych a ústredných valných zhromaždeniach.

Tretí oddiel *Organizácia Ústrednej Karity na Slovensku* obsahoval 16 paragrafov a bol najrozsiahljšou časťou stanov.

Ústredie tvorilo predsedníctvo, výbor a valné zhromaždenie.

---

za legitímácie, dary, pozostalosti, zbierky, podpory z verejných zbierok, púti a kultúrnych prednášok a dôchodky z vlastných ustanovizní. – § 3 Stanov ÚKS.

¹² Ustanovenie o samostatnosti spolkov pridružených k ÚKS sa nachádzalo aj v stanovách prijatých v roku 1937 a v roku 1947. – ADN, r. 1945, 1045/I; ATA – AAT, 1947 REL 4/23.

¹³ V prvom roku pôsobenia sa k ÚKS pridružilo 108 spolkov, jedna ženská rehoľa a dve ženské kongregácie. – SZYLLABA, Emil. Zpráva generálneho riaditeľa Ústrednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929. *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 1, s. 8.

¹⁴ § 8 stanov ÚKS.

Členmi predsedníctva boli: povereník biskupského zboru (ktorý mal funkciu cirkevného predsedu), cirkevný podpredseda, tri predsedníčky, šesť podpredsedníčok, generálny direktor, správca kuratória, generálny sekretár a pokladník. Všetky funkcie boli obsadzované menovaním biskupským zborom na neurčito, okrem funkcií predsedníčky a podpredsedníčok. Tie mali byť menované na tri roky.¹⁵

Pri ústrednom predsedníctve pôsobil ústredný výbor. Skladal sa z členov predsedníctva, troch členov vyslaných Katolíckou radou, diecéznych direktorov a z každej diecézy za každých 50 farností bol prítomný jeden zástupca. Schádzal sa raz ročne. Členovia ústredného výboru boli menovaní na tri roky. Medzi kompetencie ústredného výboru patrilo:

- a) Navrhovať biskupskému zboru kandidátky na predsedníčky a podpredsedníčky,
- b) podávať návrhy ohľadom vecí týkajúcich sa všeobecného prospechu charity,
- c) kontrolovať činnosť predsedníctva.¹⁶

V úradnom styku mal ÚKS reprezentovať cirkevný predseda. V prípade jeho neprítomnosti cirkevný podpredseda. Prevedenie uznesení ústredného predsedníctva, ako aj ústredného výboru a valného zhromaždenia, zabezpečoval generálny direktor. Do jeho kompetencie spadalo aj vydávanie charitných časopisov, spravovanie všetkých ustanovizní ÚKS a organizovanie miestnych odbočiek. Za výkon svojej funkcie sa zodpovedal všetkým ústredným orgánom.

Správca kuratória spravoval spolu s pokladníkom majetok ÚKS. Rovnako ako generálny direktor bol aj on zodpovedný všetkým ústredným orgánom.

Funkcia generálneho sekretára v sebe niesla povinnosť vyhotovovať zápisnicu zo všetkých zhromaždení ústredia.

Každý rok sa (spravidla) spolu s „dňom Karity“ malo konať ústredné valné zhromaždenie.¹⁷ Valné zhromaždenie prerokovávalo ročné zúčtovanie, zvolenie členov do ústredného výboru a všetky návrhy členov týkajúce sa ÚKS. Stanovy ďalej upravovali spôsob zvolávania valného zhromaždenia, ako aj aj prípad zvolania mimoriadneho valného zhromaždenia. Mimoriadne valné zhromaždenie sa zvolávalo v prípade, ak to vyžadoval záujem ÚKS, alebo ak to požadovala aspoň tretina členov ústredného výboru.

Všetky orgány ÚKS (teda aj odbočky) rozhodovali jednoduchou väčšinou odovzdaných hlasov, bez ohľadu na počet prítomných. Hlasovania bývali verejné.¹⁸

Posledný štvrtý oddiel *Konečné ustanovenia* upravoval rozpustenie ÚKS a riešenie sporov medzi orgánmi.

---

¹⁵ V tejto súvislosti je zaujímavé, ako tvorcovia stanov stanovili pre funkcie predsedníčok a podpredsedníčok ženské pohlavie. Aj keď v danom období boli všetky významné funkcie (či už politické, spoločenské a pod.) obsadzované mužmi, je vymedzenie konkrétnych funkcií pre ženy v oficiálnom dokumente nezvyklé. Vychádzajúc *A contrario* zo stanov, považovalo sa za samozrejme obsadiť ostatné funkcie mužmi.

¹⁶ Ústredný výbor mal povinnosť vyslať dvoch kontrolórov, ktorí sledovali činnosť ústredia. Podľa ich hlásení vydával absolútorium predsedníctvu. – § 24 Stanov ÚKS.

¹⁷ Pod dňom Karity sa myslela už spomínaná Nedeľa charity.

¹⁸ § 27 stanov ÚKS.

Zmeniť stanovy alebo rozpustiť ÚKS bolo možné len hlasovaním ústredného valného zhromaždenia za prítomnosti nadpolovičnej väčšiny všetkých oprávnených členov. V prípade neúčasti potrebného kvóra sa malo následne zvolat' druhé valné zhromaždenie, kde sa malo rozhodovať bez ohľadu na počet prítomných jednoduchou väčšinou. Pre nadobudnutie právoplatnosti rozhodnutí o zmene stanov a rozpustení ÚKS sa vyžadovalo odobrenie príslušného úradu.¹⁹ V prípade rozpustenia ÚKS mal byť celý jej majetok odovzdaný biskupskému zboru, ktorý ho mal použiť na účely charity. Biskupský zbor mal požiadať príslušný úrad, aby odobril jeho uznesenia ohľadom použitia majetku ÚKS. Čo sa myslelo pod pojmom „príslušný úrad“, stanovy, tak ako aj v prípade niektorých iných paragrafov, nešpecifikovali.

Spory medzi jednotlivými orgánmi (aj odbočkami a diecéznymi riaditeľstvami) mali riešiť ústredné predsedníctvo a ústredný výbor. V prípade, ak by boli sporovou stranou, rozhodoval biskupský zbor.

Posledný § 31 stanovil, že ak by ÚKS porušovala svoje stanovy, smerovala proti záujmom štátu, alebo hmotnému záujmu členstva, mohla byť príslušným úradom rozpustená, alebo prinútená k dodržiavaniu stanov.²⁰

Pod stanovami boli podpísaní generálny direktor Emil Szyllaba, predseda – rožňavský biskup Michal Bubnič a generálny tajomník Karol Körper. Svoj podpis pripojili aj jednotliví biskupi. Banskobystrický biskup Marián Blaha, nitriansky biskup Karol Kmeťko, spišský biskup Ján Vojtaššák a apoštolskí administrátori Pavel Jantusch a Jozef Čársky.

Stanovy ÚKS boli pozoruhodným dokumentom. Aj keď boli písané vo forme paragrafov a budili dojem právneho textu, obsahovali nejasnosti v oblasti kompetencií a mnoho vágnych pojmov (napríklad „*ak to vyžaduje záujem ÚKS*“ alebo spomínaný „*príslušný úrad*“). Je zarážajúce, že sa do stanov nedostala kontrola nakladania s majetkom, vzhľadom na skutočnosť, že ÚKS hospodárila s obrovskými sumami peňazí. Rovnako tak chýba kontrola a spôsob prevodu majetku na biskupský zbor v prípade jej rozpustenia. Tvorcovia stanov sa spoliehali, že biskupský zbor bude konať v každom prípade *bona fidei*, čo však nemalo brániť v prijatí kompetentnejšej úpravy nakladania s majetkom. V stanovách tiež

---

¹⁹ „Príslušným úradom“ sa pravdepodobne myslel biskupský zbor. Vzhľadom na vplyv biskupov na ÚKS by bolo prakticky nemysliteľné, aby došlo k zmene stanov či rozpusteniu celej organizácie bez ich predošlého súhlasu. V prípade rozpustenia sa mohlo jednáť aj o ministerstvo vnútra. ÚKS bola ako združenie spolkov registrovaná ministerstvom vnútra a fakticky by zanikla až jej vyškrtnutím z príslušného registra.

²⁰ K takémuto prípadu došlo po druhej svetovej vojne. Povereníctvo vnútra vtedy v zmysle zákona č. 50/1944 Sl. z. uvalilo 17. septembra 1945 na ÚKS tzv. vnútenú správu. Ústredné orgány boli rozpustené a správu majetku ÚKS vykonával po dohode jednotlivých povereníctiev správca Augustín Michalička. – ATA – AAT, 1945 REL 4/31.; Jedným z dôvodov vnútenej správy boli Stanovy ÚKS, ktoré odporovali novoprijatým zákonom. Predovšetkým § 8 stanov, podľa ktorého sa členom mohli stať všetci československí občania bez ohľadu na národnosť. V pozmenených stanovách z roku 1947 (ktorých prijatie bolo jednou z podmienok pre zrušenie vnútenej správy) bol § 8 doplnený: „*Členmi Ústrednej Karity na Slovensku môžu byť len československí štátni občania národnosti slovenskej a českej.*“ Z členstva boli takýmto spôsobom vylúčené predovšetkým osoby maďarskej a nemeckej národnosti. Rovnako tak bol zmenený § 4, z ktorého vypadli nemčina a maďarčina ako oficiálne pojednávacie reči. – ATA – AAT, 1947 REL 4/23.

nebol špecifikovaný vzťah ústredia a odbočiek voči pridruženým spolkom, z čoho mohli vzniknúť (a aj vznikali) kompetenčné spory a nejasnosti.²¹

Stanovy sa stali hlavným zakladajúcim dokumentom ÚKS. Do komunistického prevratu v roku 1948 vyšli v zrevidovanej podobe ešte dvakrát. Prvýkrát v roku 1937, keď boli do stanov doplnené ustanovenia o cieľoch charity.²² Druhýkrát vyšli v pozmenenej podobe v roku 1947 ako jedna z podmienok pre zrušenie vnútornej správy, ktorá bola v tom čase na ÚKS uvalená.²³

Vnútorňa organizácia odbočiek

Po prijatí stanov a oficiálnom registrovaní ÚKS začalo ústredie intenzívne pracovať na organizovaní odbočiek v jednotlivých farnostiach na Slovensku. Za týmto účelom boli 1. mája 1927 zaslané biskupstvám nasledovné dokumenty:

1. Pre každý farský úrad a pre mužské kláštory kópia pastierskeho listu týkajúceho sa charity z 19. apríla 1927, ktorého autorom bol Pavel Jantausch,
2. Pre každý farský úrad a pre mužské i ženské kláštory brožúru s názvom *Karita*. Brožúra boli vydané aj v maďarskom a nemeckom jazyku,
3. Pre každý farský úrad a kláštory kópie stanov ÚKS. Každá čisto slovenská farnosť dostala po päť kusov. Farnosti s prevládajúcim maďarským a nemeckým jazykom dostali po štyri kusy,
4. Len pre farské úrady boli zaslané exempláre úprav pre vytvorenie miestnej odbočky, ďalej exempláre oznámenia verejného zhromaždenia, zápisnice zhromaždenia, žiadosti o vytvorenie odbočky a zápisnice otvorenia odbočiek vo filiálnych obciach.²⁴

Pre zabezpečenie riadneho fungovania odbočiek boli vydané stanovy odbočky ÚKS. Riadne stanovy, síce v treťom oddieli, obsahovali dva paragrafy týkajúce sa organizácie odbočiek, no bola to len rámcová úprava, ktorá bola nedostatočná.

Stanovy odbočky ÚKS sa skladali zo štyroch oddielov, ktoré obsahovali dokopy 19 paragrafov.

Prvý oddiel *Pomenovanie, sídlo a cieľ odbočky* obsahoval základné informácie o odbočke. V texte sa nachádzali prázdne miesta, ktoré mali byť doplnené pre účely konkrétnej odbočky.²⁵

²¹ Ukázalo sa to pri I. ústrednom valnom zhromaždení. Generálny riaditeľ E. Szyllaba poukázal na nedorozumenia, ktoré vyplynuli z nejasných ustanovení v stanovách o členských príspevkoch. – SZYLLABA, Emil. Zpráva generálneho riaditeľa Ústrednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 2, s. 8.

²² ADN, r. 1945, 1045/I.

²³ ATA – AAT, 1946 REL 4/40.; ATA – AAT, 1947 REL 4/23.

²⁴ ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929.

²⁵ Miesto pôsobenia odbočky, sídlo, farnosť, pod ktorú spadala a jazyk, v ktorom sa mali viesť oficiálne stretnutia. – § 1-6 Stanov odbočky ÚKS.

Druhý oddiel s názvom *Členovia odbočky* upravil založenie odbočky a podmienky členstva. Odbočka mohla vzniknúť za predpokladu, že mala aspoň 20 členov. Druhý členstva a podmienky prijatia boli rovnaké ako v prípade členstva v ústredí.²⁶

V treťom oddieli *Organizácia odbočky* sa stanovila štruktúra odbočiek, jej orgány a ich kompetencie. Orgánmi odbočky boli predsedníctvo, dôverníci a valné zhromaždenie.

Predsedníctvo tvorili cirkevný predseda, svetský predseda, tajomník, pokladník a dvaja dozorcovia. Cirkevným predsedom mal byť vždy kňaz pôsobiaci vo farnosti. Ostatných členov menovala diecézna vrchnosť na návrh valného zhromaždenia na obdobie troch rokov.²⁷

Predsedovia zabezpečovali výkon nariadení ústredia, diecéznych direktorov, miestneho predsedníctva a valného zhromaždenia. Okrem toho, viedli schôdze všetkých orgánov odbočiek. Odbočku zastupoval navonok cirkevný predseda. V prípade jeho neprítomnosti, svetský predseda. Cirkevný predseda mal osobité práva pri nakladaní s majetkom odbočky. Do sumy 100 Kčs nepotreboval súhlas predsedníctva. Nakladanie s vyššími sumami podliehalo predošlému schváleniu predsedníctvom.

Špecifickú úlohu mali v odbočkách dozorcovia. Sledovali činnosť členov predsedníctva a dôverníkov, o čom následne referovali valnému zhromaždeniu.²⁸ Na základe správ dozorcov udeľovalo valné zhromaždenie odbočky pokladníkovi a predsedníctvu absolutórium.

Dôverníkov volilo predsedníctvo na návrh miestnych katolíckych spolkov na tri roky. Ich úlohou bolo napomáhať šíriť myšlienky charity medzi veriacimi vo farnosti.

Valné zhromaždenie odbočky sa schádzalo raz za rok. Rovnako, ako v prípade ústredia, aj v prípade odbočiek existoval inštitút mimoriadneho valného zhromaždenia. Zvolávalo sa, keď to vyžadoval prospech odbočky, alebo ak to požadovalo ústredie.

Všetky orgány odbočky rozhodovali verejným hlasovaním, jednoduchou väčšinou odovzdaných hlasov, bez ohľadu na počet prítomných. Podmienkou platnosti všetkých prijatých rozhodnutí bolo ich schválenie diecéznym direktorom. Toto ustanovenie je možné vnímať ako problematické. Svojím spôsobom degradovalo odbočky ÚKS do pozície poradného orgánu bez možnosti aktívne konať podľa potreby.²⁹

Posledný štvrtý oddiel mal názov *Miešané rozhodnutia. Zánik odbočky*. Okrem dôvodov zániku odbočky obsahoval aj ustanovenia týkajúce sa riešenia sporov (úprava odkazovala na §30 stanov ÚKS) a povinné prevedenie majetku na diecéznu vrchnosť v prípade zániku odbočky. Po obsahovej stránke išlo o rovnaké ustanovenia ako v prípade štvrtého oddielu stanov ÚKS. Špecifikom bol § 20, podľa ktorého odbočka nebola oprávnená meniť svoje

---

²⁶ §8 stanov ÚKS.

²⁷ Stanovy nešpecifikujú, aký konkrétny cirkevný úrad mal uskutočniť menovanie. – §13 Stanov odbočky ÚKS.

²⁸ Išlo o podobnú dozornú funkciu, akú mali podľa stanov ÚKS kontrolóri vysielaní ústredným výborom – §24 Stanov ÚKS.

²⁹ Prejavilo sa to zahltením biskupstiev žiadosťami o drobné milodary pre potrebných vo farnostiach (často išlo o sumy do 50 Kčs, respektíve o materiálnu pomoc, ako napríklad staré oblečenie a pod.).

stanovy a mohla len podat' návrh na zmenu. Zmena stanov odbočky spadala výhradne do kompetencie ústredia.

Zánik odbočky mohol nastat' z niekoľkých dôvodov, ktoré boli taxatívne vymedzené:

1. Ak počet členov klesol pod 20,
2. Ak by došlo k rozpusteniu ÚKS.
3. Alebo ak by ÚKS alebo diecézna vrchnosť rozpustili odbočku z nasledujúcich príčin:
  - a) Existencia odbočky by sa stala bezúčelnou,
  - b) Odbočka by nebola schopná sa sama udržať,³⁰
  - c) Pôsobenie odbočky by smerovalo proti charite.

Stanovy odbočky ÚKS upravili činnosť organizovanej katolíckej charity na úrovni jednotlivých farností. Tvorcovia stanov odbočky sa nevyhli rovnakým chybám, aké sa vyskytovali v stanovách ÚKS. Tak ako v predošlom prípade išlo o dokument obsahujúci nejasné pojmy, ktoré mohli byť rôzne interpretované. Niektoré ustanovenia boli pre odbočky príliš zväzujúce a pôsobili kontraproduktívne.³¹

Napriek spomínaným nedostatkom znamenalo prijatie oboch stanov vytvorenie pevného rámca pre pôsobenie katolíckej charity na Slovensku.

Prvé valné zhromaždenie

V nasledujúcom období po prijatí stanov riešilo ústredie najmä inštitucionálne otázky (sťahovanie sa do nových priestorov, vytvorenie knižnice) a chystalo vydávanie časopisu Caritas. Zhodnotiť celkovú činnosť ÚKS počas prvých dvoch rokov pôsobenia malo I. valné zhromaždenie, ktoré sa konalo 23. januára 1929 v Bratislave.

Viedol ho generálny riaditeľ ÚKS E. Szyllaba. Kompletná správa bola postupne zverejňovaná v prvých troch číslach novozaloženého časopisu Caritas.³²

Valné zhromaždenie napokon neprijalo žiadne zásadné zmeny a jeho závery mali skôr deklaratórny charakter. Významné zmeny v ústredí (najmä personálne) sa uskutočnili ešte pred jeho konaním. Prvou bola výmena na poste generálneho tajomníka. K. Körpera nahradil vo funkcii Belo Kováč, ktorého vymenoval biskupský zbor 21. júla 1928.³³

Druhou zmenou bolo odovzdanie funkcie predsedu ÚKS M. Bubničom spišskému biskupovi J. Vojtaššákovi po vzájomnej dohode v biskupskom zbore.

Nový predseda ÚKS J. Vojtaššák v mene celej inštitúcie požiadal slovenských biskupov o protektorát.³⁴ K listu adresovanému biskupskému zboru pripojil aj latinský text,

³⁰ Nie je celkom jasné, čo presne chápali tvorcovia stanov pod týmto ustanovením. Pravdepodobne mohlo ísť o prípady nepokrytia finančnej stránky, prípadne dlhodobú absenciu cirkevného predsedu a pod.

³¹ Napríklad spomínané schválenie všetkých prijatých rozhodnutí diecéznym direktorom ako podmienka ich platnosti, alebo viazanie funkcie cirkevného predsedu výhradne na rímskokatolíckeho kňaza.

³² Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku, 1929, roč. 1, č. 1 – 3.

³³ Dôvodom bolo menovanie K. Körpera za námestného riaditeľa a tajomníka Apoštolskej administratúry v Trnave.

³⁴ Stalo sa tak po slávnostnom zasadnutí ústredného výboru 23. januára 1928, teda presne rok pred I. ústredným valným zhromaždením – ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929.

ktorý mal byť uverejnený v diecéznych obožníkoch. Protektorát bol výlučne formálnou záležitosťou. Týmto spôsobom sa malo verejne deklarovat' prevzatie záštity slovenských biskupov nad ÚKS.

Výmeny na najvyšších postoch predurčili následný vývoj v ÚKS. J. Vojtaššák a B. Kováč sa stali najvýraznejšími postavami charity v predvojnovom a vojnovom období. Obidvaja vo svojich funkciách zotrvali až do skončenia druhej svetovej vojny, keď sa ich museli vzdat' z dôvodu politických procesov, ktoré sa voči nim viedli. V oblasti dobročinnosti vystupovali obaja veľmi aktívne a väčšina aktivít ÚKS v tomto období vychádzala z ich iniciatívy.

Ďalšou zo zmien bolo presťahovanie kancelárie ÚKS do nových priestorov. Až do 22. augusta 1928 sídlila v kongregácii dcér Najsvätejšieho Spasiteľa na Jakubovom námestí č. 5 v Bratislave. Keďže kongregácia potrebovala tieto priestory pre svoju vlastnú činnosť, kancelária ÚKS sa presťahovala do katolíckeho internátu Nový Svoradov.

Za najvýznamnejšie aktivity ÚKS označil E. Szyllaba začatie vydávania charitného časopisu a zriadenie knižnice. Knižnica vznikla pri ústrednej kancelárii ÚKS a jej fond tvorila náboženská literatúra s charitatívnou tematikou. Jednotlivé knihy darovali knižnici najmä kňazi a katolícka inteligencia.³⁵

Najväčším iniciátorom vzniku charitného časopisu Caritas bol B. Kováč. Stal sa jeho prvým a za celú jeho existenciu jediným hlavným redaktorom. Caritas vychádzal v rokoch 1929 až 1942 s podtitulom *Úradný orgán Ústrednej karity na Slovensku* a slúžil predovšetkým na informovanie o aktivitách ÚKS. Okrem toho v ňom vychádzali aj beletristické články s náboženskou tematikou.

Zakladaniu odbočiek sa venovala správa vo svojej druhej časti. Celkovo bolo v období od vzniku ÚKS do prvého valného zhromaždenia založených 263 odbočiek. Z toho bolo 168 slovenských, 47 maďarských a 18 zmiešaných. Počet členov bol v tomto období 21 461. ÚKS rozsahom svojej členskej základne prevýšila v prvých dvoch rokoch existencie všetky nekatolícke charitatívne ustanovizne.

Veľký priestor bol venovaný vstupu charitatívnych katolíckych spolkov do ÚKS. E. Szyllaba poukázal na nedorozumenia, ktoré vyplynuli z nejasných ustanovení v stanovách o členských príspevkoch. To považoval za hlavný dôvod, prečo do ÚKS zatiaľ vstúpilo len 108 spolkov, jedna ženská rehoľa a dve ženské kongregácie. Situáciu navrhoval riešiť vysvetlením stanov a činnosti ÚKS predstaveným kláštorov na vzájomných poradách. Činnosť reholí a rehoľných kongregácií osobitne vyzdvihol a poukázal na ich možný prínos po duchovnej i materiálnej stránke (najmä na ustanovizne a domovy, ktoré mohli ponúknuť).³⁶

³⁵ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929. *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 1, s. 8.

³⁶ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 2, s. 7.

Ústredné valné zhromaždenie sa venovalo aj možnosti zriadenia detských domovov na katolíckom podklade. O tejto snahe ÚKS prebiehala diskusia so štátnymi úradmi. E. Szyllaba to vytýčil ako jednu z priorit do ďalších rokov. Poukazoval na ateistické prostredie štátnych detských domovov, ktoré považoval za nevhodné pre formovanie dospievajúcej mládeže. Za správcov takýchto domovov navrhoval katolíckych kňazov.³⁷

Vzťah Ústrednej karity na Slovensku ku štátu a k Ríšskému ústredí svazú charity

Posledná časť správy z ústredného valného zhromaždenia sa venovala vymedzeniu postavenia ÚKS voči štátu, respektíve vláde ČSR. Pojednávala taktiež o snahe zjednotiť ÚKS s gréckokatolíckou charitou a skutočnostiach, ktoré vyplývali z členstva ÚKS v Ríšskom ústredí svazú charity.

Keďže ÚKS bola oficiálne zaregistrovaná ministerstvom vnútra, mohla požadovať na svoje aktivity štátnu finančnú podporu. Ústredie podalo žiadosť za všetky svoje združené spolky a odbočky, ktoré o to prejavili záujem. Takýmto spôsobom boli podporené v roku 1927 tri kláštory a v roku 1928 dva spolky. 15 odbočiek čakalo o pridelenie subvencií. O tom, že vláda ČSR považovala ÚKS za významnú ustanovizeň, svedčí aj pozvánka ministerstva na konferenciu o sociálnej starostlivosti, ktorá sa konala 9. marca 1928 v Prahe. Konferencie sa zúčastnili všetky významné dobročinné spolky (napríklad červený kríž, okresné pečlivosti atď.). Na konferencii sa štátni predstavitelia pokúšali presvedčiť slovenské spolky, aby vstúpili do *Zemského Sväzu sociálnych a sociálno-zdravotných spolkov pre Slovensko* (ďalej Zemský Sväz). Išlo o inštitúciu, ktorá mala spojiť všetky dobročinné spolky na Slovensku bez ohľadu na náboženstvo. Biskupský zbor túto možnosť odmietol s odôvodnením, že by tým katolícka charita na Slovensku stratila svoju samostatnosť. Stanovy Zemského Sväzu totiž stanovili, že všetky spolky v ňom združené môžu jednať so štátnymi úradmi len jeho prostredníctvom.³⁸

Správa ústredného valného zhromaždenia pojednávala aj o snahách zjednotiť rímskokatolícku s gréckokatolíckou charitou na Slovensku pod patronátom ÚKS.

Na základe poverenia ústredného výboru začali predstavitelia ÚKS jednať s Emanuelom Biharym, diecéznym riaditeľom pre charitatívne veci v Prešove ako aj s prešovským ordinariátom. K dohode však nedošlo, keďže gréckokatolícki predstavitelia

³⁷ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 3, s. 6 – 7.

³⁸ Okrem faktickej straty samostatnosti predseda ÚKS J. Vojtaššák uviedol v liste adresovanom biskupom z dňa 20. februára 1929 aj ďalšie výhrady, ktoré stáli v pozadí odmietnutia členstva v Zemskom Sväze. J. Vojtaššákovi prekážalo obsadenie miest v predsedníctve Zemského Sväzu. Konkrétne účasť troch luteránskych kňazov, jedného úradníka luteránskeho vyznania a katolíckeho kňaza, ktorému biskupi odopreli účasť v predsedníctve. J. Vojtaššák prirovnal Zemský Sväz k armáde spásy, a ako vyplýva z listu, videl v ňom reálne ohrozenie existencie ÚKS. Najmä pre aktivity, ktoré začal vyvíjať v jednotlivých okresoch. Vyzval preto biskupov na urýchlené zakladanie odbočiek a menovanie okresných zástupcov ÚKS v každom politickom okrese. Na konci listu označil Zemský Sväz otvorene za nepriateľa, ktorému je nutné venovať mimoriadnu pozornosť. Dôvodom tejto antipatie nebola zrejme len účasť luteránov v predsedníctve Zemského Sväzu, ale predovšetkým obava z prebratia agendy ÚKS organizáciou, ktorá vznikla až po nej a nemala katolícky základ. – ADN, Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929.

chceli zachovať úplnú nezávislosť už existujúcej charitatívnej inštitúcie, ktorá pôsobila nielen na Slovensku, ale aj v Podkarpatskej Rusi.³⁹

Ďalšou významnou otázkou, pred ktorou stáli predstavitelia ÚKS, bol vstup do Ríšskeho ústredí svazú charity. Na rozdiel od snahy o spojenie sa s gréckokatolíckou charitou, v tomto prípade nešlo o iniciatívu ÚKS.

Koncept celorepublikovej organizácie, ktorá by zastrešovala katolícke charity v ČSR, vznikol už na žilinskej schôdzi. Napriek tomu, keď prišla iniciatíva z českej strany republiky boli predstavitelia ÚKS skeptickí. Rovnako, ako v prípade vstupu do Zemského Sväzu, sa aj tentokrát obávali straty svojej suverenity. Napokon ÚKS pristúpila na rokovania o stanovách a spolu so zemskými charitami v Čechách a na Morave vytvorila 7. augusta 1928 Ríšské ústredí svazú charity (ďalej Ríšské ústredí). K dôvodom, ktoré viedli k vzniku Ríšskeho ústredí, sa vyjadril E. Szyllaba na I. ústrednom valnom zhromaždení: „*Ináče poznamenám, že české, moravské a sliezské Karity boli tou okolnosťou prinútené Ríšsky Sväz utvoriť, lebo nemali krajinských ústredí ako my, ale len diecézne riaditeľstvá. S týmto ale nechcela sa vláda stýkať, lež požadovala aby jedno veľké ústredie ich záujmy u nej zastupovalo. Neostalo im nič iného, ako založiť lebo krajinské ústredia podobné našemu, lebo Ríšsky Sväz. Učinili s našou pomocou toto posledné.*“⁴⁰

Oficiálne stanovy boli schválené 21. augusta 1928 a Ríšské ústredí bolo zaregistrované výnosom ministerstva vnútra č. 40-292/1928.⁴¹ Predsedom sa stal olomoucký biskup Jan Stavěl.⁴²

Stanovy obsahovali dokopy 15 článkov, ktoré rámcovo upravili pôsobenie celej organizácie. Formulácie ustanovení boli stručné, jednotlivých členov priamo nezaväzovali povinnosťami a mali skôr deklaratórny charakter. Významným bol druhý článok stanov Ríšskeho ústredí upravujúci kompetencie. Stanovil, že všetkým združeným charitatívnym inštitúciám sa ponecháva samostatnosť v rozsahu ich stanov a zároveň vymedzil kompetencie celorepublikového ústredia. Išlo najmä o kultúrne aktivity (usporadúvanie divadiel, výstav, diskusií s charitatívnou tematikou) a prehlbovanie spolupráce medzi jednotlivými charitatívnymi inštitúciami.

Najvýznamnejšou kompetenciou Ríšskeho ústredí bolo obhajovanie záujmov združených organizácií pred vládou ČSR a ďalšími štátnymi orgánmi.⁴³ To napokon za hlavný dôvod, prečo sa ÚKS podieľala na jeho vytvorení, uviedol aj E. Szyllaba v správe z I. ústredného valného zhromaždenia ÚKS. Zároveň však zdôraznil, že ÚKS ostáva úplne nezávislou. Odmietol, aby Ríšskeho ústredí bolo oprávnené priamo komunikovať s diecéznymi riaditeľstvami a odbočkami.

³⁹ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústřednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 3, s. 7.

⁴⁰ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústřednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 3, s. 7.

⁴¹ Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929, *Stanovy Říšskeho ústředí svazú charity v Č.S.R.*

⁴² Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929, *Oznamení o ustavení se Říšskeho ústředí svazú charity v Č.S.R.*

⁴³ Acta sign. 33/1, č. 74 Karita 1921 – 1929, *Stanovy Říšskeho ústředí svazú charity v Č.S.R.*

ÚKS vstúpila do Říšského ústředí z pragmatických důvodů a její činnost na Slovensku to v nasledujících letech neovplyvnilo. Kooperácia medzi česko-moravskými zväzmi charity a ÚKS sa obmedzila na už spomínané výstavy, besedy a kultúrne podujatia.

Záver

Správa, ktorú vypracoval E. Szyllaba, zhrnula pôsobenie katolíckej charity od jej vzniku v januári 1927 až do I. ústredného valného zhromaždenia ÚKS. Vyzdvihla úspechy, no poukázala aj na nedostatky, ktoré bolo potrebné odstrániť.

Za dva roky sa podarilo vytvoriť fungujúce ústredie a štruktúru odbočiek, ktorých počet sa neustále rozrastal.⁴⁴ Začal vychádzať časopis Caritas, ktorý sa zaradil medzi významné katolícke periodiká. Úspechom bolo aj etablovanie sa na štátnej úrovni a získanie aspoň čiastočných subvencií od vlády na charitatívne aktivity.

Rýchle šírenie myšlienok charity a zakladanie odbočiek vo farnostiach bolo možné najmä vďaka pozitívnemu prístupu vtedajšieho biskupského zboru, ktorý prevzal nad ÚKS protektorát. Významnú úlohu zohral J. Vojtaššák, ktorý okrem organizovania charity v jednotlivých diecézach, zastupoval ÚKS spolu s E. Szyllabom na jednaniach s Říšskym ústredím a štátnymi orgánmi.⁴⁵

Počas prvých dvoch rokov sa položili základy pre dlhodobé pôsobenie organizovanej katolíckej charity na Slovensku. A to nielen v oblasti nezištnej dobročinnosti, ale (súdiac z ďalších aktivít ÚKS) aj osvety, vzdelávania a kultúry.

RESUMÉ

ÚKS bola založená v zložitom období našich dejín. Slovensko čelilo masívnej hospodárskej kríze, pričom sa ešte nespamätalo z hrôz prvej svetovej vojny. Otázka dobročinnosti sa stala aktuálnejšou než kedykoľvek predtým. Po vzore západoeurópskych katolíckych charít sa slovenskí biskupi rozhodli založiť ÚKS. Cieľom biskupov bolo zjednotiť už existujúce katolícke dobročinné spolky do jedinej ustanovizne za účelom lepšej koordinácie ich aktivít. ÚKS vznikla 19. januára 1927. Po obsadení ústredných orgánov začali vznikať v jednotlivých farnostiach odbočky ÚKS. Dobročinné aktivity Katolíckej cirkvi sa vďaka tomu významne rozšírili. Vďaka úsiliu ľudí z ústredia a biskupského zboru sa myšlienku organizovanej katolíckej charity podarilo uviesť do života a počas obdobia prvých dvoch rokov pôsobenia sa ÚKS stala najväčšou charitatívnou ustanovizňou na Slovensku.

SUMMARY

Central Karita in Slovakia was established at a difficult period of our history. Slovakia faced a massive economic crisis, and still has not recovered from the horrors of the First World War. Question of charitable work was more actual than ever. After the lines of western

⁴⁴ O štyri roky neskôr, v roku 1933, vzrástol počet odbočiek na 422. – KOVÁČ, Belo. KARITA. In JANDA Josephus (ed.). *Katolícke Slovensko*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1933, s. 512.

⁴⁵ SZYLLABA, Emil. Zpráva generálního ředitele Ústřednej Karity na Slovensku pre I. riadne valné zhromaždenie, držané v Bratislave, dňa 23. januára 1929 (pokračovanie). *Caritas – Úradný orgán Ústrednej Karity na Slovensku*, 1929, roč. 1, č. 3, s. 7.

catholic charities, the Slovak bishops decided to establish Central Karita in Slovakia. The aim of Bishops was to unify the existing Catholic Charities into one institution to coordinate their activities. Central Karita in Slovakia was established on January 19, 1927. After the occupation of the central offices were established in each parish branches of ÚKS. Charitable activities of the Catholic Church significantly expanded. Thanks to the efforts of people from headquarters and the bishops, the idea of organized Catholic charity was able to bring into life and during the first two years of operation, the Central Karita in Slovakia became the largest charitable organization in Slovakia.

Adresa autora:

JUDr. Milan Molokáč
Katólicka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: milan.molokac@gmail.com

MISIJNÝ DEKRÉT AD GENTES DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU

Jozef Jurko

MISSIONARY DECREE AD GENTES OF THE II. VATICAN COUNCIL

Abstract: Revelation of the Holy Trinity is the basic doctrine of Christianity. It is the faith of being invited. God has not only revealed Himself to the man, but also invited him, called him to intimate relationship with Him and involvement in God's life. Accepting call for the mission from the Gospel according to Mark in the Council documents was a must. Second Vatican Council (VCI) was focused on renewal of spiritual life of the Church and its mission in the future. One of the schemes about the mission has been created by the impulses received from the bishops and repeatedly re-elaborated during the whole VCI. Ad gentes (AG), Decree about mission activity of the Church, which was created after longlasting intellectual struggles in the spirit of VCI, is a document depending on Lumen gentium (LG) constitution. God desires all man to be saved. Every Christian should be a missionary in his surrounding and should help those, who are sent to proclaim kingdom of God.

Keywords: Mission. Missionary. Christian. Proclaiming. Gospel.

Misie sú dýchaním mojej duše...

Vymenovanie mladého kňaza Angela Roncalliho za predsedu talianskeho Ústredia pápežských misijných diel môžeme právom pokladať za prozreteľné. Už vtedy si živo uvedomil, čo sú misie. Cirkev dostala od svojho zakladateľa poverenie učiť všetky národy. Keby sa zriekla tohto poslania, prestala by byť Kristovou Cirkvou. Angelo Roncalli si pokladal za veľkú česť, že mohol priamo pracovať pre misie. Preto si dal predsavzatie, že tejto práci venuje „*blavu, srdce, slová, modlitby, únavu, obety vo dne v noci, v Ríme i mimo Ríma... Misie sú dýchaním mojej duše...*“

Dlhoročný pobyt v nekatolíckych krajinách mu ešte viac otvoril oči a dal mu pocítiť, ako veľmi Cirkev misionárov potrebuje. A keď sa konečne stal pápežom, pocítil na svojich pleciach celú ťarchu zodpovednosti za Cirkev na celom svete, ale celkom osobitne v misijných krajinách. Na konzistóriu, ktoré sa konalo roku 1960, pripomenul kardinálom: „*Letný pohľad na štatistiky z území, čo podliehajú Kongregácii pre šírenie viery, ukazuje, že koncom roku 1959 mala Cirkev 68 biskupov Ázijčanov a 25 Afričanov. Počet domorodých kňazov v Ázii vzrástol z 919 roku 1918 na 5553 roku 1957 a v Afrike z 90 na 1811.*“ To bolo veľkou útechou pre

pápeža Jána XXIII. a zároveň aj dôvodom optimistického pohľadu do budúcnosti Cirkvi v misijných krajinách.¹

Roku 1960 sa na podnet Svätého Otca Jána XXIII. začal proces svätorečenia jedného z ugandských mučeníkov, blahoslaveného Karola Lwangu, ktorý bol roku 1886 za svoju vieru odsúdený na smrť. V deň svojich menín, 19. marca 1963, Svätý Otec Ján XXIII. posvätil základný kameň seminára, v ktorom sa mali pripravovať na misijnú činnosť študenti a bohoslovci Milánskej spoločnosti pre zámorské misie. Seminár postavili v rodnej dedinke Jána XXIII. Sotto il Monte. Tento misijný seminár je trvalým pomníkom starostlivosti Jána XXIII. o katolícku misie. Tento pápež správne videl v misijnej činnosti Cirkvi jednu z podstatných známkov Kristovej Cirkvi. Preto sa práca za misie stala naozaj „*dýchaním jeho duše*“.²

CIRKEV NA DVK

Zjavenie Najsvätejšej Trojice však dáva našej viere ešte inú podobu. Koncil sa ujal tejto podoby už v prvých vetách svojho hlavného dokumentu a dôsledne ich previedol celým svojím učením. Je to podoba viery pozvania. Boh sa nielenže zjavil človeku, ale ho zároveň pozval, povolal. Preto má táto podoba viery základ v samom spôsobe zjavenia sa Božskej Trojice, ktoré je najtesnejšie spojené s Otcovým plánom spásy a zároveň rozhoduje o jeho realizácii. Najkratšie to možno vyjadriť tvrdením, že Boh sám chce spasit' človeka tým, že mu dáva podiel na svojom Božskom živote, nie je iba akousi slovnou deklaráciou, ale osobitným účinkovaním Boha v Trojici osôb, s cieľom viesť človeka do reálnej účasti na Božej prirodzenosti a na Božom živote.

Hlavnou úlohou Koncilu je, po prvé zodpovedať na otázku – Ecclesia, quid dicis de teipsa? – po druhé zas odpovedať na množstvo otázok, ktoré si kladie súčasné ľudstvo.

Ján XXIII. vyjadril tieto predpoklady a vyzdvihovali to aj otcovia koncilu, aby to bol Koncil duchovno-pastorálny. A tu sa zdá, že práve Pavol VI. vďaka magistrálnej dvojici pojmov „*Vedomie Cirkvi – dialóg*“ dopomohol vydobýť túto zvláštnosť duchovno-pastorálnu charakteristiku, ktorý potom obzvlášť dopomohol k získaniu duchovno-všeobecného vstupu pastierskeho obsahu, aký sa nachádza v poznaní Cirkvi ad intra a ad extra.

Ak sa pristúpi k zásadnému spôsobu – ako sa zdá – určením kľúča usporiadania dokumentov DVK podľa ich patričného merita, možno sa pokúsiť najprv vykonať toto usporiadanie v aspekte Ecclesia ad intra. Hneď na úvod však musíme potvrdiť, že tento aspekt nie je možné oddeliť od aspektu Ecclesia ad extra. Zostávajúc pri aspekte Ecclesia ad intra, možno medzi dokumentmi DVK nájsť taký poriadok, ktorého základom je Konštitúcia o Cirkvi - Lumen gentium. Táto Konštitúcia sa považuje za základný dokument Koncilu. Obnova vo všetkých oblastiach života Cirkvi spočíva práve v tomto vedomí a v sebapoznaní, ktoré je pre všetkých členov Cirkvi. Samotná skutočnosť Cirkvi vytvára

¹ FILKORN, Eugen. *Svätý Ján XXIII. Pápež pokoja a lásky*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, s. 116 – 117.

² FILKORN, Eugen. *Svätý Ján XXIII. Pápež pokoja a lásky*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, s. 116 – 124.

základné poznanie a uznanie všetkými a je to akoby základná identifikácia. Táto identifikácia, stotožnenie sa rôznych ľudí a rôznych posaní s jednou a tou istou Cirkvou, má životný prameň v Kristovi. Je to zároveň svojské nájdenie seba v ňom a stotožnenie sa s ním prostredníctvom Cirkvi.

Koncil spoznáva v Cirkvi koreláciu v zrkadle zjavenia a zároveň ju osádza a utvrdzuje v skúsenostiach súčasného ľudstva. A aj vďaka Koncilu sa Cirkev spoznáva zo strany súčasného ľudstva, zo strany jej potrieb a problémov. Poznaním svojej tajomnej nadprirodzenej podstaty sa Cirkev doširoka otvára. Ono otvorenie či radšej otvorenosť Cirkvi označuje jej nové uzamknutie sa nie v sebe samej, ale v tých oblastiach, v ktorých – ako píše Pavol VI. vo svojej encyklike – „*postavila nás ruka Božia*“ (ES 96). Úsilie DVK smerovalo k tomu, aby sa Cirkev viacej zakorenila a nejako uzamkla v celkovom obraze duchovného osudu človeka, aby hlásala, nie iba do vnútra ale aj navonok, jeho veľké ľudské a zároveň nadprirodzené poslanie.³

O MISLÁCH NA DVK

Dekrét *Ad gentes* sa rodil dlho a dost' komplikovaným spôsobom. Možno povedať, že dozrieval v čase niekoľkých rokov nezvyčajného „*seminára Duchu Svätého*“. Začal sa od schémy prípravnej komisie, ktorá na základe početných pripomienok odčítaných z misijnej teológie a postrehov samotných misionárov zredigovala prvý projekt dokumentu skladajúceho sa zo siedmich krátkych článkov. V roku 1962 Centrálna prípravná komisia koncilu odporúčala spracovanie tohto materiálu s veľmi zostručeným obsahom, a tak povstala druhá schéma.

Na počiatku roku 1963 sa otcovia koncilu vyjadrili, že je potrebný lepší teologický, ako len praktický a pastorálny dokument. S touto treťou redakciou neboli všetci spokojní. Na konci roku 1963 bola spracovaná štvrtá redakcia dokumentu, ktorá mala so vstupom i zakončením šesť častí. Bol to pomerne uspokojivý text, ale požiadavky, aby sa urýchlilo zakončenie koncilu, ale aj presvedčenie, že veľa misiologických prvkov sa zakomponovalo do dogmatickej Konštitúcie o Cirkvi a do ďalších dokumentoch, spôsobili nové zredukovanie textu na štrnásť krátkych článkov. Táto zredukovaná schéma bola vytlačená na šiestich stranách a prediskutovaná v prítomnosti pápeža v novembri roku 1964. V hlasovaní rozhodovala väčšina koncilových otcov, pričom väčšina bola za prepracovanie schémy (1601). Zvyšných 311 hlasovalo za jeho prijatie, no vo veľa prípadoch so zreteľom z úcty voči pápežovi.

V januári roku 1965 vznikla nová verzia redakcie dokumentu. Konečná diskusia trvala od 8. do 13. októbra 1965. V hlasovaní 7. decembra 1965, deň pred zakončením koncilu, bol dokument prijatý 2394 hlasmi, pri 5 neplatných hlasoch. Bol to najväčší počet

---

³ WOJTYLA, Karol. Úvodné slovo. In FLORKOWSKI, E., GROBLICKI, J. (edit.) *SOBÓR WATYKAŃSKI II. POZNAŃ* : PLOTTINUM, 1967, s. 3 – 14.

hlasov za prijatie dokumentu v porovnaní s výsledkami hlasovania oproti všetkým koncilovým dokumentom.⁴

Zostavovatelia propozícií o misionárskej činnosti Cirkvi nemali v aule šťastie. Nie preto, že propozícií bolo práve 13, ale preto, že hovorili o predmete tak všeobecne a tak povrchno, že to niektorých otcov priam urážalo. „*Experts, čo schému vypracovali, sa nevedeli zbodnúť ani len na definícii misií... a aby sa im to podarilo, treba ich všetkých poslať do misií,*“ povedal P. Grotti. Snáď jedinou prednosťou schémy, ktorú i pápež Pavol, výnimočne prítomný na tomto zhromaždení, vyzdvihol, je stavanie na predpoklade, že celá Cirkev je misionárska. Schéma však zdôrazňuje zodpovednosť každého člena Cirkvi za šírenie evanjelia a za úspechy misijného podnikania tak slabo, že každá misijná cirkev – pokračoval Grotti – „*je ňou i naďalej odsúdená byť cirkvou úbožiacov, byť vojskom, ktoré sa bije na fronte, kde si súčasne musí zhotovovať potrebné zbrane, čo je najnepodarenejšia stratégia, aká len môže jestvovať.*“

Nedostatky predloženého textu sa niektorí otcovia, zvlášť kardináli, snažili vykorigovať diskusiou. Afričan Rugambwa žiadal od misionárov väčšiu prispôsobivosť nie zo strategických, tobôž nie z diplomatických dôvodov, ale jedine z lásky, z tej, ktorú Pavol vyjadril slovom: „*Pre všetkých stal som sa všetkým, aby som všetkých získal Kristovi.*“ Misionári by mali predovšetkým poznať kraj, v ktorom sú, a žiť tak, ako žije jeho ľud. Ich materiálne prostriedky (vozidlá, stavby) by mali vyzerat' jedine len ako pracovné nástroje v službe Cirkvi. Pravda, také prispôsobenie si žiada srdce naozaj katolícke. Kardinál Bea vyzýval, aby sa koncil neuspokojil iba s nejakými novými juridickými normami, ale aby sa usiloval stvoriť misijnú teológiu. Aby nepočuli misionári iba – toto robte, to nechajte – ale aby dostali motívy, pre ktoré sa oni sami rozhodnú dačo robiť alebo nerobiť. A keď ide o evanjelium, nech ho misionári nepodávajú ako vynález bielej rasy, ale ako posolstvo Boha - Otca všetkých.

Kardinál Suenens zdôrazňoval zvlášť úlohu laikov: „*Laici môžu evanjelizovaniu napomáhať nielen modlitbami a darmi, ale aj priamym apoštolátom.*“ Povedal po francúzsky: „*On n'est pas pleinement évangélisé que si l'on est évangélisateur. - Nie je dost' evanjelizovaný, kto neevanjelizuje.*“ Jedna zo základných kresťanských úloh v misijných krajoch je vyformovať domácich laikov tak, aby boli schopní prevziať zodpovednosť. Prítomnosť misionárskych laikov z iných zemí je len provizórne riešenie. Odložme misionársky romantizmus, treba začať s realistickou prípravou, ktorá je komplexná, a potom, rozumie sa, i ťažká. Cirkev je niekde opravdivo až vtedy presadená, keď sú v nej laici schopní prevziať zodpovednosť. Niektorí hovorili aj tom, že hlavné misijné úsilie by sa nemalo vyčerpávať v geografickom prenikaní, ale skôr v prenikaní sociálnom a kultúrnom.⁵

---

⁴ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II. - KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

⁵ BEŇO, Ján-Augustín. II. *Vatikánsky koncil 1962 – 1965*. Nitra : Rodina, 1992, s. 95 – 96.

AD GENTES – DEKRÉT O MISIJNEJ ČINNOSTI CIRKVI

Návrh dekrétu vznikol po siedmich postupných predkoncilových predlôh na sklonku roku 1963. V priebehu zrejúceho skráteneho procesu v roku 1964 bol značne zredukovaný. Koncil o nich diskutoval v novembri 1964 a pápež osobne odporučil ich prijatie. Pri hlasovaní si však koncil vyžiadal úplné prepracovanie návrhov 1605 hlasmi za, 311 bolo proti. Diskusia o novom znení sa konala počas štvrtého zasadacieho obdobia v októbri 1965. Pri slávnostnom záverečnom hlasovaní 7. decembra 1965 bol dekrét schválený 2394 hlasmi, proti bolo 5 hlasov. Toho istého dňa bol dekrét slávnostne vyhlásený.

Samotný titul *Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi* chce naznačiť, že misie nie sú v Cirkvi len okrajový jav alebo prívesok, ale majú dôležité miesto. Vo svojom konečnom znení je veľmi silno prepojený s konštitúciou *Lumen gentium*. Predpokladá teda jej znalosť. Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi sa skladá z úvodu, piatich kapitol a záveru.

Štruktúra a obsah dokumentu

Zobrazenie Cirkvi v prvej časti dekrétu *Ad Gentes* ako „všeobecnej sviatosti spásy“ poukazovalo na teologické zakorenenie dokumentu v dogmatickej konštitúcii „*Lumen Gentium*“. Úvod signalizoval dvojité syntézu: najhlbšiu potrebu všeobecnosti Cirkvi a poslušnosti príkazu zakladateľa v diele misii a hlásania evanjelia a „rodovania Cirkvi“. (AG 1) V úvode sa poukazuje na zmysel misijnej činnosti Cirkvi a jej prameň.

Prvá kapitola – Vieroučné princípy

Doktrínálne zásady. Základným bodom je trinitárny prameň misie Cirkvi; Spásonosný plán Boha Otca; Poslanie Syna; Poslanie Ducha Svätého; Cirkev poslaná Kristom (AG 2 – 5); Misijná činnosť a poslanie jeho misijnej činnosti (AG 6); Dôvody a potreba misijnej činnosti – všetka táto činnosť je vedená z Božej vôle (AG 7); Misijná činnosť v ľudskom živote a v dejinách, ktorá pozostáva v úzkom zväzku s ľudskou prirodzenosťou a s jej túžbami (AG 8); Eschatologická povaha misijnej činnosti, ktorá je predpovedaná na čas medzi prvým a druhým Pánovým príchodom (AG 9).⁶ V prvej kapitole koncil uvádza základné postuláty, z ktorých vychádza misijná činnosť Cirkvi – úmysel Boha Otca, aby „*sa stal všetkým vo všetkom*“, úlohu a poslanie Božieho Syna ako Prostredníka a posväcovateľská úloha Ducha Svätého.

Druhá kapitola – Vlastná misijná činnosť

Správne misijné dielo začaté podľa vzoru Krista v tajomstve jeho vtelenia (AG 10), dokonáva sa v nasledujúcich etapách: Svedectvo života a dialóg – kresťanské svedectvo (AG 11), Činorodá láska (AG 12) Evanjelizácia a obrátenie – ohlasovanie evanjelia a zhromažďovanie Božieho ľudu (AG 13), Katechumenát a uvedenie do kresťanského života – iniciácia (AG 14) a tiež utváranie kresťanského spoločenstva (AG 15), Ustanovenie

⁶ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

domorodého duchovenstva (AG 16), Formácia katechéto (AG 17), Zveľaďovať rehoľný život (AG 18).⁷

Tretia kapitola – Miestne cirkvi

Rozvoj mladých cirkví – partikulárne Cirkvi, začlenené do ľudskej spoločnosti (č.19); Misijná činnosť miestnych cirkví – otvárajú sa na všeobecnú Cirkev s podielom v činnosti misijnej medzi inými národmi (AG 20). Napomáhať apoštolát laikov – zdôrazňuje sa pri tom svetská rola (AG 21); Rozmanitosť v jednote a zakorenenie v tradícii Cirkvi cez teologickú reflexiu, určenú pre spoločensko-kultúrnu časť (AG 22). Táto kapitola sa zaoberá autonómny životom miestnych cirkví a spoločenstiev, ktoré majú byť evanjelizované, ale aj sami majú vytvárať evanjelizáciu podľa miestnych obyčajov, zvykov a využitím miestnej kultúry. Dôležitá je formácia domorodých katechéto, kňazov, rehoľníkov a laikov so zameraním na tradície, vlohy a svojráz.

Štvrtá kapitola – Misionári

Misijné povolanie – Misionári sú obdarovaní osobitným povolaním skrze Ducha Svätého a sú vyslanci Cirkvi (AG 23). Misionárska spiritualita – ich služba a pomoc podľa vzoru Krista vyžaduje dôkladnú a hlbokú prípravu – Duchovná a mravná formácia (AG 25); Teologická a apoštolská príprava (AG 26); Inštitúty, ktoré pracujú v misiách (AG 27).

Piata kapitola – Organizácia misijnej činnosti

Organizácia misijného pôsobenia. Starostlivosť o hlásanie evanjelia na celom svete je určená biskupom (AG 28). Všeobecná organizácia. Kongregácia pre šírenie viery riadi činnosť a misijnú spoluprácu na celom svete a zároveň ju koordinuje (AG 29). Miestna misijná organizácia – v Cirkvi táto úloha prináleží biskupovi (AG 30). Koordinácia činnosti v rámci regiónov patrí konferencii biskupov v rámci spoločných predsavzatí (AG 31). Organizácia činnosti inštitútov – činnosť misijných inštitúcií – je podradená zásade, „aby sa nové kresťanské spoločenstvo stavalo partikulárnou Cirkvou“ (AG 32). Koordinácia medzi inštitútmi (AG 33), Koordinácia medzi vedeckými inštitútmi – zároveň je dôležité, aby „pracujúci pre evanjelium získali dostatočné vedomosti potrebné na uskutočňovanie svojich úloh“ (AG 34).

Šiesta kapitola – Spolupráca

Súčinnosť všetkých veriacich v misijnom diele sa uskutočňuje cez pravý kresťanský život, modlitby k Bohu a cez obeť (AG 35). Misionárska povinnosť celého Božieho ľudu (AG 36). Misijná spolupráca kresťanských spoločenstiev sa musí pestovať, aby mohla rásť skutočná láska (AG 37). Povinnosti biskupov voči misiám – v hierarchii Cirkvi zastávajú hlavnú a nezastupiteľnú úlohu biskupi (AG 38). Povinnosti kňazov voči misiám (AG 39). Povinnosti rehoľných inštitútov voči misiám a zasvätené osoby (AG 40). Povinnosti laikov

---

⁷ KMIECIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznan : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

voči misiám a laici v misiách (AG 41). Záver obsahuje pozdrav hlásateľom evanjelia, prosbu o lásku podľa vzoru Krista, a prosbu na orodovanie Márii, aby Božia sláva, ktorá žiari v Kristovej tvári, svietila všetkým (AG 42).⁸

Reakcie z Dekrétu o misijnej činnosti Cirkvi

Koncil bol koncentrovaný na tajomstvo Krista i Jeho Cirkvi a rovnako otvorený pre svet, a tak sa stal „znamením čias“ pre ohromné bohatstvo obsahu, a tiež novým, predtým neznámym spôsobom ich odovzdania (porov. TMA 18 i 20). Na verejných zhromaždeniach sa kládli základy pre evanjelizáciu, správnejšie povedané – pre novú evanjelizáciu, ktorá sa od trvania DVK musela začať nanovo. Je to obnovené dielo pre ľudí novej doby v ľudských dejinách a taktiež v pôsobnosti Cirkvi. Dvadsaťpäť rokov od zakončenia Koncilu Ján Pavol II. ohlásil encykliku „Redemptoris misio“, v ktorej na prahu tretieho tisícročia kresťanstva videl „svet novej misijnej doby“. Tento nový svet nepochybne nastal ihneď z ohláseného koncilového dekrétu o misijnej činnosti Cirkvi Ad gentes.⁹

Sprievodné prejavy krízy misií

Veľký tromf misií, akým bol dekrét Ad gentes, sa paradoxne vytváral v čase krízy misií, lebo koniec koloniálnej doby sa spájal „s koncom misijnej doby“.¹⁰

V „Redemptoris Missio“ pápež prinavrátil a prehĺbil koncilovú misijnú terminológiu a integrálne misijné prvky: plný rozvoj človeka, kresťanské vykúpenie a dialóg. Odpoveďou na „koniec misijnej epochy“ ohlasovaný v kontexte dekolonizácie bolo tvrdenie z encykliky, že na pokraji druhého tisícročia kresťanstva „*misia Cirkvi ešte len začína*“ (AG 1).¹¹

Misijná ekleziológia v duchu koncilu

Pastorálne dokumenty koncilu sú teologickým a praktickým rozvinutím dogmatických konštitúcií: O Božom zjavení a o Cirkvi. V dekréte o misijnom účinkovaní Cirkvi máme prepojenie s nezvyklou syntézou týchto konštitúcií ukazujúcich samotnú prirodzenosť Cirkvi.

Dekrét otvára novú perspektívu nad misiou Cirkvi v svetle tajomstva Najsvätejšej Trojice. Scholastická trinitológia ukázala poslanie Syna a Ducha Svätého a analógiu k pochádzaniu v Bohu, chýbala však teológia misie Cirkvi a teológia jeho pôsobenia vo svetle prvého a pramenného tajomstva kresťanstva. Počiatkom misie je Otec, „prameň lásky“. Cirkevná misia je úzko spätá s misiou Svätého Ducha, skrze ktorého bol poslaný Ježiš Kristus a ktorého Otec daroval Cirkvi. (AG 2 – 5). Úloha Svätého Ducha bola neskôr

⁸ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

⁹ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

¹⁰ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

¹¹ KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

širšie popísaná v apoštolskej adhortácii Pavla VI. „Evangelii nuntiandi“ (č. 75) a v tretej časti „Redemptoris misio“ pod názvom „Duch Svätý – hlavný misijný iniciátor“.

Rozdiel medzi cirkevnou misiou v teologickom poňatí a „misiami“, ktoré sú najčastejšie uskutočňované na teritóriách určených cez Apoštolskú stolicu, je pozoruhodný. „Misía“ a „misie“ sa navzájom spájajú a prenikajú v tajomstve Cirkvi, ktorá je partikulárna a všeobecná zároveň. Misie, ako „hlavné iniciatívy“, majú počiatok v lokálnej Cirkvi, smerujú k vštípeniu Cirkvi v určité miesto a ľudské prostredie (AG 6). Spojitosť medzi novými lokálnymi Cirkvami a všeobecnou Cirkvou zostane doplnená, keď aj ony prevezmú aktívnu úlohu v misijnej činnosti medzi národmi (AG 20). Misie tak vytvárajú partikulárne Cirkvi (porov. LG 23), ktoré sú od svojho počiatku misijné (AG 2). Misijnú povahu všeobecnej Cirkvi tak konštituuju Božie misie, preto pôvod pôsobenia misií je hlboko teologický a pochádza z Božej vôle (AG 7).

Takzvané nanovo sprevádzanie alebo návrat misií do jednej misie Cirkvi, začleňujúc misiológiu do ekleziológie a jej zviazanie s trinitárnym plánom spásy, dali nový rozmer misijnej činnosti, nechápanej už ako úlohy na základe Cirkvi, ale situovanej v samom srdci života, ako základnú úlohu celého Božieho ľudu (RM 32). Misijná činnosť je tak úplne zlúčená vo všetkom s partikulárnou Cirkvou. Teológia partikulárnej Cirkvi je ovocím nielen návratu k najstarším cirkevným tradíciám (porov. DKW), ale zároveň misijným postulátom lokálnosti a včlenenia Cirkvi do kultúry národov. Tento postulát sa v histórii veľakrát vracal vo forme úloh Kongregácie pre šírenie viery, ako aj v pápežských misijných encyklikách. Dynamiku „vštípenia“ a fungovania partikulárnej Cirkvi ukazuje druhá a tretia časť dekrétu Ad gentes. Týmto spôsobom sa konkretizuje trinitárna ekleziológia DVK.

Ekleziológia trinitárna a ekleziológia partikulárnej Cirkvi sú dvojitém zámerom koncilovej ekleziológie komunია. Zásada komunია našla účinnosť v praktických ukazovateľoch dekrétu Ad gentes, posvätných organizácií misijných diel (časť V.) a spolupráci v týchto dielach (časť VI.), ktoré boli realizované spoločným úsilím všetkých lokálnych cirkví, a preto vyžaduje zodpovednú koordináciu Kongregáciou pre šírenie viery. Zároveň je aj úlohou každého spoločenstva, v ktorom sme všetci podľa vlastného uváženia, schopností a milostí povinní pracovať na diele evanjelizácie (AG 28).

Rozvinutie náuky o misijnom pôvode komunია sa objavilo v apoštolskej adhortácii „Christifideles laici“, ktorá podávala iné vyjadrenie, rovnako zviazané a sformulované podľa misijnej prirodzenosti a misijnej pôsobnosti Cirkvi: „Komunია je misijná, misia zasa slúži komunii“ (CHL 32). Komunია dosvedčená v spoločenstve Cirkvi je skutočným, aj keď tajomným sprostredkovaním (sakramentálnym) účastníctvom v komunii prameniacej v Trojjedinom Bohu. Komunია v Cirkvi sa realizuje cez misie a misie ju tvoria, posilňujú a rozširujú vo svete.

Zápas o nový obraz misií podľa AG

V dekréte Ad gentes bola použitá deduktívna metóda. Základným bodom sú teologické zásady alebo biblické citáty, z ktorých vzniká misijná prax.

Teologická vízia Cirkvi – komunie v lokálnej sfére a v spoločenstvách medzi lokálnymi Cirkvami, vylučuje v praxi akékoľvek formy paternalizmu alebo podieľania sa Cirkvi na vedúcich miestach misie a misiách, ktoré potrebujú pomoc. Aj keď zostala udržaná zásada teritoriálneho určenia misií (AG 6), tak predsa sa v predstavení pôsobnosti misijnej práce už neobjavuje koloniálna schéma „zámorských misií“. Teritoriálne kritérium bolo doplnené kritériom ekleziálnym, aby sa misijná pomoc celej Cirkvi dostala tam, kde by slúžila predovšetkým na vzrast partikulárnej Cirkvi a k skvalitneniu kresťanského života. Aby táto misijná pomoc prinášala pomoc dávno založených cirkvám, ktoré sa nachádzajú v stave odkázanosti (AG 9).

Misie medzi národmi, ktorých aktuálnosť akcentoval vo svojej encyklike Ján Pavol II., nevyčerpávajú sa komunií medzi Cirkvami, ale rozvíjajú sa tiež k činnostiam úzko misijným (AG 64). Tak komunia medzi Cirkvami, ako aj misijná činnosť smerujúca k zakladaniu nových spoločenstiev, ukazujú dnes nový obraz misionára podľa obrazu Krista – sluhu (porov. Fil 2, 7). Misionár sa musí zrieknuť sám seba a urobiť sa všetkým pre všetkých (porov. 1 Kor 9,22).

V kontexte dekolonizácie alebo zvýhodnenia partikulárnych Cirkví je možné vidieť, že veľa misionárov sa ťažko zriekalo svojich vedúcich pozícií a paternalistického postavenia v mladých neskúsených spoločenstvách. Dekrét *Ad gentes*, predvídajúc tieto ťažkosti, obsahuje veľa úvah o dobrej príprave misionárov cez špeciálnu duchovnú a morálnu formáciu.

Dekrét potvrdil existenciu Kongregácie pre šírenie viery a zároveň jej kompetenciu v misijných záležitostiach s rešpektovaním práv východnej Cirkvi (AG 29). Zároveň podnietil obnovenie jej štruktúr s cieľom iniciovania orgánu Cirkvi všeobecnej, ktorý by koordinoval misie v spojení predstaviteľov Cirkvi nachádzajúcich sa na teritóriu misijnom, misijných inštitúcií a pápežských misijných diel. Nový, podvojný názov, bol uvedený v *Regimini Ecclesiae universae* (1967) a zostal zjednotený v konštitúcii *Pastor bonus* (1988) ako Kongregácia pre evanjelizáciu národov.

Cirkev je viditeľným spoločenstvom a organizáciou, a preto misia vyžaduje vnútornú jednotu a poriadok medzi rôznymi oblasťami zodpovednosti tak, aby sa všetci jej členovia spoločne podieľali na obnove Cirkvi (AG 75).

Nové podnety pre misie z AG

Dekrét *Ad gentes* pokladá misie za najhlbšiu činnosť všeobecnej Cirkvi a poslušnosť Kristovým prikázaniám (AG 1), pričom táto zásada potvrdzuje úlohu Cirkvi (porov. 1 Kor 9, 16) a súčasne sväté právo evanjelizácie.

Naplnenie zámerov poslania v návrate k počiatkom, k prirodzenosti Cirkvi (AG 2), ktorá je celá misijná, nebolo úplne zrozumiteľné a hneď prijaté, a preto príkaz a povinnosť k realizácii misií pripomínal Pavol VI., ktorý sa odvoláva ku kľúčovému textu sv. Pavla apoštola: „*Beda mi, keby som neoblasoval evanjelium*“ (1 Kor 9, 16).

„*Nová epocha misií*“ (porov. RM 92), ktorých úsvit v perspektíve tretieho tisícročia kresťanstva videl Ján Pavol II., sa „*nevymeriavajú v kategóriách štatistických úspechov alebo nových*

úspechov pre Cirkev, ale prichádzajú spolu s novým poznaním Cirkvi“, že sú od počiatku svojej činnosti misijné a že Cirkvi zostala zverená misia Krista Vykupiteľa (RM 1). Najhlbšia motivácia misií medzi národmi je plodom zjednotenia s Kristom. Cirkev potrebuje viac novej evanjelizácie, aby sa podarilo znovuobjaviť misijnú identitu.

Nová evanjelizácia

Syntéza misie a novej evanjelizácie v Redemptoris misio má korene v koncilovom dekréte Ad gentes: „*Milosť obnovy sa môže vzťahovať v spoločenstvách len vtedy, ak každé z nich rozšíri obzory lásky až po kraj sveta a venuje tým, ktorí sú ďaleko, podobnú starostlivosť ako svojim vlastným členom*“ (AG 37).

Nová misijná uvedomelosť je neoddeliteľná od novej evanjelizácie, ba je jej mierou, podobne, ako aktívny podiel na novej evanjelizácii, je jej mierou ako aktívny podiel v misijnej činnosti medzi inými národmi, je mierou včlenenia a dospelosti Cirkvi partikulárnej (AG 20, porov. LG 17). „*V dejinách Cirkvi však rozmach misií bol stále znamením života a jej oslabenie je známkou krízy viery*“ (RM 2).

Nový obraz misií aj nová misijná vedomosť v počiatku Cirkvi majú miesto určite v dekréte DVK Ad gentes, v ktorom otcovia koncilu po Benediktovi XV. zobrazili misijné poslanie ako „*najdôležitejšiu a najsvätejšiu úlohu Cirkvi*“ (AG 29).¹²

Pozícia misií v Cirkvi po DVK

Cieľ misijnej činnosti je „*spása duší*“. Misie sú pre spásu duší. Pravda tejto tézy bola zjavná aj z teologického uvažovania, ktorým sa hľadal jej dôkaz. „*Bez viery – hovorilo sa – je nemožné spasť sa.*“ (Hebr 11, 6). Ale viera pochádza z hlásania (Rim 10, 17). Preto bez hlásania evanjelia niet viery, a teda ani spásy. Pre aký motív treba nechať svoju vlasť a odísť do takzvaných „*misijných krajín*“, keď v našich krajinách máme evanjelizovať toľkých pohanov, a keď – z druhej strany – oni sa môžu spasť rovnako dobre aj bez výslovného hlásania Evanjelia?

Čo zásadného povedal koncil o náboženskej slobode? Predovšetkým to, že každý človek má právo sledovať náboženstvo, o ktorom si vo svedomí myslí, že je pravé a že nik ho nemôže nútiť nasledovať iné náboženstvo. Štát má zaručiť všetkým občanom túto slobodu, ako aj právo šíriť náboženstvo, ktoré pokladá za pravé. Toto učenie je dnes časťou dedičstva Cirkvi a nik by ho nemohol poprieť bez popretia koncilu.

Misionár, ktorý hlása evanjelium a v príhodnej chvíli z pastorálneho hľadiska postaví pohanov zoči-voči ich povinnosti prijať ho, nerobí nič iné, iba poslúcha rozkaz Krista, ktorý posielajúc svojich apoštolov do sveta povedal im: „*Idte do celého sveta a kážte evanjelium všetkému stvoreniu. Kto uverí a dá sa pokrstiť, bude spasený; ale kto neuverí, bude odsúdený*“ (Mk 16, 15-16). Matúš namiesto slov „*kážte evanjelium*“ používa výraz „*urobte učeníkmi všetky národy*“ (Mt 18, 19), čo by sme mohli moderne preložiť „*urobte horlivcami všetky národy*“. Ježiš

¹² KMIĘCIK, Antoni. Wprowadzenie do dekretu o misyjnej działalności Kościoła. In PRZBYL, M. (edit.) *SOBOR WATYKANSKI II.- KONSTYLUCJE, DEKRETY, DEKLARACJE*. Poznań : Pollottinum, 2002, s. 425 – 432.

teda chce, aby sme my, jeho nasledovníci, urobili mu horlivcov. Ale on sám nám radí, aby sme to urobili bez toho, že by sme spôsobili ľudom nejaké násilie, alebo že by sme ich k tomu nejakou nútili. V skutočnosti vytyka prílišnú horlivosť farizejov, ktorí (Mt 23, 15) „*poprechodia more a zem, aby získali čo len jediného novoverca*“, aby ho potom urobili synom pekla. Netreba poukazovať na to, že keď sa v misiách spozoruje neprístojný prozelitizmus, vtedy sa vlastne popiera ich dôvod existencie, alebo prinajlepšom sa pretvára na dielo sociálnej pomoci.¹³

Najväčší slovenský misionár o misiách na DVK

Jezuitský páter František Paňák SJ, ktorý v časoch totality pôsobil ako výpomocný duchovný a svedník v Katedrále sv. Alžbety, často opakoval kňazom a mnohým veriacim: „*Kto najviac propaguje Slovensko vo svete? Kto najviac zo Slovákov šíri evanjelium po celom svete? Kto je najväčší misionár zo Slovákov?*“ A sám odpovedal po chvíľke: „*Pán kardinál Jozef Tomko.*“

Na Slovensko sa dostala jeho kniha *Svetlo národov*, ktorú vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme r. 1972, 293s. ako tretí zväzok série *Koncil v živote*.

Záver tohto príspevku nech vygraduje v jeho myšlienkach, ktoré je potrebné čítať a osvojovať si. „*Bez náuky o Cirkvi nemožno pochopiť nedávny koncil. A bez neho nemožno pochopiť dejiny dnešnej Cirkvi, ktorá je aj v našej dobe «zástavou zdvihnutou pred národmi». O Cirkvi možno použiť aj názov, ktorý ináč platí o Kristovi: aj ona je «svetlom národov», svetlom, ktoré pramení v Kristovi a prostredníctvom Cirkvi sa rozlieva na celé ľudstvo.*“¹⁴

Prvá kapitola pojednáva o tajomstve Cirkvi, čiže o povahe a poslaní Cirkvi Kristovej. Druhá kapitola má za predmet Boží ľud, čiže všetkých členov Cirkvi bez rozdielu authority; tak hierarchia ako aj laici tvoria predovšetkým nový ľud, ktorý si Kristus vytvoril. Tretia kapitola začína popisovať jednotlivé skupiny v Cirkvi, keď sa zaoberá hierarchickou štruktúrou Cirkvi a zvlášť episkopátom. Vo štvrtej kapitole prídu na rad laici. Potom mali nasledovať rehoľníci, ako zvláštny stav v Cirkvi, priamo povolání k dokonalosti; lenže bolo potrebné najprv prehovoriť o všeobecnom povolaní všetkých členov Cirkvi k svätosti v piatej osobitnej kapitole. A tak rehoľníkom bola venovaná šiesta kapitola. Konečne nebolo možné mlčať o zameraní Cirkvi na večnosť a o jej spojení s nebeskou Cirkvou, ako to nájdeme v siedmej kapitole. Osoba Bohorodičky je nakoniec tiež umiestená do tajomstva Krista a Cirkvi v rozsiahlej ôsmej kapitole.¹⁵

Cirkev a misie

„*Božia prozreteľnosť neodopiera prostriedky potrebné na spasenie ani tým, čo bez vlastnej viny ešte neprišli k jasnému poznaniu Boha a snažia sa, nie bez Božej milosti, správne žiť. Lebo všetko, čo je u nich dobrého a pravdivého, Cirkev pokladá za prípravu cesty k evanjéliu a za dar Toho, ktorý osvecuje každého človeka,*

¹³ ARUPE, Pedro. *Kresťanská viera a súčasná misijná činnosť*. In JEZUITI. *Cirkev dnes. Svedectvo viery*. Ontario – Trnava : Dobrá kniha, 1991, s. 341 – 344.

¹⁴ TOMKO, Jozef. *Svetlo národov*. Rím : SÚSCM, 1972, s. 5.

¹⁵ TOMKO, Jozef. *Svetlo národov*. Rím : SÚSCM, 1972, s. 12.

aby napokon mal život. Lenže ľudia, oklamaní zlým duchom, sa neraž vo svojom mudrovaní pomiatli a pravdu Božiu zamenili za lož, slúžiac stvoreným veciam viac než Stvoriteľovi (porov. Rím 1, 21 a 25); alebo žijú a zomierajú na tomto svete bez Boha, a tak sa vystavujú krajnému zúfalstvu. Práve preto Cirkev, na slávu Božiu a spásu tých všetkých, pamätlivá príkazu Pánovho: »Kážte evanjelium všetkému stvoreniu« (Mk 16, 16), horlivo sa stará o rozvoj misii“ (č. 16).

Hlavný cieľ misii

Všetka charitná, sociálna a civilizačná činnosť má len vtedy význam a misijný zmysel, ak je prejavom a svedectvom evanjelia a Kristovej náuky. Hlavný cieľ misii je kázanie evanjelia, teda ohlasovanie Božej pravdy a založenie Cirkvi. Tak sa vyjadruje koncilový dokument o Cirkvi v 17. článku o „misijnej povahe Cirkvi“ a najmä „Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi“.

Prečo sa Cirkev stará o misie? Povyše sme si pripomenuli na základe slov Druhého vatikánskeho koncilu, že tak inoverci, ako aj sami pohania, sa môžu spasit', ak len sledujú, čo im svedomie diktuje a robia to dobromyseľne. Načo teda ohlasovať im evanjelium, načo sa toľko trápiť a snažiť? Lenže Boh nenadarmo poslal svojho Syna na zem, aj keď ľudia mali svoje náboženstvá a nemuseli sa zatratit', ak sledovali svoje svedomie. Tak isto Kristus, Syn Boží, sa neuspokojil tým, že ľudstvo malo voľajaké poznanie o Bohu a národy ho aspoň nejakým, hoc aj nedokonalým, spôsobom uctievali. Kristus priniesol a zjavil plnú pravdu o Bohu Otcovi, Bohu – Láske, o jeho vnútornom trojjedinom živote; hlásal vyšší a dokonalejší spôsob života a súžitia medzi ľuďmi; priniesol dokonalejšiu mravnú náuku. A chcel, aby sa táto náuka rozšírila medzi ľuďmi. Preto poslal apoštolov do celého sveta so slovami: „*Chodte teda a učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Duchu Svätého a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal. A hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta*“ (Mt 28, 18-20). Tento slávny príkaz hlásať spasiteľnú pravdu prijala Cirkev od apoštolov, aby ho plnila až po kraj sveta (porov. Sk 1, 8). Vzťahuje teda na seba slová Apoštola: „*Beda by mi bolo, keby som nehlásal blabozvest!*“ (1 Kor 9, 16). Preto neprestajne posielala kazateľov, kým sa nové (miestne) cirkvi dokonale neustália, a kým aj ony samy neprevezmú úlohu pokračovať v ohlasovaní evanjelia (č. 17).

Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi hovorí celkom jasne: „*Príčina misionárskej činnosti pochádza z vôle Božej, ktorý chce, aby sa všetci ľudia spasili a prišli k poznaniu pravdy. Lebo je len jeden Boh a len jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi, Ježiš Kristus, človek, ktorý dal seba samého na vykúpenie všetkých*“ (1 Tim. 2, 4-6), „...a v nikom inom niet spásy.“

V tom istom Dekréte sa naznačujú aj iné dva dôvody. Cirkev je Kristovým telom a ako každý zdravý organizmus sleduje zákony života: musí rásť a mohutnieť, rozširovať sa a rozdávať iným plody svojho života. Netreba tiež zabudnúť, že misijná činnosť je priamym rozširovaním slávy Božej, lebo privádza ľudí k dokonalejšiemu poznaniu pravého Boha a k vyššiemu životu, ktorý je na väčšiu česť nielen človeku, ale aj Bohu samému.

Organizovanie misijnej činnosti. Misionárska činnosť Cirkvi sa veľmi rozrástla najmä v našom storočí, no bola živou aj v minulosti. Riadi ju z Ríma ústredný úrad, ktorým

je Kongregácia pre ohlasovanie evanjelia, alebo, ako sa volala do 1. januára roku 1968, pre šírenie viery (de Propaganda Fide). V misiách pracuje viac ako 125 000 osôb: kňazov, bratov, sestričiek a laikov. Veľké územia sú rozdelené na tzv. vikariáty, čiže začiatkové diecézy. Misionári pochádzajú zväčša z Európy a z Ameriky. Každý štvrtý kňaz Belgicka je v misiách; Holanďanov bolo doteraz ešte viac; Francúzsko dáva každého jedenásteho kňaza misiám, USA každého sedemásteho, napriek tomu, že ešte donedávna Severná Amerika bola takmer misijným územím a podliehala hore menovanej Kongregácii.

Aj Slováci prispeli v určitej miere k obrovskému dielu misií. Veľkú zásluhu o rozšírenie misijnej myšlienky u nás mal nitriansky arcibiskup Dr. Kmet'ko a Spoločnosť Božieho Slova, ktorá mala svoje sídlo na Zobore. Ale aj iné rehoľné spoločnosti vyslali svojich slovenských synov do misií. Saleziáni, jezuiti a spomedzi sestier vincentínky, saleziánky, sestry Božieho Slova a iné rehole, rozsievajú slovo Božie v misiách v rôznych kútoch sveta. Ani nie pred tridsiatimi rokmi Slováci boli prví na svete v podporovaní misií, lebo dávali priemerne najviac na misijné diela.

RESUMÉ

Cirkev dostala od svojho zakladateľa poverenie učiť všetky národy. Keby sa zriekla tohto poslania, prestala by byť Kristovou Cirkvou. Angelo Roncalli, neskoršie pápež Ján XXIII., si pokladal za veľkú česť, že mohol priamo pracovať pre misie. „*Misie sú dýchaním mojej duše...*“

Zjavenie Najsvätejšej Trojice dáva základ našej viere. Je to podoba viery pozvania. Boh nielenže zjavil i človeku, ale ho zároveň pozval, povolal k najtesnejšiemu spojeniu s plánom spásy na svojom Božskom živote. Misijný príkaz v Matúšovom evanjeliu nemohol ostať neakceptovaný v koncilovom spracovaní. Druhý vatikánsky koncil (DVK) sa venoval obnove duchovného života Cirkvi a jej poslaniu v pokoncilovom období. Z podnetov od biskupov prišli materiály, ktoré tvorili jednu zo schém o misiách. Na nej sa pracovalo počas celého trvania Druhého vatikánskeho koncilu. Dokument, ktorý vznikol v myšlienkových zápasoch podľa ducha DVK, Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad gentes* (AG), je závislý od dogmatickej konštitúcie o Cirkvi *Lumen gentium* (LG), kde sa zakomponovalo veľa misiologických prvkov.

Dekrét *Ad gentes* sa rodil dlho, avšak v záverečnom hlasovaní bol prijatý 2394 hlasmi pri 5 neplatných hlasoch. Bol to najväčší počet hlasov za prijatie dokumentu v porovnaní s výsledkami hlasovania o iných koncilových dokumentoch. Podľa dekrétu je celá Cirkev misionárska a dekrét usiluje stvoriť misijnú teológiu ako posolstvo Boha-Otca všetkých. Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi sa skladá z úvodu, piatich kapitol a záveru a paradoxne sa vytváral v čase krízy misií, lebo koniec koloniálnej doby sa spájal „s koncom misijnej doby“. V rokoch dekolonizácie (1950 – 1965) sa veľa hovorilo o rozvoji namiesto o misiách. Dekrét otvára novú perspektívu nad misiou Cirkvi v svetle tajomstva Najsvätejšej Trojice.

V dekréte *Ad gentes* sú teologické zásady alebo biblické citáty, z ktorých vzniká misijná prax. Comunia medzi Cirkvami, ako aj misijná činnosť smerujúca k zakladaniu nových spoločenstiev, ukazujú dnes nový obraz misionára podľa obrazu Krista – sluhu.

Dekrét potvrdil existenciu Kongregácie pre šírenie viery a zároveň jej kompetenciu v misijných záležitostiach s rešpektovaním práv východnej Cirkvi a inicioval orgán všeobecnej Cirkvi, ktorý by koordinoval misie v spojení predstaviteľov Cirkvi nachádzajúcich sa na teritóriu misijnom, misijných inštitúcií a pápežských misijných diel (Kongregácia pre evanjelizáciu národov). Dekrét pokladá misie za najhlbšiu činnosť všeobecnej Cirkvi a poslušnosť Kristovým prikázaniam, pričom táto zásada potvrdzuje úlohu Cirkvi a súčasne sväté právo evanjelizácie. Nová misijná uvedomelosť je neoddeliteľná od novej evanjelizácie, a tak sa zobrazilo misijné poslanie ako najdôležitejšia a najsvätejšia úloha Cirkvi. Cieľ misijnej činnosti je „spása duší.“ Misie sú pre spásu duší.

Prečo sa Cirkev stará o misie? Kristus priniesol a zjavil plnú pravdu o Bohu – Otcovi, Bohu – Láske, o jeho vnútornom trojjedinom živote; hlásal vyšší a dokonalejší spôsob života a súžitia medzi ľuďmi; Cirkev je Kristovým telom, a ako každý zdravý organizmus, sleduje zákony života: musí rásť a mohutnieť, rozširovať sa a rozdávať iným plody svojho života. Netreba tiež zabudnúť, že misijná činnosť je priamym rozširovaním slávy Božej, lebo privádza ľudí k dokonalejšiemu poznaniu pravého Boha a k vyššiemu životu, ktorý je na väčšiu česť nielen človeku, ale aj Bohu samému.

SUMMARY

Church has received from its founder mission to teach all nations. If the Church waived the mission, it would not be the Christ's Church anymore. Angello Roncalli, later the pope John XXIII., was very honoured to participate directly in the mission - "Mission is the breathing of my soul ...".

Revelation of the Holy Trinity is the basic doctrine of Christianity. It is the faith of being invited. God has not only revealed Himself to the man, but also invited him, called him to intimate relationship with Him and involvement in God's life. Accepting the call for the mission from the Gospel according to Mark in the Council documents was a must. Second Vatican Council (VCI) was focused on renewal of spiritual life of the Church and its mission in the future. One of the schemes about the mission has been created by the impulses received from the bishops and repeatedly re-elaborated during the whole VCI. *Ad Gentes* (AG), Decree about mission activity of the Church, which was created after long-lasting intellectual struggles in the spirit of VCI, is a document depending on dogmatic Constitution on the Church *Lumen Gentium* (LG), which comprises many missiology elements.

It took a long time to finalize the *Ad Gentes* Decree, but in the final voting it was approved by 2394 votes, with only 5 spoilt votes. It was the most positive voting result compared to the other council documents voting. According to the Decree, the whole Church is missionary. Decree is presenting missionary theology as a message of God the Father to all. The Decree on the mission activity of the Church is composed of the introduction, 5 chapters and conclusion. Paradoxically, it was created in the period of the crisis of the mission, as the end of colonial era has been by many connected with "the end

of mission era”. During the decolonization (1950-1965) many have been speaking about development, rather than mission. The Decree opens a new perspective to the mission of the Church in the light of the Holy Trinity mystery.

The Ad Gentes Decree includes theological principles and biblical quotes, which are the basis of the mission practice. Communia among the Churches, as well as mission activity heading towards establishment of the new communities, reveals the new picture of the missionary according to the image of the Christ as a servant. Decree confirmed the existence of the Congregation for the Propagation of the Faith and its competence in mission affairs respecting the rights of the Eastern Church, and initiated the establishment of the Congregation for Evangelization of the Peoples as a body of the Catholic Church to coordinate missions connecting the Church representatives, mission institutions and Pontifical mission societies active in the mission territories. Decree considers missions the deepest activity of the Catholic Church and obedience to the Christ’s commandments, whereby this principle confirms the role of the Church and, at the same time, the holy privilege of evangelization. New missionary awareness is inseparable from the new evangelization, so the mission is presented as the most important and most holy role of the Church. The aim of the mission activity is the “salvation of souls”. Mission is for salvation of souls.

Why is the Church aimed at mission? The Christ brought and revealed the full truth about God the Father, God who is Love, about his inner Trinitarian life, proclaimed the higher and fuller way of life and co-existence with the other people. Church is the body of the Christ and as every healthy organism, it follows the rules of life – it must grow and rise, expand and give the others the fruit of its life. We must not forget, that mission activity is a direct spreading of the God’s glory, as it brings people to the better knowing of the true God and to higher life, which is not only on the honour of the man, but on the honour of God Himself.

Adresa autora:

prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: jozef.jurko@ku.sk

II. Vatikánsky koncil a kánonické právo genéza kreoania kódezu z roku 1983

Juraj Jurica

SECOND VATICAN COUNCIL AND CANON LAW

*Abstract: Remembering the 50th Anniversary since the end of Second Vatican Council, this article discusses the creation of one of its greatest fruits – Canon Law Codex. By its doctrine, the Council excellently transferred unchangeable scholarship and eternal truth into modern language. Council documents brightly uncover charismatic character of the Church, however, on the other side, the Council comments on the facts that directly touch the pilgrim Church. Laws and regulations accompany the Church guidance through its 2000-year history. Canon Law seeks no limitations and regulationns for its believers. The opposite is true. Its task is to create a society and norms that will support the growth of charisma and love not only among the God's people, but among everybody. There are the most important formulations of the individual Council documents specified in this work. These formed the basis for the comission that was creating this act. Subsequently, the article discusses the principles that have been leading lanyers to formulate particular rules and the whole work. Using the offered space, the individual phases of creating seven books of norms are chronologically described. The article does not avoid difficulties that had to be overcome, as well. The Codex is the result of Universal Church efforts. Based on this, it was important to supervise, take into account and reconcile all opinions that were expressed through the creation of Codex per 20-year. This norm however, is valid in every local Church. Based on this fact, we may realise how difficult was the way of its birth. The final Canon expresses this completely: *Salus animarum est suprema lex.**

Keywords: Council. Law. Code. Codification. Jurisprudence. Comparison. Norms. Discipline.

Kánonický význam II. Vatikánskeho koncilu

50. výročie ukončenia II. Vatikánskeho koncilu nám ponúka možnosť pozastaviť sa aj pri udalostiach, ktoré v tomto období určovali formovanie a priamo kodifikáciu kánonického práva tak, ako ho poznáme dnes. Prv, než si teda priblížime výsledok legislatívnych snažení Cirkvi, je vhodné a priamo nevyhnutné aspoň stručne opísať závery samotného Koncilu. Poznanie záverov jednania koncilových otcov je nutnou podmienkou na pochopenie Kódezu z r. 1983. V tejto úvodnej časti tohto článku sa tak zameriame na hlavné oblasti Koncilovej kodifikácie.

Hlavný kánonický význam Koncilu sa týka troch okruhov:¹

- doktrínálnych princípov obsiahnutých v jeho dokumentoch, ktoré následne našli odraz v právnych normách,
- právnych noriem navrhnutých Koncilom, o ktoré sa neskôr opierali tvorcovia Kódexu,
- nových inštitúcií ktoré majú svoj pôvod v Koncile a našli svoje uplatnenie a opodstatnenosť aj v ďalšej legislatíve.

Ak je pravda, že časť liturgie je nemenná, práve tak je pravda, že jej časti, ktoré môžu podliehať zmene, sú v kompetencii Cirkvi, to znamená – Apoštolského Stolca, biskupov, resp. biskupských konferencií. Pri uvádzaní zmien musia kompetentní brať do úvahy požiadavky samotnej Cirkvi, tradície, teológie. Revízia liturgických textov musí byť urobená kompetentne a tými, kto sú na to kompetentní. Každý veriaci a každý vysluhovateľ najsvätejších tajomstiev má počas slávenia liturgie svoje práva, ale zároveň aj svoje limity ktoré musí rešpektovať.² Koncil zvýraznil didaktickú a výchovnú funkciu liturgického slávenia, nutnosť jasnosti vo výbere liturgických čítaní. Zaujímavým prvkom je rešpektovanie ľudových zvykov a tradícií, ktoré nie sú naviazané na povery či nekresťanské prvky. Eventuálne prispôsobenia etnickým požiadavkám však vždy musia byť schválené kompetentnou cirkevnou autoritou. V uzáveroch Koncilu sa nachádza mnoho usmernení ohľadom prostriedkov sociálnej komunikácie. Vzhľadom na enormný technologický pokrok v uvedenom období a s vynálezmi, ako sú rádio, televízia, kinematografia či rozmachom novinárskych prostriedkov, sa začínajú dostávať práva a povinnosti veriacich v tejto oblasti do situácie, že je temer nemožné ich kontrolovať. Samotná Cirkev uznáva, že má právo a povinnosť pri šírení Evanjelia tieto prostriedky využívať. Práve tak však má povinnosť svojich veriacich viesť a sprevádzať, aby ich používali v súlade s ich vierou.

Je nutné, aby bol dodržiavaný „primát morálneho poriadku“ a vyhnutie sa „nečestným tendenciám“, práve tak, ako je nutné garantovať „spravodlivú verejnú mienku“.³ Rodičia majú povinnosť usmerňovať svoje deti pri používaní týchto prostriedkov masovej komunikácie a mladí ich majú zasa zodpovedne využívať. Táto požiadavka, ako nám uplynulé pol storočie ukazuje, nestratila nič na aktuálnosti, ale ešte zosilnela. Koncil zároveň povzbudzuje, aby mediálni producenti ponúkali výchovné a morálne formačné programy a nenechali sa viesť v prvom rade ekonomickým ziskom. Najdôležitejší dokument Koncilu, dogmatická konštitúcia o Cirkvi – *Lumen gentium*, predstavuje Cirkev ako putujúci Boží ľud. 2 kapitola dokumentu s názvom „Boží ľud“ bola výslovne chcená Koncilovými otcami. Tento Boží ľud bol v Starom zákone biblický Izrael. Teraz, v Novom zákone, to je samotná Cirkev. Ohľadom hierarchickej štruktúry Cirkvi sa v 3. kapitole potvrdzuje to, čo bolo deklarované už Prvým Vatikánskym koncilom o pápežstve, biskupoch a ich právach a povinnostiach. Následne v 5. kapitole sa pojednáva o všetkých kategóriách veriacich a univerzálnom povolaní k svätosti. Je jasne deklarované, že všetci sú povolaní k svätosti v rámci svojich kompetencií. V 6. kapitole sa pojednáva

¹ CENALMOR, Daniel – MIRAS, Jorge. *Il diritto della Chiesa*. Roma : EDUSC, 2014, s. 73.

² SCCELLINI, Giuseppe. *Storia del diritto canonico*. Milano : Giuffrè Editore, S.p.A., 2014, s. 92.

³ SCCELLINI, Giuseppe. *Storia del diritto canonico*, s. 92.

o rehoľníkoch a ich osobitnom dare, ktorý dostali v troch evanjeliových radách. Vzťahy medzi putujúcou Cirkvou a Cirkvou oslávenou sú opísané v 7. kapitole. Táto kapitola potvrdzuje, že putujúca Cirkev bude mať svoje naplnenie iba v nebeskej sláve, keď všetko bude zjednotené v Kristovi. Posledná kapitola pojednáva o Matke vteleného Slova, Márii. Je to práve ona, cez ktorú prišlo na zem vtelené Slovo. Každý veriaci má tak povinnosť túto Matku uctievať ako Matku Krista, Cirkvi a duchovnú matku každého veriaceho. Koncil práve tak uznáva zásluhy Východných cirkví kvôli ich „*cirkevnému a duchovnému vlastníctvu, ktoré je vnímané ako dedičstvo celej Kristovej Cirkvi*“. Východné cirkvi sú vnímané ako „živí svedkovia“ kresťanskej tradície. Aj keď sú ich liturgické slávenia rozdielne, predsa len sú spojené tou istou hodnotou ako tie, ktoré sú „zverené pastoračnému riadeniu Rímskeho veľkňaza“. Ďalším veľkým odkazom Koncilu je prehĺbenie a rozvoj ekumenizmu. Koncil presadzuje a šíri jednotu všetkých kresťanských cirkví, ale zároveň odmieta nárok tých, ktoré sa považujú za jediné pravé dedičky Kristovho odkazu. Je tak jasne zadefinované pozvanie „*všetkým veriacim katolíkom, aby sa, rozpoznajúc znamenia časov, zúčastnili tohto ekumenického hnutia*“ a znovu obnovili Kristom žiadanú jednotu Cirkvi. V otázke náboženského dialógu Cirkev deklaruje svoj rešpekt voči všetkým náboženstvám a prijíma v nich všetko, čo ich s ňou spája. Osobitne aktuálnou témou, ktorej sa Koncil venoval, je apoštolát laikov, ktorého prehĺbenie považuje za urgentné.

K tomuto apoštolátu sú pozvaní – vo svetle svojho krstu – všetci pokrstení. Toto dielo má urobiť všetkých veriacich účastných na diele spásy. Následkom tohto tvrdenia je skutočnosť, že všetci kresťania sa majú snažiť o šírenie Kristovho odkazu. Celkom osobitne to je dôležité v situáciách a okolnostiach, kde sa viera a Evanjelium môže dostávať iba vďaka nim. Pracoviská, spoločenský život, politika, medzinárodné vzťahy sú toho príkladom. Tento apoštolát laikov má byť včlenený do apoštolátu celej Cirkvi. Ďalšou oblasťou, ktorej koncil venoval explicitnú pozornosť, je misionárska aktivita. Uvedomujúc si, že prvými misionármi boli už samotní apoštolí, táto misionárska snaha nesmie nikdy prestať. Misionárska aktivita Cirkvi nesmie nikdy prestať, pretože pramení „*z vôle Boha, ktorý chce, aby boli všetci ľudia spasení a došli k poznaniu pravdy*“, explicitne sa vyjadril Koncil. Ján XXIII. sa hneď v úvode Koncilu vyjadril, že „*doktrína (Cirkvi) musí byť prezentovaná podľa požiadaviek a potrieb času, v zhode s ideálom milosrdenstva a nie odsúdenia, snažiac sa o opätovné zjednotenie kresťanov*“.⁴

Pozícia práva v dejinách Cirkvi

Zákony posvätnej disciplíny Katolícka Cirkev postupom času zvyčajne reformuje a obnovuje, aby sa pri stálom zachovávaní vernosti voči božskému Zakladateľovi vhodne zhodovali so spásnym poslaním, ktoré jej bolo zverené. Rozhodnutie obnoviť Kódex sa zrodilo 25. 1. 1959 spolu s dvoma inými rozhodnutiami, o ktorých pápež Ján XIII. hovoril (slávenie synody Rímskej Diecézy a zvolania všeobecného koncilu). Nový Kódex si však

⁴ MOISSET, Jean-Pierre. *Storia del cattolicesimo*. Torino : Lindau s.r.l., 2008, s. 448.

nevyhnutne vyžadoval predchádzajúcu prácu Koncilu, a hoci bol ohlásený súčasne s týmto všeobecným Koncilom, predsa časovo nasleduje po ňom.⁵ Kódex svojím obsahom ale aj svojím vznikom prejavuje ducha tohto Koncilu, v ktorého dokumentoch sa Cirkev, univerzálna sviatosť spásy (LG, 1, 9, 48), predstavuje ako Boží ľud a jej hierarchické zriadenie sa chápe ako založené na kolégiu biskupov, spojenom so svojou hlavou.

Čo teda vlastne Kódex je? Je nutné pripomenúť to oddávna trvajúce dedičstvo Zákona a Prorokov, ktoré pomaly rástlo z histórie a zo skúsenosti Božieho ľudu v Starom zákone, ktoré Kristus neprišiel zrušiť, ale ho naplniť (Mt 5, 17). Tak teda novým a hlbším spôsobom môže patriť do dedičstva Nového zákona. Hoci teda Sv. Pavol učí, že ospravedlnenie nepochádza zo skutkov zákona, ale z viery (Rim 3, 28 Gal 2, 16), predsa však nevyklučuje záväznú účinnosť Desatora (Rim 13, 8-10 Gal 5 13-25 a 6, 2) a ani nepopiera dôležitosť disciplíny v Božej Cirkvi (1 Kor 5 a 6). Takto nám spisy Nového zákona umožňujú, aby sme si ešte viac uvedomili dôležitosť disciplíny, ktorá nás spája so spásonosnou povahou Evanjelia.⁶ Spomedzi prvkov, ktoré vyjadrujú pravý a vlastný obraz Cirkvi, môžeme uviesť najmä tieto. Náuku, podľa ktorej sa Cirkev pokladá za Boží ľud (viď LG, 3), a hierarchická autorita za službu (LG 3). Ďalej je to učenie, ktoré ukazuje Cirkev ako *spoločenstvo*. Kvôli tomuto spoločenstvu ustanovuje vzájomné vzťahy, ktoré musia byť medzi partikulárnou a univerzálnou Cirkvou, ako aj medzi kolegiálnosťou a primátom. Podľa Koncilu všetci členovia Božieho ľudu svojím vlastným spôsobom majú účasť na trojakej úlohe Krista: kňazskej, prorockej a kráľovskej – s touto náukou sa spája aj náuka, ktorá sa vzťahuje na povinnosti a práva veriacich, osobitne laikov, a napokon je to úsilie, ktoré má Cirkev vyvíjať v ekumenizme. Kódex teda preberá tú istú známku vernosti v novosti a novosti vo vernosti Tradícii. Keďže Cirkev je ustanovená aj ako sociálny a viditeľný organizmus, potrebuje normy, aby sa jej hierarchická a organická štruktúra stala viditeľnou, aby sa riadne usporiadalo vykonávanie úloh, ktoré jej Boh zveril, predovšetkým posvätnej moci a vysluhovania sviatostí. Taktiež sa podľa právnych noriem musia usporiadať vzťahy medzi veriacimi podľa spravodlivosti založenej na láske pri zabezpečení a určení práv jednotlivcov. Na počiatku cirkevného života bolo vo zvyku zhromažďovať kánony do zbierok, aby sa tak uľahčilo ich poznávanie, používanie a zachovávanie, lebo ako už upozornil pápež Celestín v liste biskupom z Kalábrie, „ani jeden kňaz nesmie nepoznať svoje kánony“ (r. 429). 4. Toledská synoda (r. 633) nariadila: „*Kňazi majú poznať Sväté písmo a kánony*“ lebo, „*nevedomosti, matke všetkých omylov, sa majú vyhýbať najmä Boží kňazi*.“ R. 1140 Decretum Graziani – prvá a vlastne jediná zbierka stredoveku. Ďalšie zákony, najmä tie, ktoré boli vynesené v dobe Tridentského Koncilu a tie, ktoré neskôr vyniesli rozličné rímske dikastériá, neboli nikdy sústredené v jednej zbierke. Preto už v čase I. Vatikánskeho koncilu biskupi žiadali, aby sa pripravila jediná a nová zbierka zákonov.

⁵ HOLMES, J. Derek – BICKERS, W. Bernard. *Breve storia della Chiesa cattolica*. Cinisello Balsamo : Edizioni San Paolo, 2008, s. 374.

⁶ Cieľom kódexu teda nie je nahradiť v živote Cirkvi vieru, milosť, charizmy a najmä lásku veriacich, naopak, sleduje sa to, aby sa v cirkevnej spoločnosti utvoril taký poriadok, ktorý by uprednostňoval lásku, milosť a charizmu a súčasne uľahčoval ich usporiadaný rozvoj tak v živote jedinca, ako aj celej cirkevnej spoločnosti. Kódex teda môžeme chápať ako úsilie preložiť náuku koncilu do kánonickej reči.

Kódexy v živote Cirkvi a chronológia tvorby Kódexu z roku 1983

Už v čase prípravy Prvého vatikánskeho koncilu mnohí biskupi žiadali, aby sa pripravila nová a jediná zbierka zákonov, aby pastoračná starostlivosť o Boží ľud bola istejšia a bezpečnejšia. Napokon sa Pápež Pius X. hneď na začiatku svojho pontifikátu podujal na toto dielo. Pod vedením kardinála Pietra Gasparriho boli práce nakoniec ukončené. Celá zbierka v podstate sledovala systém ustanovení rímskeho práva o osobách, veciach a žalobách. Po smrti Pia X. jeho nástupca Benedikt XVI. vyhlásil 27. mája 1917 túto zbierku zákonov za univerzálnu, výlučnú a autentickú. Závaznú účinnosť nadobudla 19. mája 1918.

Po ukončení Druhého Vatikánskeho koncilu a po publikácii jeho dokumentov a zverejnení koncilových myšlienok sa mohlo pristúpiť k revízií Kódexu kánonického práva. Kódex z r. 1917 stále platil, ale bolo potrebné ho zladit' s výsledkami Koncilu. Koniec koncov, tento prvý cirkevný Kódex do veľkej miery vyjadroval predchádzajúcu mentalitu a víziu Cirkvi, ktorá ju charakterizovala na prelome 19. a 20. stor. Je však tiež pravda, že prvý Kódex, ktorý v sebe v jednotnej forme zhromažďoval celú normatívu temer polovicu storočia, bol niekoľkokrát novelizovaný idúc tým jasne za dispozície Motu proprio *Cum iuris canonici* pápeža Benedikta XV.⁷ Pápež Ján XXIII. si jasne uvedomoval túto nutnosť, a tak už v marci r. 1963 ustanovil Pápežskú komisiu, ktorá sa mala venovať revízií Kódexu. Začiatok prác a novom Kódexe znamenal prijatie základnej voľby. Bola ňou vernosť legislatívnej forme, ale zároveň zapracovanie nových myšlienok a Koncilovej filozofie. Tento projekt obnovy cirkevnej normatívy znamenal použitie troch nástrojov. Boli to teda nový Kódex pre latinskú Cirkev, Kódex pre východné Cirkvi a *Lex Ecclesiae fundamentalis*, ktorá by bola spoločná pre oba kódexy. Často opakovaná bola otázka, do akej miery je možné samotné fungovanie Cirkvi vyjadriť právnickým slovníkom. Uvádzané a kodifikované cirkevné právo si však nikdy nekládlo za cieľ definovať najvyššie morálne zákony, ale *de facto* iba to minimum spravodlivosti, ktoré je nutné zachovávať pre fungovanie akejkolvek ľudskej spoločnosti. Nový Kódex si nedával za cieľ nahradiť v živote Cirkvi službu a charizmy, ale vytvoriť rámec, v ktorom služba a charizmy môžu ešte viac vyniknúť a rásť. Jedna z ustanovených komisií pracovala na formulácii *Lex Ecclesiae fundamentalis*. Táto schéma bola schválená v roku 1980. Napriek tomu, že tento dokument vyjadroval posun v kánonistickej vede, pre svoju možnú kontroverznú povahu nakoniec nebol prijatý. Jeho základné prvky potom boli zakomponované do novovzniknutých kódexov. To, čo sa celkom určite môže zdôrazniť je, že pri vypracovaní Kódexu pre latinskú Cirkev hrala hlavnú úlohu kolegialita. Hneď na úvod boli prezentované závery biskupskej synody z r. 1967, ktoré sa týkali prípravy nového Kódexu, ktoré určili princípy postupu novej kodifikácie.⁸ Následne boli vytvorené rôzne pracovné skupiny

⁷ VISIOLI, Matteo et al. *Corso istituzionale di diritto canonico : Il diritto canonico nella vita della Chiesa*. Milano : Ancora, 2005, s. 63.

⁸ Dostupné na internete:

http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sinodo_indice_it.html#1%20-

pozostávajúce z kanonistov, juristov a právnikov, ktorí mali vytvoriť schému nového Kódexu, berúc do úvahy aj pripomienky biskupov z celého sveta.⁹ Po tom, čo tieto skupiny vytvorili požadovanú schému, posunuli ju na konzultáciu, ohodnotenie a vyjadrenie biskupom a ďalším inštitúciám a organizáciám, ako sú napr. Rímska kúria, univerzity, cirkevné fakulty, najvyšší predstavení rehoľných inštitútov. Po tom, čo sa tieto inštitúcie vyjadrili a boli do schémy zapracované ich pripomienky, bol 29. júna 1980 predstavený novo vznikajúci Kódex. Počas celého nasledujúceho roka 1981 bol takto prvýkrát komplexne prezentovaný text predmetom štúdia a hodnotenia medzinárodnej komisie. Po jej pripomienkach a korekciách bolo toto dielo predstavené 22. apríla 1982 pápežovi. On sám, po tom čo uskutočnil posledné úpravy na texte, takto spracovaný nový Kódex promulgoval 25. januára 1983. Nasledovalo plynutie *vacatio legis*, ktoré trvalo do 27. novembra 1983, 1. adventnej nedele, ktorou začal byť nový, najvyšší právny zákon Cirkvi, účinný. Takto uvedený Kódex si ponechal svoj tradičný názov – *Codex iuris canonici*.

Priebeh kodifikačných prác

Komisia pre revíziu Kódexu kánonického práva bola ustanovená dňa 28. marca 1963, hneď po začatí všeobecného Koncilu. Jej predsedom sa stal kardinál Pietro Ciriaci. Samotná revízia však bola odložená. K tomuto rozhodnutiu dospela komisia na zasadaní 12. novembra 1963, argumentujúc, že je potrebné počkať na výsledky Koncilu. K tejto pôvodnej komisii ustanovenej Jánom XXII. jeho nástupca Pavol VI. pripojil 17. apríla 1964 ďalších sedemdesiatich poradcov. 24. februára 1965 Pavol VI. vymenoval Raimonda Bidagora S. J. za nového tajomníka komisie a 17. novembra toho istého roku bol Willy Onclin ustanovený za prideleného tajomníka komisie. 20. novembra 1965, keď sa Druhý vatikánsky koncil chýlil ku koncu, konalo sa slávnostné zasadnutie, na ktorom boli prítomní členovia komisie - kardináli, tajomníci a konzultanti, aby slávili verejné začatie prác na revízii Kódexu.¹⁰

Schválené zásady na vypracovanie nového Kódexu boli nasledovné:

- mala sa bezvýhradne dodržať právnická povaha nového Kódexu,
- okrem čnosti spravodlivosti sa má v novom Kódexe zohľadniť aj láska, miernosť, ľudskosť, umiernenosť,
- nový Kódex má prenechať partikulárnym právam to, čo nie je potrebné pre jednotu univerzálnej Cirkvi,
- z hľadiska základnej rovnosti všetkých veriacich a z hľadiska rozmanitosti úradov a úloh, založenej na samom hierarchickom usporiadaní Cirkvi, je potrebné, aby sa práva osôb vhodne definovali a zabezpečili,

---

%20I%20ASSEMBLEA%20GENERALE%20ORDINARIA%20%2829%20SETTEMBRE-29%20OTTOBRE%201967%29.

⁹ VISIOLI, Matteo et al. *Corso istituzionale di diritto canonico : Il diritto canonico nella vita della Chiesa*. Milano, s. 63.

¹⁰ Pri tejto príležitosti Sv. Otec vyznačil komisii dve hľadiská, ktorými sa mala riadiť celá práca. V duchu prvého hľadiska nešlo iba o nové usporiadanie zákonov, ako to bolo pri vypracovaní Piovho-Benediktovho Kódexu, ale aj a najmä o obnovenie noriem. Za základ teda malo slúžiť staré právo, ale malo byť prispôbené novému mysleniu. Podľa druhého hľadiska pri celej práci tejto revízie bolo treba mať na zreteli dekréty a predpisy Druhého vatikánskeho koncilu.

- v novom práve sa má stanoviť zásada, podľa ktorej sa z hľadiska riadenia podiel Božieho ľudu má vymedzovať ako všeobecné pravidlo *územne* – nič však nebráni tomu, aby tam, kde je to užitočné, nemohli prijať aspoň spolu s územným hľadiskom iné dôvody ako kritériá na vymedzenie spoločenstva veriacich.

Z týchto zásad, ktoré mali usmerňovať cestu revízie nového Kódexu, celkom jasne vyplýva nevyhnutnosť postupne uplatňovať náuku Cirkvi rozpracovanú Druhým vatikánskym koncilom.

Samotné práce Pápežskej komisie pre revíziu Kódexu sa uskutočnili v štyroch etapách:¹¹

- prvá (1965 – 1977) bola zasvätená vypracovaniu samotných osnov (schemata) na základe „Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant“, ktoré boli definované biskupskou synodou v r. 1967,

- druhá (1972 – 1980) prebiehala v konzultáciách a prácach všetkých, ktorí sa podieľali na tvorbe samotného textu Kódexu,

- tretia (1980-1982) bola v znamení hodnotenia jednotlivých schém, dopĺňovania a korektúr znenia noriem, ktoré vyvrcholili tvorbou tzv. *Schema Novissimum*,

- štvrtá (1982-1983) a posledná etapa spočívala v lektúre záverečnej verzie nového diela a prípravy na jeho samotnú publikáciu.

15. januára 1966 predseda legislatívnej komisie zaslal predsedom biskupských konferencií list, v ktorom ich požiadal, aby predložili žiadosti a rady ohľadom práva, ktoré je potrebné utvoriť. Okrem toho bola vyslovená požiadavka, aby sa na sekretariát komisie poslali mená znalcov kánonického práva. Z piatich kontinentov a z 31 národov, ako členovia, poradcovia a iní spolupracovníci v komisii, po celý čas pracovalo 105 kardinálov, 77 arcibiskupov a biskupov, 73 svetských kňazov, 43 rehoľných kňazov, 3 rehoľníčky a 12 laikov.¹²

Práce na novom Kódexe sa mohli začať. V rokoch 1972 až 1977 sa vypracovali schémy jednotlivých kníh, ktoré boli následne zaslané Najvyššiemu veľkňazovi na konzultácie. Nové systematické usporiadanie sa opiera o dve zásady. Jedna sa týka vernosti voči všeobecnejším zásadám, ktoré už pred tým stanovila ústredná skupina; druhá sa týka praktickej užitočnosti, aby nový Kódex mohli ľahko pochopiť a používať nie len znalci, ale aj pastieri, ba všetci veriaci. Schéma celého Kódexu bola na slávnosť svätých apoštolov Petra a Pavla 29. júna 1980 odovzdaná Najvyššiemu veľkňazovi a následne bola poslaná kardinálom, členom komisie, na definitívne preskúmanie a posúdenie. Na zvýraznenie univerzálnosti Cirkvi boli do tejto komisie na návrh biskupských konferencií pribraní ďalší členovia, a tak jej počet stúpol na 74 členov. Tí začiatkom roku 1981 predložili ďalšie

¹¹ CORECCO, Eugenio – GEROSA, Libero. *Il diritto della Chiesa*. Milano : Jaca Book, 1995, s. 45.

¹² Ešte pred posledným zasadnutím Druhého vatikánskeho koncilu boli na 6. mája 1965 pozvaní poradcovia komisie, aby preštudovali tri základné otázky: či je potrebné pripraviť jeden alebo dva Kódexy, latinský totiž a východný; aký postup prác sa má zvoliť pri jeho redakcii, čiže ako by mala postupovať komisia a jej orgány; a napokon ako vhodne rozdeliť prácu, ktorú je potrebné zveriť jednotlivým subkomisiám. O týchto otázkach vypracovali referáty tri skupiny, na to ustanovené.

pripomienky, ktoré boli následne zakomponované do textu. V termíne od 20. do 28. októbra 1981 prebehlo plenárne zasadnutie na prediskutovanie celého textu nového Kódexu. Takto prepracovaný a schválený text Kódexu bol ešte raz vytlačený a odovzdaný Najvyššiemu veľkňazovi 22. apríla 1982, aby sa už mohlo prikročiť k jeho vyhláseniu. Nový Kódex bol publikovaný 25. januára 1983 na výročie ohlásenia revízie Kódexu pápežom Jánom XXIII.

Vydanie nového Kódexu a jeho obsah

Autentické vydanie tohto nového Kódexu je sprevádzané dvoma dokumentmi: *Prefáciou* alebo *Predhovorom*, a Apoštolskou konštitúciou *Sacrae disciplinae leges*. V tejto konštitúcii Sv. Otec po hlbkej reflexii o nutnosti zachovania a prehĺbenia disciplíny v Cirkvi i po zdôraznení významu nových kánonických noriem nariadil jeho uvedenie do platnosti. Takmer ihneď po publikácii nového diela pápež Ján Pavol II. ustanovil 2. januára 1984 komisiu pre interpretáciu Kódexového textu – *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando* (PCI), ktorá sa transformovala na Pápežskú radu pre interpretáciu legislatívnych textov v *Pastor bonus* z 28. júna 1988.¹³

Samotný text Kódexu neobsahuje pramene jednotlivých kánonov. Je to aj preto, že pri tejto druhej kodifikácii sa už nepocit'ovala nutnosť dokazovať nadväznosť na kánonickú tradíciu tak, ako tomu bolo pri promulgácii Kódexu v r. 1917. Je však tiež pravda, že v roku 1989 Pápežská komisia pre autentickú interpretáciu Kódexu kánonického práva vydala v jednom zväzku¹⁴ znenie Kódexu z r. 1983, v ktorom uviedla ku každému kánonu: korešpondujúci kánon v Kódexe z roku 1917; dokumenty II. Vatikánskeho koncilu týkajúce sa predmetnej matérie; pápežské alebo dikasteriálne dokumenty, ktoré sa v svojom obsahu môžu dotýkať toho-ktorého kánona. Medzi týmito prameňmi majú osobitné miesto dokumenty Koncilu, ktoré predstavujú zdroje *par excellence*, z ktorých čerpali kánonisti pri tvorbe nového Kódexu.

Toto prepojenie medzi Koncilom a Kódexom je jasne podčiarknuté jednak konštitúciou *Sacrae disciplinae leges*, ale aj v prejave, ktorým pápež Ján Pavol II. predstavil Kódex: „*Je isté, že koncilové postuláty, ale aj praktické pokyny, ktorými sa usmerňuje služba Cirkvi, nachádzajú v novom Kódexe svoju oporu, často aj doslovnú*“.¹⁵ Obraz Cirkvi, ktorý sa tak objavil po Koncile (celkom osobitne vykreslený v *Lumen gentium*), nachádza svoj odraz aj v Kódexe. Vo vzťahu k tejto skutočnosti konštitúcia *Sacrae disciplinae leges* podčiarkuje nasledujúce aspekty: identita Cirkvi ako Božieho ľudu a zdôraznenie autority ako služby; častejšie používanie termínu spoločenstvo, osobitne na vyjadrenie vzťahov medzi univerzálnou Cirkvou a miestnymi Cirkvami; účasť všetkých členov Božieho ľudu, a teda aj laikov, na trojitom úrade Krista, kňazskom, kráľovskom a prorockom; ekumenická otvorenosť Cirkvi. Vychádzajúc z tejto novej obsahovej štruktúry bolo potrebné prekonať schému

¹³ CORECCO, Eugenio – GEROSA, Libero. *Il diritto della Chiesa*, s. 46.

¹⁴ PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO. CODEX IURIS CANONICI : AUCTORITATE IOANNIS PAULI PP. II PROMULGATUS : FONTIUM ANNOTATIONE ET INDICE ANALYTICO-ALPHABETICO AUCTUS, CITTÁ DEL VATICANO 1989.

¹⁵ VISIOLI, Matteo et al. *Corso istituzionale di diritto canonico : Il diritto canonico nella vita della Chiesa*, s. 65.

prvého Kódexu z r. 1917. Nový Kódex vo svojej prvej knihe predstavuje legislatívu všeobecných noriem. Identitu Cirkvi zasa právne upravuje druhá kniha, pomenovaná Boží ľud. Táto kniha upravuje jednak status laikov (veriaci vo všeobecnosti, bez rozdelenia na laikov a klerikov a nezávisle od tohto delenia rehoľníkov), a následne aj právne postavenie Cirkevnej hierarchie. Koncilová schéma o trojitom úrade učiť, posväcovať a riadiť je spracovaná v tretej a štvrtej knihe. Právnomu režimu časných majetkov Cirkvi sa potom venuje piata kniha. Termín časné majetky bol zvolený aj kvôli jasnému vyjadreniu skutočnosti, že existujú aj večné majetky Cirkvi. Záverečné dve knihy Kódexu sa venujú procesom a sankciám. Pri týchto dvoch knihách však, na rozdiel od prvého Kódexu, dochádza k obráteniu poradia. V Kódexe z r. 1917 bola šiesta kniha pomenovaná Sankcie v Cirkvi a siedma kniha Procesy. Nový Kódex sa teda skladá zo siedmich kníh, ktoré majú nadpisy: Všeobecné normy, Boží ľud, Učiaca úloha Cirkvi, Posväcovacia úloha Cirkvi, Časné majetky Cirkvi, Sankcie Cirkvi, Procesy. Taktiež je zaujímavé pozorovať, že z úloh trojitého úradu Cirkvi nie je úradu riadiť venovaná samostatná kniha, tak ako je to v prípade úradu učiť a posväcovať. Je to snáď preto, že v celom texte Kódexu sa dostatočne nachádzajú tieto usmernenia, ktoré nie sú ničím iným iba inštitucionalizovanou službou. Z pohľadu jurisprudencie sa môže konštatovať, že boli úspešne prekonané obavy, ktoré by v Cirkvi videli politickú entitu. Cirkev nebola definovaná ani Koncilom, ani Kódexom ako čisto ľudská organizácia, na ktorú by sa dali aplikovať iba pravidlá sociológie alebo politiky.¹⁶ Opak je pravda. Z textov jasne vyplýva vnímanie povahy Cirkvi ako mystéria (viď *Lumen gentium* 1). Vychádzajúc z tejto schémy a z tohto vnímania Cirkvi sú, pochopiteľne, menšie nároky na ochranu Cirkevnej reality ako „uzatvoreného systému“. V období, ktoré nasledovalo po publikácii Kódexu v r. 1983, dochádza k veľkej legislatívnej aktivite, ktorá vyvrcholila promulgáciou Kódexu východných cirkví v r. 1990.

RESUMÉ

Tento článok, ktorý sa týka kanonického práva a II. Vatikánskeho koncilu, sa osobitne venuje aj genéze kreovania Kódexu z r. 1983. Vytvorenie nového Kódexu priamo nadväzovalo na závery a idey Koncilu. To je dôvod, prečo sú v úvode spomenuté tieto princípy a myšlienky. Hlavný kánonický význam koncilu je zhrnutý v troch okruhoch: doktrínálnych princípov obsiahnutých v jeho dokumentoch, ktoré následne našli odraz v právnych normách; právnych noriem navrhnutých Koncilom, o ktoré sa neskôr opierali tvorcovia Kódexu; nových inštitúcií, ktoré majú svoj pôvod v Koncile a našli svoje uplatnenie a opodstatnenosť aj v ďalšej legislatíve. Aj keď sa používa pre cirkevnú sféru ten istý termín ako aj pre civilnú – právo, predsa však to, čo má byť vždy prítomné v každej cirkevnej norme, je etika, alebo ešte presnejšie, morálka. Následne sa text venuje zmene a aktualizácii jazyka používaného nie len v dogmatike, ale následne aj v jurisprudencii. Boží ľud, služba, pastoračná starostlivosť sú termíny, ktoré nachádzajú miesto nie len v hlavnom

---

¹⁶ VISIOLI, Matteo et al. *Corso istituzionale di diritto canonico : Il diritto canonico nella vita della Chiesa*. Milano : Ancora, 2005, s. 65.

Koncilovom dokumente *Lumen gentium*, ale aj v práve. Kvôli jasnejšiemu pochopeniu nutnosti a významu kodifikácie pozitívnych právnych noriem v Cirkvi je v centre článku kapitola venujúca sa pozícií práva v dejinách Cirkvi. Na otázku „čo teda vlastne Kódex je?“, je vhodné pripomenúť to od začiatku stvorenia pretrvávajúce dedičstvo Zákona a Prorokov. Ono pomaly rástlo a zrelo z histórie a zo skúsenosti Božieho ľudu v Starom zákone, ktoré Kristus neprišiel zrušiť, ale ho naplniť (Mt 5, 17). Existujúci a momentálne platný Kódex je v Cirkvi už druhá oficiálna kodifikácia pozitívneho práva. Prvá bola v r. 1917. Text následne ponúka pohľad na chronológiu tvorby Kódexu po II. Vatikánskom koncile. Pápež Ján XXIII. si uvedomoval nutnosť nového Kódexu, a tak v marci r. 1963 ustanovil Pápežskú komisiu, ktorá sa mala venovať revízií Kódexu. Tento plán aktualizácie cirkevnej normatívy znamenal použitie troch nástrojov. Boli nimi nový Kódex pre latinskú Cirkev, Kódex pre východné Cirkvi a *Lex Ecclesiae fundamentalis*, ktorá by bola spoločná pre oba kódexy. Často bola položená otázka, ako je možné život Cirkvi vyjadriť právnickým slovníkom. Cirkevné právo si však nekladie za cieľ definovať najvyššie morálne zákony, ale de facto iba tú najmenšiu mieru spravodlivosti, ktorú je potrebné zachovať pre fungovanie spoločnosti. Kódex a právo si nedáva za cieľ nahradiť v živote Cirkvi službu a charizmy, ale vytvoriť priestor, v ktorom, práve naopak, služba a charizmy, môžu ešte viac vyniknúť a rásť. Priebeh samotných kodifikačných prác je opísaný v ďalšej kapitole príspevku. Práce postupovali od vytvorenia Komisie pre revíziu Kódexu cez schválenie zásad, ktorými sa mali riadiť práce. Samotná práca na Kódexe prebiehala v štyroch etapách: prvá (1965 – 1977) bola venovaná vypracovaniu samotných osnov (tzv. schemata) na základe „*Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*“, ktoré boli definované biskupskou synodou v r. 1967; druhá (1972 – 1980) bola venovaná konzultáciám všetkých, ktorí sa podieľali na tvorbe samotného textu; tretia (1980 – 1982) bola v znamení hodnotenia jednotlivých schém, dopĺňovania a korektúr znenia noriem a vytvorení tzv. *Schema Novissimum*; štvrtá (1982-1983) a posledná etapa spočívala v lektúre záverečnej verzie Kódexu a prípravy na jeho samotnú publikáciu. Spracovanie tejto témy je ukončené priblížením vydania Kódexu a jeho obsahu. Autentické vydanie nového Kódexu z r. 1983 sprevádzajú dva dokumenty: *Prefáciou* alebo *Predhovorom* a Apoštolskou konštitúciou *Sacrae disciplinae leges*. Obsah Kódexu sa vyčerpáva v siedmych knihách, v ktorých je zhrnutá platná normatíva pre celú latinskú katolícku Cirkev. Promulgácia tohto diela nebola ukončením právnických aktivít, ale ešte viac podnietila rozmach cirkevnej jurisprudencie, čo vyvrcholilo vydaním Kódexu východných cirkví v r. 1990.

SUMMARY

Remembering the 50th Anniversary since the end of Second Vatican Council, this article discusses the creation of one of its greatest fruits – Canon Law Codex. By its doctrine, the Council excellently transferred unchangeable scholarship and eternal truth into modern language. Council documents brightly uncover charismatic character of the Church, however, on the other side, the Council comments on the facts that directly touch the pilgrim Church. Laws and regulations accompany the Church guidance through its 2000-

year history. Canon Law seeks no limitations and regulations for its believers. The opposite is true. Its task is to create a society and norms that will support the growth of charisma and love not only among the God's people, but among everybody. There are the most important formulations of the individual Council documents specified in this work. These formed the basis for the commission that was creating this act. Subsequently, the article discusses the principles that have been leading lawyers to formulate particular rules and the whole work. Using the offered space, the individual phases of creating seven books of norms are chronologically described. The article does not avoid difficulties that had to be overcome, as well. The Codex is the result of Universal Church efforts. Based on this, it was important to supervise, take into account and reconcile all opinions that were expressed through the creation of Codex per 20-year. This norm however, is valid in every local Church. Based on this fact, we may realise how difficult was the way of its birth. The final Canon expresses this completely: *Salus animarum est suprema lex.*

Adresa autora:

doc. JUDr. ICDr. Juraj Jurica, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: jurojurica@hotmail.com

POCTA SVÄTICIAM, MISIONÁRKAM

Mária Spoločníková

TRIBUTE TO THE SAINTS, MISSIONARIES

Navštíviť dnes niekdajšie stredovekom dýchajúce, kráľovsky privilegované mesto Košice, isto je pre mnohých návštevníkov prekvapujúci a hádam aj radostný zážitok – nielen pre jeho mandlovite usporiadané námestie s centrom gotickej architektúry Dómu – dominujúcej katedrály, ale pre jej neoddeliteľnú súčasť duchovnej náplne, ktorá svet reality a religiozity po mnohé stáročia vytvárala, upevňovala a stala sa silou dobra a krásy nenahraditeľným magnetom i v 21.storočí.

Existencia človeka, postupujúci vývoj jeho myšlienkovvej štruktúry, napredovanie, dôsledné zachovávanie múdrosti stvorenia, ktoré čerpalo z Knihy Kníh, priviedla ho k poznaniu, že niet inej cesty, ako cesta smerujúca k prameňom PRAVDY, k prejavom tvorcov imaginácie SVETLA, DOBRA a KRÁSY. Výnimočné talenty majstrov slova, hudby, výtvarných umelcov, architektov a iných profesií reprezentujú syntézu fenomenálnej tvorby, neopakovateľnosť nadčasovej podoby, ktorú stredoveké dejiny umenia nazvali gotickým slohom. Zobrazenie dejinných, legendami opradených motívov, variácie tématických, bohato rozvetvených foriem, výrazov, zašifrovaných myšlienok, mytológiou ladených námetov, typickou skratkou a symbolickou dômyselnosťou predostretá koncepcia obsahu predstavuje nevyčerpatel'ný okruh subjektívnych, duchovných a estetických zážitkov, sprostredkovaných daromi Prozreteľnosti. Napokon i k uvedomeniu si prostredníctvom „ľudskej“ tvorivosti aj iných, neznámych dimenzií – nadpozemské bytie konečný cieľ – transcendentnosť.

K takýmto charakteristickým poznatkom privádza spoločnosť, profesionálnu verejnosť i nezainteresovaného pozorovateľa, spiritualita atmosféry a interiérového vybavenia gotického chrámu sv. Alžbety, patrónky mesta Košice, nielen v minulosti, ale i v prítomnosti – keď si opäť a intenzívnejšie máme uvedomiť, kto vlastne táto deva, manželka, matka, vdova, rehoľnica, svätica – „Sancta Elisabeth“ v dejinách európskej kultúry znamenala a jej príklad znázornený na obrazoch gotických majstrov v hlavnom oltári Dómu môže byť podnes prít'azlivý. V maľovanom cykle 12 obrazov o Alžbete, tematicky dôležité zobrazenia životných zastávok vo viacerých epizódach zaujmú obsahom, kompozíciou, farebným riešením – ale nepriamo, dokonalá kľúčová v nich je výzva k láskyplnej oddanosti k trpiacim bližným. V slovách, v biblických výjavoch je hojnejšie frekventovaná, ale v dnešnej spoločenskej situácii akoby opomíjaná, potrebný akt preukázanej lásky je obchádzaný. Pritom vieme, že postih vekom, starobou, chorobami, bolesťami tela, neduhmi, nedostatkom lásky, trpiacej duše, sú práve tie strastičné

skutočnosti, ktoré vyžadujú pri profesionálnom riešení problémov aj otvorené oči, hlavne pozornosťou, oddanosťou prekypujúce citlivé srdce.

V našich storočiach v širokom zábere sa pripomínajú a s pevnosťou presvedčenia pestujú potrebné v rámci nenahraditeľných organizácií misijných aktivít dobročinné, záslužné ustanovizne iste s veľkým materiálnymi i finančnými obeťami, len je otázne, či je v nich aj dostatok ochotnej láskavosti, sebaobetavej lásky. Vo svete, v mnohých kontinentoch dobrovoľné a účinné aktivity misionárov a sestier prinášajú úľavu, zmierňujú ostrosť napätých, naliehavých problémov v zdravotníctve, školstve, v prvom rade v dušpastierskej oblasti, vysluhovania sviatostí, nie raz až do nasadenia obety vlastných životov. Sú to láskou poháňané obdivuhodné dimenzie. Charitatívna činnosť má korene už v úsvite raného kresťanstva a tradovala sa i v pohnutých dobách stredoveku, poznamenaného často aj pomýlenými náhľadmi filozofie, postihnutého vojnami, hrôzou občianskych nepokojov, hladom, morom, živelnými pohromami, katastrofami a pod.

Naša patrónka, Alžbeta Durínska Uhorská, v 13.storočí žila svoj život ako každý ľudský údel s tajomstvami utrpenia, na pozadí ktorého sa predpokladá spontánne rozvíjanie rozmeru charitatívnej lásky. Na prvý pohľad azda kvalitatívne aj rozdielnej od pojmu dnešného chápania misijne cieleného poslania pravého misionára. Lebo vierohodní a povolání odchádzajú do rôznych kútov svetadielov, do neznámych, nepredstaviteľných ťažkostí, neľudských podmienok a nebezpečenstiev cudzích krajín, v prvom rade hlásať Slovo Božie, krstiť, učiť, pomáhať zorientovať sa v radostnej zvesti, poslúžiť ako opora v upevňovaní viery, blahodarných iniciatívach a impulzoch venovať sa „živej vode“ pokrsteným. I v mnohých ďalších aktivitách sprítomňovať živého, jediného a Najvyššieho tým nevedomým, neznámym, tápajúcim, núdzným príspevom aj obetovaním materiálnych dobier, napokon láskavosťou poukázať na zdroj a na poznanie nemennej PRAVDY, so vzťahom k skutočnosti stvorenia. Súhrnom charakteristík misionárskej činnosti v krátkosti z pohľadu laika je to namáhavý a úctyhodný prínos o Kristovom učení k nepokrsteným, výzva k jednoduchým veriacim osvojiť si kresťanský spôsob života, venovať čas myšlienkam v modlitbách, dať priestor duchovnej motivácii a presvedčeniu o vyšších princípoch v ponímaní sveta. Zmena života misionárov v rôznych okolnostiach, aj v nepredvídaných situáciách, v iných geografických, hospodárskych, klimatických podmienkach, v inom kultúrnom prostredí, je ustavičná sebaobeta, zmysel povolania budovaný na osobnom vzťahu k Bohu, na hodnotách sveta kresťanskej kultúry a na najdôležitejšom, na podstate svetla evanjelia.

V prehľade dejín a zvažovania historického priebehu udalostí misie boli a aj ostali nenahraditeľnými aktivitami rozšírenými po celom zemekruhu obetavosťou pracovitých „poslancov“ kultu Božích zámerov. Odkrývajú skutočnosť, že Boh je zdroj bytia, potvrdzujú nadčasovosť, vytvárajú dynamické prostredie, aby plnili poverenie a dejinnú výzvu: „...choďte do celého sveta a učte národy...“ (Mt. 28,19, Mk.16,15).

Pri porovnaní týchto požiadaviek, evanjeliových rád, s počínaním pozoruhodnej fenomenálnej Alžbety v šírke svojho praktického života vo svojej neutíchajúcej činnosti,

nemusela slovne a ani nemohla dostať poslanie tohto druhu popri iných dobrodeniach svojho času. V rámci nepochopiteľných podnetov, svedomitého a dôsledného vzťahu k blížnemu svojho reálneho okolia však jedinečným spôsobom, hádam inštinktívne vycítila to, čo v iných chvíľach bolo nutné a z jej cnostného svedomia i jej spoločenského postavenia podstatné prejavit' nekompromisný úmysel nielen ako ľudské rozhodnutie zo súcitu, ale ako postoj na ceste živej viery smerujúcej k cieľu, ktorý príkladne, ako svedectvo slobodnej vôle aj ako dar milosti, zodpovedne pestovala. Horizont skutočnosti a mystérium bytia ju nádejne presahoval. Povšimnutia hodné činy, nezmerne hodnotné jednanie v životných situáciách, sú preukázateľné v niekoľkých obrazových epizódach: charitatívna veľkorysosť pri pomoci postihnutému („Zázrak kríža“), odvážne liečenie, nebojácne priblíženie sa v akte pri ošetrovaní rán kožného ochorenia (malomocného?), Alžbetina dobroprajnosť a ochota prejavená úbožiakovi, ktorému dôverne poskytuje hygienickú službu (strihá vlasy), dar porozumenia a odpúšťania nevďačnosti pri úmyselnom zhodení jej útlej postavy do blata kaluže nesvedomitou ženou – predstavil maliar sugestívnym spôsobom, ako fascinujúce príklady sebaobety vykonané pohotovou citlivosťou a racionálnou múdrosťou srdca. Akoby objavil v krehkej a odkryl v šľachetnej bytosti mimoriadne poslanie: zázrak podstaty pulzujúceho tajomstva lásky. Azda aby zdôraznil stále dôležitý prejav stále potrebnej pomoci, ten zabudnutý záujem o skutky a upozornil na zaslúžený podiel slávy omilostenej svätice. Iba pre jej úctu a schopnosti vo svete tragiky darovať sa, pre hĺbku aktov dobra, ktorá sprítomňuje nádej, rozsieva pokoj a tkvie vo vlastnej podstate, v humanizme kresťanskej viery.

Ísť medzi bedárov má individuálne rozmery, osobné pohnútky, motiváciu hľadať vo svetle viery ťažisko svojho života. Nám v prítomnosti pozorujúc toto nádejné cnostne vykonané nezištné posolstvo, zážitky, či aktuálne predstavenie ľudských vlastností a reakcie na ne, pripomína akýsi vytrhnutý list zo vzácneho iluminovaného rukopisu, z knihy dejín, ktorého kvalitu a výtvarné riešenie iba zriedkakedy máme možnosť poznať zblízka. V realite Alžbetinho domáceho prostredia jej príbeh azda ani nebol tak krásny, autenticky farebný, kvalifikovane „rukou“ verne maľovaný, ako ho ten dávny, menom neznámy gotický majster, (z roku 1473 – 1477) priblížil, vlastnou rečou nadaného umelca oživil a vo svojej výnimočnej tvorbe „zvečnil“.

Imaginárny portrét vznešene krásneho výrazu svätej tváre z najhodnotnejšej tabuľovej maľby cyklu dvanástich výjavov na slávnostnej strane oltára, „Alžbeta strihá vlasy zanedbanému starcovi“, vnímame nielen fyzicky, ale i vo výtvarnej nádhere kompozície duchovným zrakom ako realistické či skôr abstraktné divadlo, ako odkaz pozemskej osobnosti, praktizujúcej svoju vieru naživo. Akoby v hĺbke svedomia a s ľudskou radosťou kráčala v ústrety predsavzatiam obetovať svoje ego a poslúžiť v snahe zranenému svetu pomoc duchovna svojou bytosťou asi ako charismatický misionár dnes. Aby uvážená náklonnosť sa stala trvalým prínosom v stretaní sa s ľuďmi, ktorí túžia po etickej blízkosti, Božej milosti i po darovanej pozornosti, nezištnej pomoci pri uskutočnení pravej oddanosti uchopenej z lásky, ako doklad mystéria DUCHA.

Čosi takto radostného, povznášajúceho máme možnosť odhaliť v existencii azda aj pod nepriamym vplyvom počínania sv. Alžbety, o ktorom sme sa presvedčili, že neboli to len legendami podpreté, vykonštruované, predstierané a idealizované historiky, ale aj po stáročiach pôsobiace príklady, skutky a činy lásky, ktoré aj s odkazmi iných veľkých svätých mohli blahodarne zasiahnuť do uvažovania mladistvej, nenápadnej, vo Francii žijúcej, často citovanej, Terezky Ježiškovej.

Charitatívnu, úprimne myslenú predstavu a s vrelou túžbou stať sa misionárkou, nachádzame v inej forme, v písomnej podobe v pokojnom, ale napínavom príbehu, v životopise do sféry duchovna pozvanej sympatickej svätici. V ňom sa vyznáva a vo vlastnom vnútri pohrúženými modlitbami sa zapája do poslania byť užitočným činiteľom, veľkorysým darcom mnohým nepokrsteným, podľa charizmy hlásateľov, identických učiteľov, autentických poslov v ďalekých mimoeurópskych misiách. S úprimným záujmom prežívala v duchu obete rehoľníkov, kňazov, mužov misionárov a angažovaných rehoľných sestier, vyslaných na misijné územia. Ale aj radosť, úspechy z rokov rozkvetu významu reality misií, hoci osobne a sama fyzicky nemohla byť účastná konkrétneho šírenia dobra, pomoci pri vzdelávaní a výučbe v rámci požiadaviek misijných hnutí, ba ani usmerňovania a upevňovania zázemia pre pravdy evanjelia, zaznamenané a určené každému ako tajomstvá ideového odkazu. Jej kreativita spočívala v zjednotení sa s kultúrou veľkolepého daru kresťanského spôsobu života, v stotožnení sa s motiváciou obety ľudskosti orientovanej v evanjelizácii pre dôležitosť a dôstojnosť jednotlivcov, spoločenstiev, pre budúce pokolenia a pokresťančenia celého sveta. Dejiny a štatistiky zaznamenávajú kladné výsledky rozširujúcich sa dobrých zvestí aj napriek miestnym neúspechom, úkladom, útokom zloby v niektorých krajinách.

Pre silu jej úprimných modlitieb za misie, službou so špecifickou odvahou dobrodružstva duše, životným štýlom v dotyku s Bohom, pevným odhodlaním, dokumentmi jej názorov, v meditatívnych postojoch nahrádzala fyzickú účasť na tajomstvách úspechov misijných poslaní. S neochvejnou povinnosťou osobnej viery pestovala tieto inšpiratívne vnuknutia, Božie dary a v súlade s vďakou hlásala otvorenosť svedomia a moc PRAVDY.

Žila SLOVO, aby všade a pevne rástlo iba dielo Božie a v temnotách svetlo Jeho dobra. Takto uvážlivo sa volí malá sv. Terézia z Lisieux za patrónku misií. Vzrastá v okruhu misionárov, mnohých príkladných svätých aj jej úcta a obdiv k „Dejinám jednej duše“, k „vybrúsenému“ briliantu spojenému so žiarou radostného predsavzatia a s dôverou k spiritualite viery a k transcencii.

V dobách nejestvujúcich technických vymožeností, viera, dôvera, inšpiratívna predstava o plameňoch veľkej lásky vyvolených, spontánne predpokladaná krása šľachetnosti sú prítomné v zobrazeniach starých majstrov, v portrétoch, v nádejných hlasoch víťazných postáv, pokorne v úcte k svätým. Takto sme vnímali veľkodušné svedectvo idealizovanými rysmi krásnej, ľubeznej tváre sv. Alžbety na hlavnom oltári v Košickom Dóme – napriek tomu, že na oltár povýšenú sväticu do doby maliarovho

účinkovania delili storočia. Umeleckú reč, ako výtvarnú disciplínu portrétovania, pri znázornení milej postavy s podmanivým úsmevom vyrovnanosti so zdravotne ťažkým údelom – zaregistrovali nám už z konca 19. storočia pomocou techniky vzácne fotografie, rozmnožené ako dôležité dokumenty a konkrétny záznam obdivuhodnej bytosti s ojedinelým životným príbehom a so vzácnym poslaním, ktorej dôveryhodné pôsobenie požehnávajú nebesá.

Adresa autorky:

Mária Spoločníková

akademická maliarka

Športová 6, 040 10 Košice

LISTINA BELU IV. Z ROKU 1247 PRE BARDEJOVSKÝCH CISTERCITOV POTVRDZUJÚCA ICH VLASTNÍCKE PRÁVA

Konštantín Daniel Boleš

*CHARTER OF BELO IV. FROM 1247 ADRESSED TO CISTERCIANS CONFIRMING
THEIR PROPERTY RIGHTS*

Bela dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex. Omnibus XP[ist]I fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad || vniuersorum tam presencium quam posteriorum noticiam harum serie litterarum volumus peruenire. Quod accedentes ad nostram presenciam quidam fratres de Copryuincia Cisterciensis ordinis aput (sic!) ecclesiam || sancti Egidij de Bardfa prope Sarus commorantes suis nobis curauerunt insinuare querimoniis, quod Theutonici de Epurijs metas terre ipsorum Bardfa vocabulo, vbi supradicta ecclesia est || sita, auctoritate propria destruxissent eleuantes in preiudicium et grauamen ipsorum metas falsas de nouo, quarum occasione terminos terre predictorum fratruum transgredere attemptantes non modicam || partem terre eorundem indebite occupando. Verumtamen nostri incumbit officij, iura quorum licet illibata ac illesa obseruare, nostro fideli Tegus comiti de Sarus dedimus in mandatis, quod tam terram || Bardfa quam eciam alias terras ad ipsos fratres pertinentes, que fuerant ab eis alienate nostra ciruire auctoritate et erectis nouis metis iuxta veteres metas, easdem restitueret fratribus antedictis. Idem || vero comes Tegus hoc nostrum nolens preterire mandatum, sicut nobis retulit viua uoce et eciam in litteris suis insinuare curauit, totam terram Bardfa vndique circuiendo et nouas metas || iuxta veteres erigendo memoratis fratribus restituit. Et vt de cetero tota materia questionis ac controuersie sopiretur, easdem metas prout in litteris ipsius Tegus comitis vidimus contineri, suo || ordine nostro ferimus interseri priuilegio, que tali ordine distinguntur. Prima meta incipit a quodam riulo, qui nuncupatur Kijsthopul et ibi immediate tenent metas cum cruciferis || de Gyboltho. Abhinc ascendit verus aquilonem per siluas et peruenit ad quendam montem vbi oritur quidam fluuius, qui wlgō dicitur Oronuospothok, deinde vadit per siluas ad caput || cuiusdam riuli, qui vocatur Monuhpothok. Inde vero transit per montana ad vnum fluuium, qui dicitur Pricluchyn. Ab hinc descendit per siluas ad caput cuiusdam riuli nomine Kysbereznek || Inde vero protenditur ad Lopuhmezev et ibi est meta terrea. Abhinc vero transit ad Burcuth, deinde ascendit ad montem qui dicitur Morovcha. Inde vero vadit ad caput cuiusdam || riuli nomine Breynicha, deinde protenditur et transit ad caput vnius riuli nomine Noggrabovch et idem Grabovch intrat in quoddam fluuium Thopul nomine et inde vadit per siluam || ad caput cuiusdam riuli nomine Kijsloroycha. Inde vero vadit per siluosam terram ad Ehelleusmezev et ibi est meta

terrea. Inde vero transit ad paruuum riuulum qui nominatur Thorycha et || per eundem riuulum Thorycha intrat in aquam Thopul et ibi terminatur. Item prima meta predii, qui vocatur Zukchu incipit in litore fluuii Zukchu a parte orientali et vadit ad partes meridionales per planiciem ad dumum qui dicitur Rekeyabucur, deinde ad viam regalem, inde vero per nouas et veteres metas cadit iterum in Zukchuv et sic || terminatur. Item prima meta predii Delnafev quod pertinet ad fratres predictos incipit a parte orientali et vocatur Sydovpothok vbi sunt mete terree et per regalem viam vadit ad fluuium Delnafev || et per eundem fluuium ascendendo vadit iterum ad Thopul. Deinde per siluosam terram reuertitur ad Sydovpothok ad metam priorem et sic finitur. Vt hec nostra descriptio salua semper || et inconcussa permaneat ad instanciam fratrum sepedictorum presentes concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno ab incarnatione Domini Millesimo ducentesimo || quadragesimo septimo, septimo Idus Nouembris, Regni autem nostri anno tredecimo.

Belo z milosti bozej král' Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Halíča, Vladimírska a Kumánska. Všetkým v Krista veriacim ktorý budú čítať tento list, pozdrav v Spasiteľovi všetkých. Na známosť všetkým, tak súčasníkom ako aj budúcim pokoleniam, dávame znením tohto listu, že keď predstúpili pred nás istí bratia z Koprivnice z rádu cistercitov, ktorí bývajú pri kostole sv. Egida v Bardejove neďaleko Šariša, tak sa nám posnažili opísať vo svojich s'ťažnostiach ako im Nemci z Prešova svojvoľne zničili medzníky na ich majetku, ktorý sa volá Bardejov, kde stojí spomínaný kostol, a ako postavili nové medzníky, ale falošné, na ich škodu, lebo tým, že sa opovážili prejsť za hranice územia spomínaných bratov, tak im zabrali nie malú časť tohto územia. Zaiste patrí to k našej povinnosti, aby sme uchovali práva kohokolvek nedotknuté a neporušené, preto sme prikázali nášmu vernému kómesovi zo Šariša, Tekusovi, nech na základe právomoci, ktorú sme mu dali, urobí obchádzku majetku Bardejova ako aj ostatných majetkov, ktoré patria týmto bratom a boli im odcudzené, taktiež potom, čo nechá vytýčiť nové medzníky povedľa starých, nech tieto majetky spomínaným bratom vráti späť. Pravda, tento kómes Tekus, keďže nijako nechcel opomenúť tento náš príkaz, ako nám aj ústne oznámil a tiež prostredníctvom listu, keď urobil obchádzku celej zeme Bardejov a z každej strany nechal vytýčiť nové medzníky povedľa starých a spomínaným bratom ju vrátil späť. Ostatne, aby sa tento spor bezpodmienečne ukončil, pripájame k tomuto nášmu privilégiumu priebeh hraníc a medzníky, ako nasledujú po sebe a ako sme to z listu samotného kómesa Tekusa zistili. Prvý medzník začína pri istom potoku, ktorý sa volá Kystophul,¹ kde bezprostredne vedú aj hranice križovníkov z Gaboltova. Odtiaľ hranica vystupuje po lese na sever až dôjde k istému vrchu, kde pramení potok, ktorý sa ľudovo nazýva Aranyospotok. Potom hranica vedie cez les k prameňu iného potoka, ktorý sa nazýva Monuhpotok. Odtiaľ potom hranica prechádza vrchmi k jednej rieke, ktorá sa nazýva Prikluchyn. Odtiaľ zostupuje cez les k prameňu iného potoka pod názvom Kisbereznek.² Odtiaľ pravda sa ťahá k Lopuchmezev, kde je aj medzník navrhnený zo zeme. Pravda tiež odtiaľ prechádza až

¹ „...Kisthopul...“, by podľa Šmilauera bol Kamenec, ktorý ústí do Tople pri Tarnove alebo Hrabský potok. - ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, (Nakl. Učen.spol. Šafar) Bratislava 1932, s. 416.

² „...Kysberetnek...“ snáď Brezník, tok medzi Tvarožcom a Stebníkom alebo Andrejov potok, ktorý preteká Bardejovskou n. Vsou. - ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 417.

ke Burkuť³ a potom vystupuje na vrch, ktorý sa volá Morovcha.⁴ Odtiaľ potom vedie k rieke, ktorá sa nazýva Nagygrabocz a tento Grabocz sa vlieva do istej rieky pod názvom Topl. Potom prechádza lesom k prameňu istého potoka Kisloroycha.⁵ Odtiaľ pravda vedie lesnatým územím k Chelleusmezev a tam je medzník zo zeme. Odtiaľ prechádza k malému potoku, ktorý sa volá Thorycha⁶ a po tomto potoku hranica vstupuje do toku Tople a tam končí. Tiež prvý medzník prádia, ktoré sa volá Zukchu, začína na brehu rieky Zukchu⁷ od východu a vedie na juh po rovine ku kroviu zvanému Rakatyabokor, potom ku kráľovskej ceste, odtiaľ po nových medzníkoch popri tých starých prichádza opäť do Zukchuv a tam hranica končí. Tiež prvý medzník prádia Delnafeu, ktoré patrí spomínaným bratom, začína od východu a volá sa Sydovpohok,⁸ kde sa nachádzajú dva medzníky zo zeme a po kráľovskej ceste hranica vedie k rieke Delnafeu.⁹ Po tomto potoku vystupuje hranica a vedie opäť k Topli. Potom cez zalesnené územie sa vracia späť k Sydovpohok k medzníku, kde hranica začala a tam aj končí. Aby tento priebeh hraníc zostal zachovaný a nemenil sa, na žiadosť už spomínaných bratov sme im udelili túto našu listinu potvrdenú dvojito našou pečat'ou. Dané v roku od vtelenia Pána, tisícého dvestého štyridsiateho siedmeho, siedmeho dňa novembrových Íd, v trinástom roku našej vlády.

Listina kráľa Belu IV. zo 7. novembra 1247 je svedectvom o pobyte dvoch rádov na území Šariša, križovníkov v Gaboltove a cistercitov v Bardejove. Ich pobyt by mal byť svedectvom o starobylosti sídliska.¹⁰ Podľa iného názoru možno rátať s príchodom týchto rádov už koncom 12. storočia, ale text listiny je sfalšovaný.¹¹ Otázkou je, prečo bola metačná listina uložená v dome uhorského taverníka, prepísaná až po vyše dvestopäťdesiatich rokoch. Zvyčajne si držiteľia dávali svoje privilégia prepisovať častejšie. Zvlášť sa to týka listiny obsahujúcej popis hraníc, lebo vlastnícke pomery sa časom menili a takisto i rastom nových sídlisk sa menili i krivky hraníc jednotlivých majetkov. Na druhej strane pravosť listiny vo všeobecnosti nie je spochybňovaná a tešila sa obľube vydavateľov.¹²

³ Podľa jednej mienky by išlo o Bardejovské kúpele, podľa druhej o prameň na sever od Beloveži. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 419.

⁴ „...qui dicitur Macovcha...“. – FEJER, György. *Codex diplomaticus Hungariae civilis ecclesiasticusque*. tom.VI. vol.2, (typis Typ. Reg. Univers. Hung.) Budae 1830, s. 377.

⁵ „...nomine Kiolocoycha...“. – FEJER, György. *Codex diplomaticus Hungariae civilis ecclesiasticusque*. tom.VI. vol.2, (typis Typ. Reg. Univers. Hung.) Budae 1830, s. 377; Podľa Šmilauera by to mohol byť potok Lukavica, ktorý ústi do toku Šibskej vody pri Bardejove. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 417.

⁶ Zrejme potok Solotvínec alebo Slatvínec, ktorý ústi do Tople pri Gerlachove. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 416.

⁷ Potok Sekčov. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 221; 408 – 409.

⁸ Buď je to jeden z potokov ústiacych do Torysy, alebo tok dolnej Torysy. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 411 – 412.

⁹ Delna pri Zlatej Bani. – ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*, s. 224.

¹⁰ ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. (Východoslov. naklad.) Prešov 1990, s. 79.

¹¹ BEŇKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. (Východoslov. naklad.) Košice 1985, s. 186, 223.

¹² SZENTPÉTERY, Imre – BORSA, Iván. *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I. kötet, 2 füzet, (Akadémiai Kiadó) Budapest 1927, nr. 864, s. 260; FEJER, György. *Codex diplomaticus Hungariae civilis ecclesiasticusque*. IV./1, Budae 1829, s. 468; VI./2, s. 375; WAGNER, Carolus. *Diplomatarium comitatus Sarosiensis*. Posonii – Cassoviae 1780, s. 513.

Listina z čias kráľa Belu IV. o tom, ako si cisterci z Bardejova ubránili svoje vlastnícke práva, je významným svedectvom o dejinách Šariša. Zároveň dáva poznať i okolnosti v súvislosti s pôsobením rehoľných komunít v tejto časti Slovenska v stredoveku. Určite sa jej význam stane viac zrejším, keď sa pri výskume stredovekých dejín porovná s inými stredovekými listinami, ktoré sa týkajú regiónu v údolí rieky Tople.

Adresa autora:

ThDr. Konštantín Daniel Boles O.Praem

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: danielb.posta@gmail.com

RECENZIE | REVIEWS

POJSL, Miloslav. *Počátky církevní správy na Moravě, biskupství a arcibiskupství v Olomouci*. Historická společnost Starý Velehrad : Uherské Hradiště 2015, ISBN 978-80-86157-45-0

Práca vznikla v rámci projektu: CMTF_2014_008 pod názvom „Monografie o počátkách církevní organizace na Moravě a o olomouckých (arci) biskupech“ udelenej v grantovej súťaži Grantovou radou Univerzity Palackého v Olomouci.

Veľmi zaujímavým a obohacujúcim by bolo prejsť si dejiny Veľkej Moravy s historikmi okolitých krajín. Všetci sú rozhladení v poznaní vlastných dejín a vlastných špecifik. Medzi takýchto historikov bezpochyby patrí aj prof. PhDr. Miloslav Pojsl.

Pri pohľade na množstvo dejinných faktov, udalostí a biskupov, si uvedomujem, že sme so svojimi 15 biskupmi a 210-ročnou históriou iba chudobnými príbuznými, ktorí sa ešte len prísťahovali.

Profesor Pojsl vo svojom diele predstavuje množstvo prameňov a literatúru, ktorá sa venuje téme katalógu biskupov v Olomouci. Od Granum catalogi praesulum Moraviae až po súčasnosť. Preto sa práca musí čítať len pomaly, pretože je v nej množstvo informácií. Autor je odborníkom na tému sv. Cyrila a Metoda a počiatkov cirkevnej organizácie na Morave, preto je aj precízny pri skúmaní autenticity archeologických a literárnych prameňov. Ako sám uvádza, že písomné pramene zo zač. 15. storočia nemôžu obsahovať modernú kritickú metódu, ale častokrát sú výstupom literárneho podania svojej doby aj s legendárnym a nepravdivým podtónom.

Dejiny cirkevnej organizácie na Morave sa pravdepodobne začínajú už v závere 8. storočia. V prvej fáze ide o počiatky cirkevnej organizácie s väzbou na akvilejský patriarchát. Druhé obdobie je spojené s cyrilometodskou misiou a zriadením samostatnej panonsko-moravskej a ďalej už len moravskej cirkevnej provincie, končiacej smrťou arcibiskupa Metoda a vyhnaním pomocného nitrianskeho biskupa Vichinga kniežat'om Svätoplukom. Tretie obdobie predstavuje obnovenie cirkevnej organizácie pápežom Jánom IX. krátko pred koncom 9. storočia, pokračujúc až po zriadenie biskupstva v Olomouci.

Olomoucké biskupstvo a neskôr arcibiskupstvo svojím 950-ročným trvaním je najstaršou moravskou inštitúciou. Počas tejto doby sa v Olomouci vystriedalo desiatky osobností.

Je veľmi pravdepodobné, že prví misionári na Moravu prichádzali už v poslednej tretine 8. storočia z oblastí Akvileja, Benátska a Ravenny.

Franská misia ku Slovanom bola realizovaná po víťazstve Karola Veľkého a jeho syna Pipina, vyvrátením panstva Avarov.

Prvý písomný doklad o počine pasovského arcibiskupa Adalrama, asi v roku 828, sa vzťahuje k vysväteniu kostola sv. Emeráma na hradišti Nitrava (Nitra) kniežat'a Pribinu.

Mojmír neskôr Pribinu vyhnal z jeho nitrianskeho sídla a územie pripojil k moravskému kniežatstvu, a tým vytvoril územný celok, ktorý sa stal základom pre neskoršie Svätoplukom budovanú Veľkomoravskú ríšu.

Prvá christianizačná vlna na Morave sa dotýkala na prvom mieste domácej nobility, od kniežat'a cez veľmožov až po služobníctvo. Proces christianizácie pokračoval ešte dlho po zániku Veľkej Moravy. Pričom treba brať do úvahy, že prijatie kresťanstva malo záujmy aj politicko-mocenské.

Snahou kniežat'a Rastislava bolo získať vlastnú cirkevnú organizáciu, ktorá by bola nezávislá na franskom episkopáte a panovníkovi. Zároveň je to aj svedectvo o tom, že kresťanstvo bolo na Morave už na takej výške, že by bolo na mieste žiadať o samostatnosť.

Byzantská misia na čele so sv. Konštantínom – Cyrilom a Metodom sa okamžite akomodovala. Stav kresťanstva a cirkevnej organizácie bol asi pre nich značným prekvapením. Počas pobytu solúnskych bratov v Ríme Konštantín ochorel a vstúpil do gréckeho kláštora. O tom, že profesor Pojzl má rád cyrilometodské obdobie, svedčí aj to, že o tejto téme rád a podrobne píše (napr. smrť a pochovanie sv. Konštantína – Cyrila, či Metoda).

Pri určení miesta pôsobenia sv. Cyrila a Metoda poukazuje na pochybnosti o priamej súvislosti velehradského kláštora s nimi. Výsledky archeologických skúmaní na Velehrade jasne poukázali, že tu nemožno hľadať ani veľkomoravské ústredie, ani katedrálny kostol arcibiskupa Metoda. Velehradský cisterciátsky kláštor bol totiž založený na zelenej lúke.

Takisto je to aj s miestom pochovania sv. Metoda, keď mnohí „zapálení vlastenci“, hľadajú hrob sv. Metoda na rôznych miestach v blízkom i vzdialenom okolí Velehradu. Ako to autor úsmevne uvádza: „*Může být poutavým čtením ve Slepých uličkách archeologie.*“

Autorove úsmevné komentáre možno čítať aj na viacerých miestach. Napr.: „*To ovšem nebyly návštěvy za cara, nýbrž za bolševiků v Sovětském svazu, kde zůstalo zachováno nepatrné torzo ikonostasů pravoslavných kostelů, jež ponechali pro podobné „návštěvníky“ jakým byl i Z. Klanica*“, alebo „*archeologická datace se asi určuje podle křišťálové koule*“, a: „*Vybavení interiéru podle zmíněného obrazu nelze brát vážně. Je to projev bujně fantazie a zmatení reálií odpovídajících spíše baroku než velkomoravskému období*“, a: „*Spojovat zemřelého z hrobu 12/59 jen na základě dvou neobvyklých gombíků, které měly spojovat jeho pohřební plášť, s knížetem (králem) Svatoplukem jako „kajčovníkem a mnichem“*, považujeme ne za příliš smělé, nýbrž přímo bájeslovné.“

V ďalšom vývoji po roku 906 (907) došlo pravdepodobne k zabitiu kniežat'a a celej moravskej nobility. Veľká Morava, ako štátny útvar, tým de facto zanikla, ale územie Moravy zostalo zrejme Maďarmi nedotknuté. Na väčšine hradísk postupne život upadal, ale nezanikol úplne, teda aspoň nie v priebehu 10. storočia.

V roku 973 bol za prvého pražského biskupa ustanovený mních Dětmar zo Saska, ktorý v Čechách už nejakú dobu pôsobil. Spolu s ďalšími biskupmi asistoval 28. apríla 976 pri súde mohučskému metropolitovi. Medzi týmito biskupmi je uvedený aj „biskup

moravský“. Jeho meno je neznáme, ale to poukazuje na prítomnosť moravského biskupa, teda aj moravskej cirkevnej správy spreď roka 900.

Otázkou zostáva, kde boli sídelné miesta jedného arcibiskupa a troch biskupov, vysvätených pápežskými legátmi, pred rokom 900. Možno teda predpokladať, že nový arcibiskup bol na stolci sv. Metoda v katedrále Bohorodičky Panny Márie. Jeden z týchto biskupov zaujal sídlo v Nitre po biskupovi Vichingovi. Pravdepodobne aj Morava vedľa metropolity mala ešte aspoň jedného biskupa, ktorý aspoň zo začiatku mohol sídlit' pri bazilike v Mikulčiciach. Vážnym kandidátom na biskupský stolec by mohol byť aj Olomouc.

Biskupstvo v Olomouci zriadil v roku 1063 české knieža Vratislav so súhlasom pražského biskupa Šebíře, a to bez potvrdenia pápeža a súhlasu mohučského arcibiskupa. K vytvoreniu olomouckého biskupstva sa nezachoval žiadny úradný dokument, ak samozrejme, existoval.

Autori Grana a Series episcoporum nezaradzujú sv. Cyrila a Metoda do počtu olomouckých biskupov. Poradie olomouckých alebo moravských biskupov začínajú evidovať až biskupom Jánom I. Po Janovi potom pôsobil na Morave biskup Silvester (942 – 961).

Za pozornosť stojí tiež skutočnosť, že obidva olomoucké katalógy biskupov označujú biskupov Jána (1063 – 1086) a Ondreja (1091 – 1096 alebo 1099) za biskupov moravských. Od Petra I. (1097 – 1104) označujú niekoľko biskupov dvojakým poradím, podľa moravského a podľa olomouckého počtu. Z toho teda vychádza, že Olomoucké biskupstvo má kontinuitu s veľkomoravskou cirkevnou správou, nie však s arcibiskupstvom sv. Metoda, ktoré fakticky zaniklo jeho smrťou 6. apríla 885. A že počiatok biskupstva v Olomouci bol výhradne v rukách českého kniežat'a a od roku 1085 prvého českého kráľa Vratislava II.

Keď biskup Jindřich Zdík v roku 1141 preložil biskupské sídlo od sv. Petra k dokončenému komplexu pri katedrále sv. Václava na přemyslovskom hrade, musel na žiadosť pápeža a mohučského arcibiskupa ponechať štyroch kanonikov pri kostole sv. Petra. U sv. Václava zriadil novú dvanásť člennú kapitolu organizovanú na princípe „vita communis“... Za kanonikov novej katedrálnej kapituly menoval so súhlasom českého kniežat'a Soběslava doterajších arcidiakonov na moravských hradoch (Olomouc, Brno, Znojmo, Břeclav, Spytihněvgrad a Přerov).

Pri kapitule existoval aj zbor vikárov, jeden z nich bol vždy katedrálňm farárom. Do roku 1772 členom kapituly mohol byť len šľachtic.

Olomoucké biskupstvo od roku 1063 sa rozprestieralo na území Moravy. Diecéza od 12. storočia bola rozdelená na šesť archidiakonátov, ktoré sa ďalej delili na farnosti.

Majetkovo, medzi moravskými a českými biskupstvami, bolo olomoucké (arci) biskupstvo najbohatšou cirkevnou ustanovizňou. Počas vojen bolo z tohto majetku iba „ukrajované“ až po komunizmus.

Autor nás v ďalšej časti sprevádza počiatkami a vznikom sakrálneho umenia od Jeruzalemského večeradla, cez rímske domy a Dura Europos, až po určenie vhodného liturgického miesta – antickej krytej tržnice - baziliky. A to všetko pre to, aby čitateľ lepšie pochopil veľkomoravskú architektúru. Z veľkomoravskej architektúry autor spomína aj nepodarenú rekonštrukciu kostola v Modre; najdlhší kostol na Veľkej Morave (35 m) v Mikulčiciach; stavby v Uherskom Hradišti blízko Kunovic a v katastri obce Sady.

Podobne nás autor oboznamuje so základnými pojmami z liturgie.

Prvým a najstarším biskupským sídlom olomouckých biskupov bol biskupský dom postavený v Olomouci pri kostole sv. Petra. Druhým biskupským sídlom v Olomouci sa stal románsky palác pri bazilike sv. Václava na novozriadenom přemyslovskom hrade. Biskupský románsky palác nemá v strednej Európe obdobu. Biskup Róbert (1201 – 1240) asi po požiari hradu v roku 1204 zahájil výstavbu nového, už tretieho biskupského sídla, ktoré situoval do priestoru medzi hradné opevnenie a záver románskej baziliky sv. Václava. Zdikov palác začala asi od tretieho desaťročia 13. storočia využívať biskupská scholasteria pre výchovu a vzdelávanie budúcich kňazov.

Výstavba priestranejšieho neskorogotického presbytéria katedrály sv. Václava si vyžadovala odstránenie biskupského paláca z doby biskupa Róberta. Preto musel biskup Stanislav Thurzo zahájiť výstavbu štvrtého biskupského sídla na Předhradí, ktorú dokončil jeho nástupca biskup Ján Dubravius (1541 – 1554).

Za tridsaťročnej vojny i za švédskej okupácie Olomouca (1642 – 1650) bol palác drancovaný, ničený a zrejme aj vypálený. Nástupom Karola II. z Liechtensteinu-Castelkorna na olomoucký biskupský stolec (1664 – 1695) bola zahájená jeho obnova. Karol II. okrem olomouckej biskupskej rezidencie vybudoval tiež biskupský zámok – letné sídlo v Kroměříži. Ďalšie biskupské rezidencie, ktoré sa nachádzali na území celej diecézy, plnili vždy iba niektoré funkcie (letohrádky, lovecké zámočky a dvory s prevažne správnu a hospodárskou funkciou).

Najviac času počas roka biskupi trávili na kroměřížskom zámku a ďalších lokalitách. V Olomouci boli zvyčajne len z liturgických dôvodov počas Vianoc a Veľkej noci, a to vždy iba na niekoľko dní.

Olomoucká biskupská rezidencia neplnila iba sídelné a reprezentačné funkcie. Počas komunizmu sa stala doživotným domácim väzením arcibiskupa Josefa Karla Matochu (1948 – 1961).

Napokon nás autor v tejto časti vovádza do všetkých kútov dnešnej arcibiskupskej rezidencie, sprevádza nás jednotlivými historickými udalosťami, ktoré sa týkajú tohto miesta. Okrem iného sa arcibiskupská rezidencia stala aj miestom pobytu cisára Ferdinanda v revolučnom roku 1848, zároveň aj vlády cisára Františka Jozefa I.

Napokon nás prof. Pojzl vovádza do podstaty druhej časti práce. Tvorí ju rad viac ako 54 olomouckých biskupov a 15 arcibiskupov s krátkou informáciou o ich živote. V krátkosti podáva základné údaje zo života solúnskych bratov a zvlášť sv. Metoda. Smrťou arcibiskupa Metoda a vyhnaním jeho žiakov zásluhou nitrianskeho biskupa

Vichinga, končí na Morave slovanská liturgia. Veľké dielo solúnskych bratov pokračuje už mimo územia Veľkej Moravy.

Gorazd bol designovaným nástupcom arcibiskupa Metoda, ale biskupstva sa neujal.

Knieža Mojmír II. požiadal pápeža Jána IX. (898 – 900) o obnovenie moravskej cirkevnej organizácie s vlastným episkopátom. Preto vyslal na Moravu arcibiskupa Jána a biskupov Benedikta a Daniela, aby tu vysvätili nových biskupov a obnovili tak zaniknutú správu z obdobia arcibiskupa Metoda. Písomné pramene o ich osudoch mlčia. Nevieme ani ich mená a ani ich rezidencie.

V prvej staroslovanskej legende o svätom Václavovi je zmienka o záhadnom biskupovi Notarovi. Ani o ňom nemáme ďalšie informácie.

„Moravský biskup“ - jeho meno tiež nie je známe, ale táto správa svedčí o moravskom biskupovi, a teda aj o existencii moravskej cirkevnej správy.

Vracen - jediná informáciu o tomto biskupovi podáva český kronikár Kosmas v XXI. kapitole druhej knihy: „*Říká se však, že před časy Severovými byl na Moravě jakýsi biskup, zvaný, tuším, Vracen*“.

Granum menuje ako prvých nástupcov sv. Metoda Jána a Silvestra, aj keď inde sa nespomínajú. Významnejšie osobnosti zvýraznil, napr. Jindřich Zdík, Bruno ze Schauenburku a pod.

Dielo sa končí prehľadnou tabuľkou všetkých biskupov, arcibiskupov a pomocných biskupov, ako aj bohatou použitou literatúrou a prameňmi.

Z uvedených informácií je vidieť vysokú erudovanosť autora a bohatú skúsenosť pri písaní takýchto diel, rozľadenosť a kritickosť voči absurditám.

Autorovi prajem ešte veľa síl pri písaní ďalších takýchto veľkolepých diel.

Adresa recenzenta:

prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: cyril.hisem@ku.sk

CORANIČ, Jaroslav. Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Združení sv. Jána Nepomuckého při Biskupství českobudějovickém : České Budějovice 2014, 526 s. ISBN 978-80—86074-30-6

Odborná ale aj laická verejnosť, má v súčasnosti už celý rad hodnotných monografií a štúdií, ktoré vyplňajú mnohé biele miesta v našej cirkevnej histórii. Medzi ne treba zaradiť aj monografiu s názvom *Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*, ktorá vyšla od mladého cirkevného historika Jaroslava Coraniča. Sám autor hneď na začiatku svojho diela uvádza, že chce podať stručný a prehľadný chronologický obraz historického vývoja Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku od jej počiatkov až po súčasnosť. V samotnom úvode autor, okrem iného, v krátkosti predstavuje Gréckokatolícku cirkev a pripomína, že je organickou zložkou Katolíckej cirkvi, ktorá má tú istú vierouku a uznáva tú istú hlavu cirkvi, t. j. rímskeho biskupa – pápeža. Odlišuje sa od rímskokatolíckej cirkvi len východným byzantským obradom, cirkevno-slovanským bohoslužobným jazykom, prijímaním „pod obojím“ a možnosťou ženby kňazských kandidátov.

Celá práca je koncipovaná do desiatich kapitol. Jednotlivé kapitoly na seba logicky nadväzujú a vytvárajú súvislý celok. Autor sa usiloval, aby vo svojej práci predstavil základné historické skutočnosti, ktoré môžu byť predmetom pre ďalší systematický historický výskum.

Prvá kapitola je venovaná Veľkomoravskému obdobiu a misijnému pôsobeniu sv. Cyrila a Metoda. Kapitola sa dotýka aj začlenenia veriacich byzansko-slovanského kresťanstva na našom území.

Druhá kapitola predstavuje samotné Mukačevské biskupstvo až po vznik Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Osobitné miesto v tejto kapitole ma veľmi dôležitá téma Užhorodskej únie (1646).

Nasledujúca kapitola otvára jadro práce, keď sa autor venuje vlastným dejinám vzniku a cirkevného života Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v kontexte pôsobenia dvoch prvých biskupov Gregora Tarkoviča (1818 – 1841) a Jozefa Gaganca (1843 – 1875). Túto kapitolu dopĺňajú ešte témy o vzniku Košického vikariátu Mukačevského biskupstva.

Autor sa vo štvrtej kapitole venuje pôsobeniu tzv. „maďarských biskupov“ v Prešovskom biskupstve – Mikuláša Tótha, Jána Vályiho a Štefana Nováka v období rokov 1876 – 1918.

Problematikou biskupstva od vzniku Československa (1918) až po jeho zánik 1939 sa zaoberá piata kapitola. Dotýka sa pastoračnej práce generálneho vikára Mikuláša Russnáka a apoštolského administrátora Dionýza Njaradiho a Pavla Petra Gojdiča OSBM.

Šiesta kapitola sa dotýka dejín Prešovského biskupstva v rokoch 1939 – 1945. Obdobie druhej svetovej vojny znamenalo mnohé ťažké a pritom zložité historické

obdobie – napr. aj tzv. židovská otázka a mnohé iné. Osobitné miesto v tejto kapitole má aj biskupské pôsobenie Pavla Petra Gojdiča OSBM.

V nasledujúcej kapitole sa autor venoval obdobiu rokov 1945 – 1950. Koniec vojny a postupný nástup komunizmu sa zvlášť dotkol Gréckokatolíckej cirkvi, keď došlo k jej násilnému zrušeniu na tzv. Prešovskom sobore 28. apríla 1950.

Ôsma kapitola predkladá čitateľovi obdobie rokov 1950 – 1968, kedy z pohľadu komunistického štátu Gréckokatolícka cirkev neexistovala a mala sa včleniť do pravoslávnej cirkvi.

Predposledná kapitola ponúka obdobie rokov 1968 – 1989, ktoré znamenalo pre Gréckokatolícku cirkev pred štátom jej obnovu a v nasledujúcich rokoch neustálu kontrolu a šikanovanie.

Posledná kapitola svojím obsahom uzatvára najnovšie dejiny tohto biskupstva pod vedením biskupov Jána Hirku (1989 – 2002) a Jána Babjaka SJ (2002 –). Nechýbajú v nej okrem iného aj informácie o tom, že v roku 2008 bolo biskupstvo kanonicky povýšené na metropoliu (Prešovské arcibiskupstvo) a vytvorené biskupstvá v Košiciach a Bratislave.

Desať kapitol tejto monografie predstavuje v číslach 526 strán, 1629 poznámkových odkazov na množstvo pramenných a literárnych zdrojov. Treba oceniť aj bohatý poznámkový aparát, obohatenie publikácie o mapy a tabuľky a citovanie aj zahraničnej literatúry. Praktické a rýchle vyhľadanie tém umožňuje aj menný register a pre zahraničného čitateľa je k dispozícii aj trojjazyčné resumé.

Predstavená monografia historika Jaroslava Coraniča dokumentuje veľmi solídnu a precíznu niekoľkoročnú výskumnú historickú prácu. Autorovi sa podarilo na základe kritického bádania ponúknuť ucelenú a bohatú históriu Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.

V závere je treba odporúčať, aby táto publikácia nechýbala zvlášť vo farských i rehoľných knižniciach, cirkevných školách, rôznych náboženských spoločnostiach a u vzdelaných laikov.

Poznanie našich náboženských dejín, nech rozširuje naše poznanie, dôveru a lásku, ale aj pokoru na životnej ceste za Ježišom Kristom.

Adresa recenzenta:

doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenciš, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stefan.lencis@ku.sk

RECENZENTI PRÍSPEVKOV | *REVIEWERS*

prof. ThDr. Cyril HIŠEM, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: cyril.hisem@ku.sk

ThDr. Konštantín Daniel BOLEŠ O.Praem.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: danielb.posta@gmail.com

doc. ThDr. Peter BORZA, PhD.

Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity

Katedra historických vied

Ul. biskupa Gajdiča 2, 080 01 Prešov

e-mail: peter.borza@unipo.sk

prof. ThDr. PaedDr. PhDr. Jozef JURKO, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: jurko@ktfke.sk

ThDr. Angelus Štefan KURUC O.Praem., PhD.

Rehoľný dom premonštrátov

Hlavná 67, 040 01 Košice

e-mail: stefan.kuruc@gmail.com

doc. PhDr. ThDr. Štefan LENČIŠ, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, 041 21 Košice

e-mail: stefan.lencis@ku.sk

JUDr. Milan MOLOKÁČ

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: milan.molokac@gmail.com

ThLic. Tatiana JANOČKOVÁ, PhD.

Čanianska 5
044 14 Gyňov
e-mail: janockova.tatiana@gmail.com

prof. ThDr. Gabriel RAGAN, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Hlavná 89, 041 21 Košice
e-mail: gabriel.ragan@ku.sk

ThLic. Lenka STRAKOVÁ, PhD.

Janáčkova 51
080 05 Prešov 5
mail: strakova@speakwell.sk

prof. PaedDr. ThDr. Ambróz Martin ŠTRBÁK, O.Praem., PhD.

Rehoľný dom premonštrátov
Hlavná 67, 040 01 Košice
e-mail: martin.strbak@gmail.com

prof. PaedDr. ThLic. Martin WEIS, ThD.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Kněžská 8, 370 01 České Budějovice
e-mail: weis@tf.jcu.cz

Notitiæ historiæ ecclesiasticæ

vedecký recenzovaný časopis | *Scientific peer-reviewed journal*
ročník | *Volume 4, číslo | Issue 2, rok | Year 2015*

Adresa vydavateľa | *Address of Editorial Publisher:*

© 2015 Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Námestie Andreja Hlinku 60, 034 01 Ružomberok
web: www.ku.sk

Adresa redakcie | *Address of Editorial Office:*

© Inštitút cirkevných dejín, Teologická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hlavná 89, 041 21 Košice
web: www.icd.ktfke.sk
email: icd@ktfke.sk

Tlač | *Print:*

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov

Pokyny pre autorov | *Instructions for Authors*

www.icd.ktfke.sk

Fotografie na prednej a zadnej obálke predstavujú polychrómovanú drevorezbu sv. Alžbety Durínskej, ktorá sa nachádza na hlavnom oltári v katedrále sv. Alžbety v Košiciach.

Foto: Ing. Ľudovít Spoločník

ISSN 1338-9572

Evidenčné číslo: EV 4697/12

IČO vydavateľa: 37 801 279

Dátum vydania periodickej tlače: december 2015